

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ – ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ακαδημαϊκό έτος: 2003-2004

**ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

Όνοματεπώνυμο: **ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΤΡΑΚΑΝΤΟΥΝΑ**

Υπεύθυνος Διδάσκων: **ΛΙΛΙΑΝ ΜΗΤΡΟΥ**

Δήλωση: Δηλώνω υπεύθυνα ότι το παρόν κείμενο αποτελεί προϊόν προσωπικής μελέτης και εργασίας και πώς όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή της δηλώνονται σαφώς είτε στις παραπομπές είτε στο βιβλιογραφικό κατάλογο.

Υπογραφή

Ευχαριστίες

Από τη θέση αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την υποστήριξη που μου προσέφερε, όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου καθώς και τον καθηγητή του Department of Information Science at Loughborough University, Loughborough, UK. κo Paul Sturges για το υλικό που μου απέστειλε. Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω στην επίκ. καθηγήτρια του Τμήματος Μηχανικών και Επικοινωνιακών Συστημάτων του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, κα Λίλιαν Μήτρου, για την πολύτιμη βοήθεια και υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης εργασίας.

1.	Εισαγωγή.....	5
2.	Εννοιολογικό πλαίσιο.....	7
2.1.	Πληροφορίες και Δεδομένα	7
2.2.	Προσωπικά Δεδομένα και Βιβλιοθήκες.....	8
2.3.	Ιδιωτικότητα - Εμπιστευτικότητα και Βιβλιοθήκες.....	10
2.4.	Προσωπικά Δεδομένα και Διαδίκτυο.....	12
3.	Προβληματική ως προς την προστασία προσωπικών δεδομένων στις βιβλιοθήκες.....	16
3.1.	Η προ-ψηφιακή εποχή.....	16
3.2.	Το ψηφιακό περιβάλλον.....	18
3.3.	Λόγοι συλλογής και επεξεργασίας.....	20
3.4.	Περιβάλλον επεξεργασίας: “Ευαίσθητες” χρήσεις και περιοχές.....	22
3.4.1.	Αυτοματοποιημένα συστήματα βιβλιοθηκών	22
3.4.2.	Κυκλοφορία υλικού και Διαδανεισμός.....	24
3.4.3.	Υπηρεσίες πληροφόρησης και ενημέρωσης	26
3.4.4.	Εξατομικευμένες υπηρεσίες.....	27
3.4.5.	Πρόσβαση στο διαδίκτυο και τερματικά δημόσιας χρήσης.....	28
3.4.6.	Τεχνολογίες επιτήρησης και παρακολούθησης.....	31
3.5.	Η παραβίαση των αρχείων βιβλιοθηκών: Πραγματικότητα ή φαντασία.....	32
4.	Κίνδυνοι από την επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων.....	39
4.1.	Τα θιγόμενα πρόσωπα.....	41
5.	Η προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων	43
5.1.	Ζητήματα ιδιωτικότητας στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»	43
5.2.	Σύγκρουση αγαθών και συμφερόντων.....	44
5.2.1.	Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου	45
5.2.2.	Το δικαίωμα στην πληροφόρηση.....	46
5.2.3.	Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων.....	47
6.	Νομοθετικό πλαίσιο	49
6.1.	Διεθνείς προσπάθειες νομοθετικής ρύθμισης	49
6.2.	Η φιλελεύθερη προσέγγιση –Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.....	50
6.2.1.	Προστασία αρχείων βιβλιοθηκών και ο αμφισβητούμενος ρόλος του κράτους.....	51
6.3.	Η Ευρωπαϊκή προσέγγιση.....	54
6.3.1.	Η ελληνική έννομη τάξη	56
6.3.1.1.	Ο νόμος 2472/1997 και οι καινοτομίες του έλληνα νομοθέτη.....	57
6.3.1.2.	Ο νόμος 2472/1997 και η εφαρμογή του στις βιβλιοθήκες	66
7.	Αυτορρύθμιση (self-regulation) :Ο ενεργός ρόλος της επιστημονικής κοινότητας	71
7.1.	Αυτορρυθμιστικές προσπάθειες στις βιβλιοθήκες.....	73
7.1.1.	Ηθική και δεοντολογία:οι αξίες των επαγγελματιών πληροφόρησης.....	73
7.1.2.	Κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων	74
7.1.2.1.	Νέες τάσεις στην ανάπτυξη κωδίκων.....	76

7.1.3.	Πολιτικές ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών	79
7.1.3.1.	Μεθοδολογίες ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας.....	80
7.1.3.1.1.	ALA, Guidelines for Developing a Library Privacy Policy.....	81
7.1.3.1.2.	Η έρευνα στο πανεπιστήμιο του Loughborough.....	84
7.1.3.1.2.1.	Guidelines for the development of library privacy policy	87
8.	Συρρύθμιση ή ελεγχόμενη αυτορρύθμιση (co-regulation).....	89
9.	Προτεινόμενο πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών	90
10.	Επιμέρους οδηγίες και μέτρα προστασίας προσωπικών δεδομένων	95
10.1.	Ενημέρωση και εκπαίδευση προσωπικού και χρηστών.....	95
10.2.	Ασφάλεια αυτοματοποιημένων συστημάτων.....	97
10.3.	Εμπιστευτικότητα συναλλαγών, τήρηση απορρήτου και πρόσβαση σε αρχεία	99
10.4.	Έλεγχος χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων και επιτήρηση εργαζομένων.....	105
10.5.	Παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών	106
10.6.	Παροχή υπηρεσιών διαδικτύου και χρήση ηλεκτρονικών πόρων.....	107
10.7.	Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας.....	109
11.	Έρευνα για την προστασία της ιδιωτικότητας στις ελληνικές βιβλιοθήκες.....	113
12.	Κώδικας δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων σε βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης	126
13.	Επίλογος.....	148
14.	Βιβλιογραφία.....	150
15.	Παράρτημα Ι. Ερωτηματολόγιο έρευνας	160

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία διαρκώς αναπτυσσόμενη βιομηχανία, προσανατολισμένη στη συλλογή, επεξεργασία, και διάδοση προσωπικών πληροφοριών (Bohlman,2002:2). Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα της υπολογιστικής τεχνολογίας και των βάσεων δεδομένων, καθώς και η αλματώδης ανάπτυξη των δικτύων διαμορφώνουν ένα νέο, διαφορετικό πλαίσιο πληροφόρησης. Η παραγωγή των πληροφοριών σε ηλεκτρονική μορφή συνεχώς αυξάνει, η ταχύτητα επεξεργασίας των υπολογιστών πολλαπλασιάζεται, το κόστος αποθήκευσης μειώνεται και η χρήση των προσωπικών υπολογιστών και του διαδικτύου επεκτείνεται σε ένα ευρύτατο φάσμα ανθρώπων και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Με τη βοήθεια της τεχνολογίας η συγκέντρωση δεδομένων από ποικίλες πηγές γίνεται ταχύτερα, ο συνδυασμός και η αντιστοίχιση αυτών επιτυγχάνεται ευκολότερα και καθίσταται δυνατή η ανασυγκρότηση νέων πληροφοριών. Η φύση της πληροφορίας αλλάζει καθώς αυτή μετασηματίζεται σε συναλλακτικό αγαθό επιπρόσθετης οικονομικής αξίας. Οι αλλαγές αυτές οδήγησαν στη δημιουργία μιας «αγοράς προσωπικών πληροφοριών» με επιπτώσεις στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων και κατ' επέκταση του κοινωνικού συνόλου.

Η ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στο έργο των βιβλιοθηκών, η άγνοια των επιπτώσεων σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, η πολυπλοκότητα των σύγχρονων αυτοματοποιημένων συστημάτων που υιοθετούν, η κατακόρυφη αύξηση της ποσότητας των πληροφοριών που αυτά αποθηκεύουν καθώς και το αυξανόμενο ενδιαφέρον εξωγενών προς τις βιβλιοθήκες παραγόντων για έρευνα και εκμετάλλευση των αρχείων τους, αποτελούν ενδεχόμενο κίνδυνο για την παραβίαση της ιδιωτικότητας των αποδεκτών υπηρεσιών βιβλιοθηκών.

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται κατ' αρχάς η καταγραφή της προβληματικής προστασίας ιδιωτικότητας από τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στο χώρο των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης. Στη συνέχεια γίνεται επισκόπηση των

ρυθμιστικών και αυτορρυθμιστικών προσπαθειών σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο και με γνώμονα τη μελέτη των μεθόδων και πρακτικών επίλυσης ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων στο περιβάλλον του διαδικτύου και της Κοινωνίας της Πληροφορίας αναζητείται ο καταλληλότερος τρόπος ρύθμισης των αντικρουόμενων έννομων αγαθών και συμφερόντων στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών. Ακολούθως και επειδή προγενέστερη μελέτη για θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων στο περιβάλλον των ελληνικών βιβλιοθηκών δεν υπήρχε, θεωρήθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή αντιπροσωπευτικής έρευνας, μέσω της οποίας επιχειρήθηκε η καταγραφή της άποψης των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης σε ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Τέλος, προτείνεται η σύνταξη και ένα αρχικό κείμενο ενός κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων, ως μία πρόταση ρυθμιστικού πλαισίου το οποίο λαμβάνει υπόψη του την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των βιβλιοθηκών καθώς και τις ενδεδειγμένες τεχνολογίες προστασίας ιδιωτικότητας.

2. Εννοιολογικό πλαίσιο

2.1. Πληροφορίες και Δεδομένα

Η έννοια της πληροφορίας έγινε ιδιαίτερος κυρίαρχη από το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου με τη διαδεδομένη χρήση των δικτύων υπολογιστών. Η άνοδος της επιστήμης των πληροφοριών στα μέσα της δεκαετίας του '50 αποτελεί μία απόδειξη αυτού (Carurro, 2003). Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πολύ συχνά η ταυτόχρονη χρήση και εναλλαγή των όρων «πληροφορία» (information) και «δεδομένο» (data). Παρά τις διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις ως προς την εννοιολογική απόδοση των όρων και τις ποικίλες απόψεις ως προς τη σχέση που υπάρχει μεταξύ τους, αυτό που γίνεται ευρέως αποδεκτό είναι ότι η «πληροφορία» δηλώνει το αποτέλεσμα της ερμηνείας των δεδομένων εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου (Κιουντούζης, 2002 : 20-21), καθώς και ότι τα δεδομένα αναδείχθηκαν και καθιερώθηκαν ως ξεχωριστός όρος σε συνάρτηση με την επεξεργασία δεδομένων και κυρίως με την ανάπτυξη και διάδοση της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων. Η συσχέτιση του όρου δεδομένο με την τεχνολογία αναδεικνύει τον τεχνικό του χαρακτήρα και το προσδιορίζει ως στοιχείο μιας «επεξεργασμένης» πληροφορίας.

Η έννοια της πληροφορίας παραπέμπει αυτόματα στην πληροφοριακή αξία της, γεγονός που δεν ισχύει με την έννοια του δεδομένου. Ενώ στην έννοια του δεδομένου προσδίδεται μία ουδετερότητα όσον αφορά τον σκοπό, η έννοια της πληροφορίας συσχετίζεται με τη χρησιμότητά της. Ανεξάρτητα από τον επικρατέστερο όρο, αυτό που μεταβάλλει και δίνει νέα διάσταση στην έννοια της πληροφορίας, οφείλεται κυρίως στην υποκείμενη τεχνολογία, η οποία δίνει δυνατότητες γρήγορου, συστηματικού και αποτελεσματικού χειρισμού της. Μέσω του συσχετισμού πληροφοριών που προέρχονται από διαφορετικές πηγές ανασυνδέεται και παράγεται νέα πληροφορία, αποκομμένη από το περιβάλλον στο οποίο γεννιέται, και αποξενωμένη από τον αρχικό δημιουργό της. Αυτή η αποξένωση δίνει τη δυνατότητα πολυλειτουργικής αξιοποίησης της και οδηγεί σε μία αυτονόμηση των επιμέρους δεδομένων έναντι του αρχικού σκοπού και σχέσης επεξεργασίας (Μήτρου 2004 : 448-449).

Υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών, η πληροφορία ανάγεται σε αυτόνομο (συναλλακτικό) αγαθό και εξελικτικά οδηγεί στην αλλαγή του οικονομικού, κοινωνικού και δικαϊκού τοπίου (Κουτσογιάδης, 1998:53). Αποτελεί συνιστώσα κοινωνική δύναμη και είναι παράγοντας που επηρεάζει άλλα κοινωνικά στοιχεία του περιβάλλοντος και εν τέλει αναδημιουργεί την ίδια την κοινωνική δομή. Δεν είναι άλλωστε τυχαίος ο ορισμός της σημερινής κοινωνίας ως «κοινωνίας της πληροφορίας». Μιας κοινωνίας η οποία δεν είναι απλώς συνώνυμο της τεχνολογικής προόδου, αλλά εξελίσσεται και ανανεώνεται βασιζόμενη όχι μόνο στην παραγωγή αλλά και στη διάδοση της πληροφορίας.

Στην εποχή μας λόγω των δυνατοτήτων και των επιπτώσεων της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, όχι μόνο δεν υφίσταται πληροφορία άνευ σημασίας, αλλά και δεν μπορεί να γίνει εκ των προτέρων διάκριση των πληροφοριών σε απλές και ευαίσθητες. Αποκτούν ή αποβάλλουν αυτό το χαρακτηρισμό ανάλογα με τη σκοπό και τη συγκυρία στην οποία χρησιμοποιούνται. Πληροφορίες που σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον επεξεργασίας θεωρούνται κοινές και άνευ σημασίας σε κάποιο άλλο μπορεί να γίνουν ιδιαιτέρως ευαίσθητες. Οι αντιλήψεις άλλωστε περί ευαισθησίας ποικίλλουν από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Παρόλο που υποστηρίζεται η άποψη ότι ευαίσθητα θεωρούνται όλα τα δεδομένα και οι πληροφορίες που «ενδιαφέρουν» τους τρίτους και αυτός που τον αφορούν δεν επιθυμεί την κοινοποίησή τους (Χαλαζωνίτης, 1995:303), εντούτοις ούτε ο Ν.2472/1997 ούτε η Οδηγία 95/46/EΚ, δεν υιοθετούν αυτή την αντίληψη και κατηγοριοποιούν τα δεδομένα σε απλά (κοινά) και ευαίσθητα.

2.2. Προσωπικά Δεδομένα και Βιβλιοθήκες

Προσωπικά δεδομένα ή «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» δεν είναι μόνο οι πληροφορίες που αφορούν την «στενά προσωπική σφαίρα», αυτήν που υπό κανονικές συνθήκες δεν είναι προσπελάσιμη σε κάποιους, αλλά συμπεριλαμβάνουν κάθε πληροφορία, η οποία δηλώνει κάτι για το πρόσωπο που αφορά. Στα προσωπικά δεδομένα περιλαμβάνονται στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται συνήθως για τον προσδιορισμό της ταυτότητας ενός προσώπου (αριθμός ταυτότητας, αριθμός κοινωνικής ασφάλισης, κωδικός αναγνώρισης ή πρόσβασης, PIN

κλπ.), και γενικότερα δεν συμπεριλαμβάνονται μόνο τα δεδομένα που προφανώς ανήκουν σε κάποιον, αλλά και αυτά που μπορεί να αποκαλυφτούν προσωπικά. Ο ορισμός του προσωπικού αντανακλά την ουσιαστική αλλαγή που έχει υποστεί η έννοια της πληροφορίας υπό την επίδραση της πληροφορικής τεχνολογίας (Μήτρου, 2004: 450-452).

Στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών προσωπικά δεδομένα είναι όλα τα στοιχεία που εμπεριέχονται σε αρχεία που δημιουργεί, επεξεργάζεται και χρησιμοποιεί η βιβλιοθήκη, και τα οποία προσδιορίζουν ή αφορούν συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα. Ενώ στις περισσότερες ξενόγλωσσες αναφορές χρησιμοποιείται ο όρος Personal Data η Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών (American Library Association)¹ επιλέγει τη χρήση του όρου Πληροφορίες προσωπικής ταυτοποίησης (Personal Identifiable Information) διευκρινίζοντας ότι πρόκειται για πληροφορίες που συνδέουν ένα πρόσωπο με το τι αγόρασε με την πιστωτική του κάρτα, τι βιβλία δανείστηκε με την κάρτα αναγνώστη και με ποιες ιστοσελίδες επισκέφθηκε (ALA, *Questions and Answers on Privacy and Confidentiality*, 2003).

Οι βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης² ως ανεξάρτητες μονάδες ή ως επιμέρους τμήματα οργανισμών συλλέγουν, επεξεργάζονται και αρχειοθετούν προσωπικά δεδομένα για τη διαχείριση των καθημερινών λειτουργιών τους, για να οργανώσουν τις δραστηριότητες τους, να εκπληρώσουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, και να ανταποκριθούν όσο το δυνατόν καλύτερα στις απαιτήσεις των χρηστών τους. Στο σημερινό περιβάλλον βιβλιοθηκών, η συλλογή προσωπικών δεδομένων χρηστών είναι δυνατό να γίνει μέσω μιας μεγάλης ποικιλίας μέσων και υπηρεσιών. Ολοκληρωμένα συστήματα βιβλιοθηκών, συστήματα ελέγχου υλικού και εγκαταστάσεων, ηλεκτρονικούς πόρους, υπηρεσίες πληροφόρησης, και υπηρεσίες ψηφιακών βιβλιοθηκών με ιδιαίτερη “προστιθέμενη αξία”, συντελούν στη συσσώρευση μεγάλης ποσότητας προσωπικών δεδομένων.

¹ Εφεξής και για τις ανάγκες της παρούσης μελέτης θα χρησιμοποιείται ο συντομευμένος όρος ALA

² Εφεξής και για τις ανάγκες της παρούσης μελέτης θα χρησιμοποιείται ο όρος βιβλιοθήκες

Σύμφωνα με έκθεση του Society of College, National and University Libraries (SCONUL) στη Μεγάλη Βρετανία (Sconul, 2002: 2), οι βιβλιοθήκες για την εξασφάλιση της λειτουργίας τους συλλέγουν και διατηρούν διάφορους τύπους πληροφοριών που εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας των προσωπικών δεδομένων, μεταξύ των οποίων:

- βιβλιογραφικές πληροφορίες για τους συγγραφείς,
- πληροφορίες για τους προμηθευτές, ανάδοχους,
- πληροφορίες για τους χρήστες (εσωτερικούς ή εξωτερικούς),
- πληροφορίες για το προσωπικό της βιβλιοθήκης,
- πληροφορίες για το προσωπικό του ιδρύματος στο οποίο ανήκουν οι βιβλιοθήκες,
- πληροφορίες ηλεκτρονικών συναλλαγών χρηστών και προσωπικού.

2.3. Ιδιωτικότητα - Εμπιστευτικότητα και Βιβλιοθήκες

Στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών, η προστασία της ιδιωτικότητας σχετίζεται με τη μη κοινοποίηση των προσωπικών πληροφοριών που κατέχει η βιβλιοθήκη. Συνεπάγεται την εμπιστευτικότητα των αρχείων προσωπικών δεδομένων, των ερευνών και ερωτήσεων που υποβάλλονται καθώς και του υλικού προσωπικών συλλογών που παραχωρείται και προορίζεται για χρήση (ALA, *Questions and Answers on Privacy and Confidentiality*, 2003).

Η ιδιωτικότητα στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών είναι δυνατό να έχει τις ακόλουθες εκφάνσεις, μερικές εκ' των οποίων είναι περισσότερο συναφείς με τις σημερινές βιβλιοθήκες (Sturges, 2002 : 221).

- Απομόνωση (solitude): Δυνατότητα μόνωσης σε ένα χώρο χωρίς την παρείσφρηση άλλων.
- Ανωνυμία (anonymity): Δυνατότητα διατήρησης της ανωνυμίας και αποφυγής της δημοσιότητας.

- Ψυχολογική ακεραιότητα (Psychological integrity): Δυνατότητα ψυχολογικής ηρεμίας ως αποτέλεσμα της έλλειψης παρεμβάσεων επί των προσωπικών γνώσεων και σκέψεων.
- Εμπιστευτικότητα (confidentiality): Δυνατότητα εχεμύθειας ως προς τις πληροφορίες που θα πρέπει να γνωστοποιηθούν.

Το κάθε άτομο χρειάζεται ιδιωτικότητα για να συνεχίσει δύσκολες διεργασίες σκέψης, χωρίς παρεμβολή ή παρέμβαση άλλων. Κι αυτό γιατί μπορεί να έχει ιδιαίτερους λόγους να θέλει να μην γνωστοποιήσει το πρόγραμμα έρευνας που ακολουθεί ή μπορεί να έχει ιδιότυπους ή «ανορθόδοξους» τρόπους σκέψης που για κάποιο λόγο να φοβάται να τους κοινοποιήσει.

Μια βιβλιοθήκη, είτε δημόσια είτε ακαδημαϊκή, είναι ταυτόχρονα ένας δημόσιος και ένας ιδιωτικός χώρος. Οι χρήστες των βιβλιοθηκών προκειμένου να μοιραστούν ή να αποκτήσουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες απαιτείται να «θυσιάσουν» ένα μέρος από την ιδιωτικότητά τους. Ακόμα και αν κατορθώνουν να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη χωρίς την ανεπιθύμητη παρεμβολή άλλων χρηστών, εάν θέλουν να αξιοποιήσουν σωστά τα προσφερόμενα αγαθά και υπηρεσίες είναι σχεδόν πάντα υποχρεωμένοι να δώσουν στο προσωπικό, κάποιες πληροφορίες που αφορούν τη μελέτη τους.

Οι σημερινές βιβλιοθήκες, ιδίως λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και των νέων υπηρεσιών που προσφέρουν, επιβάλλεται να προστατεύουν την ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα των αρχείων προσωπικών δεδομένων που διατηρούν. Το ερώτημα που προκύπτει έχει δύο σκέλη και αφορά πρώτον το κατά πόσον η ιδιωτικότητα είναι επιτεύξιμη, καθώς μάλιστα πρόκειται για δραστηριότητα η οποία γίνεται σε δημόσιο χώρο, και δεύτερον με ποιους τρόπους δύναται να υποστηριχτεί στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών.

2.4. Προσωπικά Δεδομένα και Διαδίκτυο

Οριοθετώντας την έλευση του διαδικτύου ως σταθμό στην εξέλιξη των βιβλιοθηκών και γενικότερα στη διαμόρφωση του σημερινού περιβάλλοντος πληροφόρησης, δεν είναι δυνατόν στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης να μην αναφερθούμε στις καθοριστικές επιπτώσεις της χρήσης του επί ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Η τεχνολογία διαδικτύου επιτρέπει τη συλλογή προσωπικών δεδομένων χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση του χρήστη, και πραγματοποιείται από τα ίχνη που αφήνονται κατά τη χρήση των υπηρεσιών του. Μέσω των ηλεκτρονικών συναλλαγών συγκεντρώνεται και αποθηκεύεται ένας σημαντικός αριθμός δεδομένων, η επεξεργασία των οποίων δύναται να δημιουργήσει σαφή εικόνα των συνηθειών και προτιμήσεων του κάθε χρήστη και να χρησιμοποιηθεί για εμπορικούς ή άλλους σκοπούς. Με κάθε επίσκεψη στο διαδίκτυο ο χρήστης αποκαλύπτει πληροφορίες οι οποίες ακόμα και αν δεν συνιστούν προσωπικά δεδομένα, αλλά αναφέρονται σε τεχνητής φύσεως στοιχεία όπως π.χ η ηλεκτρονική του διεύθυνση ή η Internet Protocol (IP) διεύθυνση του υπολογιστή του, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την αποκάλυψη της ταυτότητας του.

Πολλές φορές η γνωστοποίηση δεδομένων γίνεται από τον ίδιο το χρήστη, ως ένα είδος αντιπαροχής για την προσφορά υπηρεσιών εκ μέρους των πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου. Οι ιδιοκτήτες δικτυακών τόπων, για τον καλύτερο εντοπισμό της ταυτότητας των χρηστών χρησιμοποιούν κατασκοπευτικό λογισμικό, cookies³ και web bugs⁴. Οι πληροφορίες που συλλέγονται στη συνέχεια με τη χρήση εργαλείων εξόρυξης δεδομένων και γνώσης (data and knowledge mining) επεξεργάζονται και δημιουργούν περιγράμματα καταναλωτικής

³ Τα cookies είναι δεδομένα τα οποία βρίσκονται σε μικρά αρχεία που δημιουργούνται από πάροχους υπηρεσιών παγκόσμιου ιστού και στέλνονται σε έναν ξεφυλλιστή (browser) από έναν ιστοχώρο για να επιτρέψει την προσαρμογή των ατομικών επισκέψεων. Τα αρχεία αυτά αποθηκεύονται στο σκληρό δίσκο του χρήστη και αντίγραφό τους στον πάροχο υπηρεσιών.

⁴ Τα web bugs (δικτυακοί κοριοί) είναι μικροσκοπικά αρχεία εικόνας που παραπέμπουν σε διαφημιστικά μηνύματα, με βάση τα οποία οι διαφημιστικές εταιρείες διαπιστώνουν ποιες ιστοσελίδες επισκέφτηκαν οι χρήστες για να κατευθύνουν στη συνέχεια τις διαφημίσεις τους προς αυτές (Ιγγλεζάκης, 2003 : 679).

συμπεριφοράς (Μουλίνος, 2004:97). Με την τακτική αυτή επιτυγχάνεται καλύτερη προσαρμογή των υπηρεσιών των δικτυακών τόπων στις ανάγκες του χρήστη, βελτίωση της διαφημιστικής τους εκστρατείας και δημιουργία νέων ομάδων στόχων καταναλωτών.

Επιπρόσθετα ζητήματα προστασίας ιδιωτικότητας δημιουργούνται καθώς μέσω του διαδικτύου η ροή πληροφοριών αποκτά διασυνοριακή υπόσταση. Προσωπικά δεδομένα μεταφέρονται και επεξεργάζονται σε διαφορετικές χώρες από αυτή που συλλέχθηκαν, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατος ο έλεγχος και αδιαφανής η επεξεργασία, ιδιαιτέρως όταν οι χώρες αυτές δεν προσφέρουν επαρκή επίπεδο προστασίας. Οι βιβλιοθήκες, ως ένα σημείο, ανοίγοντας τα συστήματά τους σε εμπόρους στο διαδίκτυο, αυξάνουν την πιθανότητα μετάδοσης των προσωπικών δεδομένων που αρχειοθετούν σε άλλες δικαιοδοσίες όπου εφαρμόζονται διαφορετικοί νομικοί και δεοντολογικοί κανόνες και πρότυπα.

Μία από τις πλέον σημαντικές υπηρεσίες που βασίζονται στην υποδομή του διαδικτύου είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email), από τη χρήση του οποίου ανακύπτουν προβλήματα συναφή με την ιδιωτικότητα των χρηστών του. Τα προβλήματα που συνδέονται με την εν λόγω υπηρεσία αφορούν: α) την ανάγκη προστασίας του απορρήτου της επικοινωνίας, λόγω της δυνατότητας υποκλοπής των μηνυμάτων και β) την ανάγκη προστασίας του ιδιωτικού βίου, λόγω της μαζικής αποστολής μη ζητηθέντων ηλεκτρονικών μηνυμάτων διαφημιστικού περιεχομένου (Ιγγλεζάκης, 2002: 686). Σε σχέση με την ενοχλητική αλληλογραφία αυτό που θα μπορούσε να δημιουργήσει έντονες αντιδράσεις είναι το ενοχλητικό μάρκετινγκ, όχι απλά βιβλίων αλλά και άλλων προϊόντων που υποτίθεται ότι είναι κατάλληλα για τα ενδιαφέροντα ενός χρήστη. Αν και αυτό δεν συνιστά καταπάτηση της ιδιωτικότητας, μπορεί ξεκάθαρα να μεταμορφώσει τα δεδομένα των χρηστών σε εμπόρευμα.

Η ιδιωτικότητα και η ανωνυμία αποτελούν δύο από τα βασικότερα ζητήματα ανησυχίας των περισσότερων χρηστών του διαδικτύου και ιεραρχούνται σε υψηλότερο επίπεδο από την ευκολία χρήσης, την ενοχλητική αλληλογραφία, την ασφάλεια και το κόστος (Gritzalis, 2004:257). Σύμφωνα με στοιχεία του University of California, Los Angeles (UCLA, 2002) το

63,6 % των χρηστών θεωρούν ότι η ιδιωτικότητα τους απειλείται στο διαδίκτυο. Λόγω της ανασφάλειας που δημιουργείται, οι χρήστες οδηγούνται είτε στην αποφυγή on-line αγορών, είτε στην εισαγωγή αναληθών πληροφοριών εγγραφής, είτε στην αλλαγή των ιστοτόπων που προϋποθέτουν πληροφορίες εγγραφής (Kobsa, 2001). Αν και τα ποσοστά των αποτελεσμάτων των ερευνών αυτών ποικίλλουν, τεκμηριώνουν την έκδηλη ανησυχία των χρηστών.

- Ανησυχούν εξαιρετικά για την on-line δημοσίευση των προσωπικών τους δεδομένων:74%. Ανησυχούν (υπερβολικά) να μην εξακριβωθούν τα ίχνη τους: 77% (DePallo /AARP, 2000).
- Εισάγουν αναληθής πληροφορίες εγγραφής: 32% (Forrester Research, 1999), (Personalization Consortium, 2000).
- Λόγω της ανησυχίας τους για την ιδιωτικότητα αποφεύγουν τις on-line αγορές ή αγοράζουν λιγότερο: 54% / Η.Π.Α, 32% / Μεγάλη Βρετανία, 35% / Γερμανία.
- Προθυμοποιούνται να γνωστοποιήσουν τα προσωπικά τους δεδομένα προκειμένου να λάβουν πολύτιμο αντάλλαγμα :30% (Forrester Research, 1999)

Πολλές περιπτώσεις κακής χρήσης προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο έχουν έρθει στο φως της δημοσιότητας και μεταξύ αυτών οι περιπτώσεις των εταιρειών Double-Click και ToySmart. Οι εν λόγω εταιρείες προσπάθησαν να πουλήσουν τις βάσεις δεδομένων προσωπικών πληροφοριών των χρηστών τους, σε άλλες εταιρείες, παρά το γεγονός ότι υπήρχε δέσμευση έναντι των υποκειμένων ότι τα δεδομένα τους συλλέγονται μόνο για συγκεκριμένο σκοπό και δεν κοινοποιούνται σε τρίτους (Reidenberg, 2001). Η αρνητική δημοσιότητα, η προσφυγή της Electronic Privacy Information Center (EPIC) στην Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου (Federal Trade Commission) (FTC) καθώς και η επακόλουθη έρευνα της FTC, έδωσαν μεγαλύτερη ώθηση στη μάχη για την online ιδιωτικότητα. Το 1998, η FTC παρουσίασε μια έκθεση με τίτλο “Privacy Online: a Report to Congress” σχετικά με το διαδίκτυο και την ιδιωτικότητα. Ο πυρήνας αυτής της έκθεσης αποτελείται από πέντε αρχές τις οποίες πρέπει να λαμβάνουν

οποιασδήποτε υπόψη τους οι πολιτικές ιδιωτικότητας των δικτυακών τόπων: Ειδοποίηση- ενημέρωση, επιλογή-συγκατάθεση, πρόσβαση-συμμετοχή, ακεραιότητα -ασφάλεια, και επιβολή- επανόρθωση.

Το ίδιο διάστημα σχηματίστηκε και η TRUSTe, ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός σκοπός του οποίου είναι η απόκτηση εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας των χρηστών προς το διαδίκτυο, με την προώθηση των αρχών της κοινοποίησης και της ενημερωμένης συγκατάθεσης (Informed consent). Ως αποτέλεσμα της καταναλωτικής πίεσης, οι περισσότεροι εμπορικοί δικτυακοί τόποι διαθέτουν τώρα κάποιο είδος δήλωσης πολιτικής ιδιωτικότητας.

Εκτιμάται ότι η γνωστοποίηση των πολιτικών και των πρακτικών ιδιωτικότητας, θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού χρήσης των δικτυακών τόπων (το 78 % των online χρηστών θα χρησιμοποιούσε περισσότερο το διαδίκτυο και το 61% των μη χρηστών θα γίνονταν χρήστες (Gritzalis, 2004:257).

3. Προβληματική ως προς την προστασία προσωπικών δεδομένων στις βιβλιοθήκες

3.1. Η προ-ψηφιακή εποχή

Οι βιβλιοθήκες είχαν πάντα την ανάγκη και την ικανότητα να συλλέγουν πληροφορίες κυρίως των χρηστών τους και να δημιουργούν και να επεξεργάζονται αρχεία προσωπικών δεδομένων. Η ποσότητα και η ποιότητα των δεδομένων που συλλέγουν και επεξεργάζονται είχε και έχει άμεση σχέση με την ποσότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν καθώς και με τα μέσα που κάθε φορά διαθέτουν προκειμένου να υποστηρίξουν αυτές τις υπηρεσίες.

Στις βιβλιοθήκες της προ-ψηφιακής εποχής η ιδιωτικότητα των χρηστών δεν απειλείτο ούτε από την αφθονία, ούτε από την έρευνα των αρχείων. Αυτό συνέβαινε όχι μόνο λόγω της εξαιρετικά μικρής παραγωγής αρχείων ή της μεγάλης προσοχής που έδιναν οι βιβλιοθηκονόμοι σε ζητήματα ιδιωτικότητας, αλλά, κυρίως, λόγω της φύσης του υλικού που είχαν οι βιβλιοθήκες. Ελλείπει τεχνολογικής υποστήριξης και ψηφιακού υλικού η πρόσβαση στις εγκαταστάσεις και η απόκτηση του συμβατικού υλικού απαιτούσε και επέτρεπε τη δημιουργία εξαιρετικά λίγων αρχείων. Δελτία εισόδου, κάρτες μελών καθώς και κάρτες που διευκόλυναν τη κυκλοφορία υλικού και τις συναλλαγές δανεισμού συνιστούσαν τα κυριότερα αρχεία προσωπικών δεδομένων. Η έντυπη μορφή των αρχείων αυτών και η διατήρησή τους για μικρά χρονικά διαστήματα δεν προσέφερε μεγάλες δυνατότητες επεξεργασίας, εύκολης μελέτης και παρακολούθησης από τρίτους.

Η κατάσταση ήταν λίγο διαφορετική στις βιβλιοθήκες με κλειστές συλλογές, καθώς η συνάθροιση των καθολικών και των δελτίων παραγγελίας για το δανεισμό υλικού, ήταν δυνατό να περιέχουν μια πλήρη εικόνα των βιβλίων που συμβουλευόνταν ή δανείζονταν οι χρήστες. Επίσης, σε περιόδους που έργα βρίσκονταν υπό καθεστώς λογοκρισίας και φυλάσσονταν σε συλλογές κλειστής πρόσβασης, οι βιβλιοθήκες μπορούσαν να λειτουργήσουν ως εργαλεία

ελέγχου και επιτήρησης της συμπεριφοράς των χρηστών. Η κλειστή πρόσβαση σήμαινε ότι μόνο εξουσιοδοτημένοι χρήστες μπορούσαν να δουν το υπό αμφισβήτηση υλικό και, ταυτόχρονα, ήταν δυνατόν να ελεγχθεί τι διάβαζαν (Sturges and Vincent, 2001: 367).

Στις περισσότερες περιπτώσεις, πάντως, οι συμβατικές βιβλιοθήκες δημιουργούσαν εξαιρετικά λίγα αρχεία. Μετρούσαν τον αριθμό των διακινούμενων βιβλίων (μερικές φορές και ανά κατηγορία), αλλά αυτά τα στατιστικά στοιχεία δεν ήταν ενδεικτικά της πραγματικής επιλογής των χρηστών. Μόνο στην περίπτωση διαφόρων ερευνών και γραπτών ερωτηματολογίων προς τους χρήστες (με το σκεπτικό ότι διευκολύνονται μελλοντικές έρευνες) μπορούσε να υπάρχει ουσιαστικότερη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων. Επίσης κάποιες επιπρόσθετες καταγραφές δεδομένων δημιουργούνταν για την ολοκλήρωση διαδικασιών διαδανεισμού μεταξύ των βιβλιοθηκών, γιατί οι συνεργαζόμενες βιβλιοθήκες απαιτούσαν περισσότερες λεπτομέρειες για διαχειριστικούς κυρίως λόγους.

Μεγαλύτερη πιθανότητα για παραβίαση της ιδιωτικότητας υπήρχε στις ειδικές βιβλιοθήκες και σ' αυτές που προσέφεραν επιλεκτική διάχυση πληροφοριών. Η παροχή αυτού του είδους υπηρεσιών απαιτούσε την καταγραφή των αναγκών και των προτιμήσεων των χρηστών και τη δημιουργία "πορτραίτων" με τα ενδιαφέροντα τους. Επίσης η ελεγχόμενη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις πολλών βιβλιοθηκών, κυρίως ακαδημαϊκών, προϋπέθετε την ύπαρξη σημείων ελέγχου της ταυτότητας των χρηστών, (γραφεία εξυπηρέτησης κοινού, αίθουσες διδασκαλίας, είσοδοι-έξοδοι κλπ.). Όμως τα σημεία αυτά δεν λειτουργούσαν τόσο ως μέσο επιτήρησης αλλά ως ένας τρόπος ρύθμισης δραστηριοτήτων της βιβλιοθήκης, σχετικών με τη χρήση του υλικού (πχ απώλεια, καταστροφή ή αθέμιτη χρήση του) (Shuler, 2004:157). Με λίγα λόγια, οι βιβλιοθηκονόμοι, άφηναν τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας σχεδόν μόνα τους να ακολουθήσουν την έρευνα και το πρόγραμμα διδασκαλίας τους.

3.2. Το ψηφιακό περιβάλλον

Παρά το γεγονός ότι η μορφή των σημερινών βιβλιοθηκών χαρακτηρίζεται ως «υβριδική» λόγω της συνύπαρξης συμβατικού και ψηφιακού υλικού, το νέο περιβάλλον πληροφόρησης χαρακτηρίζεται ως ψηφιακό (Μπώκος 2002 :185).

Τα επιτεύγματα της τεχνολογίας έφεραν μία πραγματική επανάσταση στο χώρο της πληροφόρησης, δημιουργώντας έναν ενιαίο παγκόσμιο χώρο. Διαμορφώθηκε ένας καινούργιος ψηφιακός κόσμος χωρίς υλική υπόσταση, αποστάσεις, χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς, ο οποίος υπάρχει και λειτουργεί παράλληλα με τον πραγματικό κόσμο. Ο τρόπος δόμησης και κωδικοποίησης της πληροφορίας σε επίπεδο μορφής με τη χρήση της HTML αλλά και σημασίας με τη χρήση της XML, επέτρεψαν την πολλαπλή και ευρύτερη εκμετάλλευση της πληροφορίας και έδωσαν μία άλλη δυναμική αναδιαμόρφωσης των συλλογών στη βάση συγκεκριμένων αναγκών και επιδιώξεων.

Το διαδίκτυο και οι υπηρεσίες που βασίστηκαν στην υποδομή του, αποτέλεσαν σταθμό στην ανάπτυξη και εξέλιξη των βιβλιοθηκών. Από την εποχή της απόκτησης και κατοχής της πληροφορίας οι βιβλιοθήκες περνάνε στην εποχή της πρόσβασης στην πληροφορία. Η χρήση των νέων υπηρεσιών και η πρόσβαση στους ηλεκτρονικούς πόρους των βιβλιοθηκών απαιτεί τον προσδιορισμό της ταυτότητας των χρηστών και επιτρέπει την ευκολότερη συλλογή προσωπικών δεδομένων, προσδίδοντας νέες διαστάσεις στην προσπάθεια για ιδιωτικότητα.

Στο σύγχρονο περιβάλλον βιβλιοθηκών η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συνίσταται σε:

- Αρχεία μελών (χρηστών και προσωπικού).
- Καταγραφές δανεισμένων τεκμηρίων ή ηλεκτρονικών δημοσιευμάτων που έχουν ανακτηθεί.
- Λίστες αιτημάτων για διαδανεισμό και για παροχή πληροφοριών.

- Πορτραίτα χρηστών για παροχή υπηρεσιών “προστιθέμενης” αξίας (εξατομικευμένες υπηρεσίες, κ.λπ).
- Καταγραφές των online αναζητήσεων.
- Καταγραφές εισερχόμενων και εξερχόμενων e-mails και άλλων διαδικτυακών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται από τερματικά δημόσιας χρήσης.
- Καταγραφές των επισκεπτόμενων ιστοσελίδων καθώς και αυτών που έχουν ανακτηθεί.
- Καταγραφές συστημάτων επίβλεψης και διαχείρισης υλικού και εγκαταστάσεων.
- Αρχεία που δημιουργούνται από το υλικό προσωπικών συλλογών που παραχωρείται στις βιβλιοθήκες και προορίζεται για χρήση.

Με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας, τα αρχεία συναλλαγών των βιβλιοθηκών γίνονται περισσότερα, πιο περιεκτικά και πιο εύχρηστα. Οι ψηφιακές καταγραφές των πράξεων και κινήσεων των χρηστών αυξάνονται συνεχώς και υπάρχει πολύ πιο ευρεία και εύκολη πρόσβαση σ’ αυτές απ’ ότι στις συμβατικές βιβλιοθήκες (Sturges and Davies, 2003:45). Το ίδιο ισχύει για ένα μεγάλο εύρος διαδικασιών ανεύρεσης ηλεκτρονικών πληροφοριών εκ μέρους των χρηστών ή των βιβλιοθηκονόμων που ενεργούν στο πλαίσιο των εργασιακών τους καθηκόντων για λογαριασμό των πρώτων. Απλά και μόνο το γεγονός ότι η τεχνολογία υπάρχει εντός των βιβλιοθηκών σημαίνει ότι συλλέγονται σχεδόν ακούσια προσωπικές πληροφορίες των χρηστών. Ακόμα κι αν οι χρήστες δεν είναι σε μια φυσική βιβλιοθήκη (όπως συμβαίνει με τους απομακρυσμένους χρήστες), είναι δυνατό να εντοπιστούν από τις ερωτήσεις που υποβάλλουν μέσω των ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφόρησης, ή των αρχείων διευθύνσεων ή των αρχείων καταγραφών (log files) που κρατούν οι υπολογιστές των βιβλιοθηκών.

Εκτιμάται ότι τα προαυτοματοποιημένα συστήματα ήταν πολύ καλύτερα στη διατήρηση της ιδιωτικότητας των αρχείων κυκλοφορίας και χρήσης από τους αυτοματοποιημένους διαδόχους τους (Gorman: 2001: 5). Με την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και τη δημιουργία νέων υπηρεσιών δεν ξέρουμε ούτε πως είναι δυνατόν να μείνει κανείς μόνος του σε μία βιβλιοθήκη,

υπό την έννοια της “Privacy” ως το δικαίωμα να μένει κανείς μόνος “The right to be let alone” (Warren and Brandeis, 1890), ούτε εάν πρέπει να μείνει κανείς μόνο του, υπό την έννοια του κοινωνικά απομονωμένου ατόμου.

Στην εποχή της ψηφιακής γνώσης, κανείς δεν μπορεί και δεν δύναται να μείνει πραγματικά μόνος του καθώς χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες βιβλιοθηκών (Shuler, 2004:158) και η ιδιωτικότητα είτε από το βιβλιοθηκονόμο, είτε από το υπόλοιπο προσωπικό που έχει πρόσβαση στα αρχεία βιβλιοθηκών, δεν είναι εύκολο να προστατευτεί. Στο ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης είναι σαφές ότι προκύπτουν νέες προκλήσεις και ότι δίδεται άλλη διάσταση στην προσέγγιση των ζητημάτων ιδιωτικότητας (Chmara, 2001:21).

3.3. Λόγοι συλλογής και επεξεργασίας

Οι βιβλιοθήκες συλλέγουν και επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα για την ορθότερη και αποτελεσματικότερη διαχείριση των λειτουργιών και διαδικασιών τους, την ανάπτυξη των υπηρεσιών τους και εν γένει την καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών τους. Ειδικότερα, οι λόγοι που συνιστούν τη δημιουργία έντυπων ή ηλεκτρονικών αρχείων στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών έχουν σχέση με:

- α) το δανεισμό και το διαδανεισμό, τη χρήση βάσεων δεδομένων και ηλεκτρονικών πόρων. Από την επεξεργασία των αρχείων κυκλοφορίας υλικού, δανεισμού και διαδανεισμού μεταξύ βιβλιοθηκών καθώς και από τη χρήση των παρεχόμενων ηλεκτρονικών πόρων και υπηρεσιών διαδικτύου, θα αντληθούν πολύτιμα στατιστικά στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη των συλλογών, για το σχεδιασμό του μάρκετινγκ, για τη σύναψη συμφωνιών με προμηθευτές, για τη δημιουργία συνεργασιών μεταξύ βιβλιοθηκών κ.λπ. Επιπλέον η ανάλυσή των αρχείων προσωπικών δεδομένων θα επιφέρει στοιχεία σχετικά με τις αλλαγές ή τις τάσεις στην επιστημονική έρευνα, και εν γένει πληροφορίες που μπορεί να υποστηρίξουν αποφάσεις για την ανάπτυξη των συλλογών (προμήθεια υλικού ή διακοπή συνδρομών) και για την παροχή

νέων υπηρεσιών.

- β) τον έλεγχο και την παροχή ισόνομης πρόσβασης στους πόρους των βιβλιοθηκών, τον έλεγχο της πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων και σε ιστοπαγείς (web-based) πληροφορίες, και τη χρήση υπηρεσιών διαδικτύου. Με τον τρόπο αυτό, θα υποστηριχτεί μία από τις βασικές αρχές της βιβλιοθηκονομίας, η οποία αφορά την ισονομία ως προς την κατανομή πόρων και υπηρεσιών.
- γ) την παροχή υπηρεσιών ψηφιακών βιβλιοθηκών. Οι αποδέκτες των υπηρεσιών που παρέχουν οι βιβλιοθήκες θα εκτιμήσουν αν ειδοποιηθούν για τη διαθεσιμότητα πηγών που ταιριάζουν στα ενδιαφέροντά τους και θα θελήσουν την παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών παρόμοιων με εκείνων του ηλεκτρονικού εμπορίου. Με βάση τα στοιχεία που θα προκύψουν από τη δημιουργία προσωπικών “πορτραίτων” θα γίνει ακριβέστερη στοχοθέτηση των προσφερόμενων υπηρεσιών των βιβλιοθηκών και θα προκύψουν οι νέες ανάγκες.
- δ) την εκπλήρωση οικονομικών και άλλων απαιτήσεων έναντι του προσωπικού. Είναι σημαντικό για τις βιβλιοθήκες να δημιουργούν και να επεξεργάζονται αρχεία σχετικά με ετήσιες άδειες, αξιολογήσεις, απουσίες, υπερωρίες, εξελίξεις του προσωπικού, καθώς επίσης και διοικητικά αρχεία ,σχετικά με εκθέσεις ατυχημάτων, καταγγελίες, κ.λπ.
- ε) τον έλεγχο υλικού και εγκαταστάσεων, προκειμένου να διασφαλίζεται η καλή χρήση και να αποφεύγονται τυχόν κλοπές και καταστροφές (Coombs, 2004:3).

Κατά συνέπεια, υπάρχουν υπαρκτές, νόμιμες, δραστηριότητες που προϋποθέτουν τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στις βιβλιοθήκες. Επειδή πάντα υπάρχει κίνδυνος τα δεδομένα αυτά να επεξεργαστούν για σκοπούς διαφορετικούς απ’ αυτούς για τους οποίους έγινε η αρχική συλλογή, οι βιβλιοθήκες πρέπει να εξασφαλίζουν τη νόμιμη και θεμιτή επεξεργασία των εν λόγω αρχείων και να δρουν σύμφωνα με τους εκάστοτε νομικούς και δεοντολογικούς κανόνες.

3.4. Περιβάλλον επεξεργασίας: “Ευαίσθητες” χρήσεις και περιοχές

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία στο πλαίσιο του προγράμματος «Privacy in the Digital Library Environment», το 93% των βιβλιοθηκών παράγουν ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν προσωπικά δεδομένα των χρηστών (Sturges and Davies, 2002:21). Από αντίστοιχη έρευνα, που πραγματοποιήθηκε για τις ανάγκες της παρούσης μελέτης στις ελληνικές βιβλιοθήκες, προέκυψε ότι το 100% των βιβλιοθηκών που συμμετείχαν στην έρευνα δημιουργεί ηλεκτρονικά αρχεία.

Για την επαρκέστερη προσέγγιση της προβληματικής προστασίας προσωπικών δεδομένων στις σημερινές βιβλιοθήκες είναι αναγκαίο να εξετάσουμε το νέο περιβάλλον και τις χρήσεις και περιοχές που προϋποθέτουν ή έχουν ως αποτέλεσμα τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και εγείρουν ιδιαίτερα ζητήματα ως προς την ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα:

3.4.1. Αυτοματοποιημένα συστήματα βιβλιοθηκών

Τα αυτοματοποιημένα συστήματα, λόγω της ευκολίας συλλογής και επεξεργασίας που προσφέρουν έδωσαν άλλη διάσταση στα ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Η εισαγωγή των αυτοματοποίησης στις βιβλιοθήκες αρχίζει από τη δεκαετία του 60 και περιλαμβάνει τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση αφορά υλοποιήσεις που στηρίζονται στα υπολογιστικά συστήματα των πατρών οργανισμών των βιβλιοθηκών και περιλαμβάνουν την αυτοματοποίηση χρονοβόρων λειτουργιών, όπως ο δανεισμός και η καταλογογράφηση. Στη δεύτερη φάση, η οποία καταλαμβάνει τη δεκαετία του 70, γίνεται μια συνεργατική αντιμετώπιση του προβλήματος και ουσιαστικά είναι η περίοδος που οι βιβλιοθήκες αποκτούν τα πρώτα δικά τους αυτοματοποιημένα συστήματα. Ήδη από τη δεκαετία αυτή, λόγω των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα υποσυστήματα των συστημάτων αυτών, δημιουργούνται οι πρώτες βάσεις δεδομένων με προσωπικές πληροφορίες χρηστών βιβλιοθηκών. Είναι

χαρακτηριστικό ότι μία από τις πρώτες μορφές αυτοματοποίησης του έργου των βιβλιοθηκών ήταν ο δανεισμός, λειτουργία η οποία αφορούσε το σύνολο των χρηστών και των συλλογών τους. Καθώς η τεχνολογία βάσεων δεδομένων εξελίσσεται φτάνουμε στην τρίτη φάση εξέλιξης και στη δημιουργία των ολοκληρωμένων συστημάτων (Integrated library systems), η οποία ξεκινά τα μέσα της δεκαετίας του 80 (Μπώκος 2002 : 96-109).

Τα σημερινά ολοκληρωμένα συστήματα βιβλιοθηκών παρέχουν την υποδομή για συγκέντρωση πολύ μεγαλύτερων ποσοστών δεδομένων, καθώς καταγράφουν πληροφορίες για την κυκλοφορία του υλικού, κρατούν πληροφορίες του τελευταίου δανειζόμενου, υλοποιούν διαδικασίες διαδανεισμού μεταξύ των βιβλιοθηκών (Interlibrary Loan) και δίνουν τη δυνατότητα για καλύτερη επεξεργασία αυτών των πληροφοριών. Με τη βοήθεια τους οι βιβλιοθήκες μετατρέπονται σε συστηματοποιημένα αποθετήρια προσωπικών δεδομένων δεδομένου ότι η αρχειοθέτηση των εγγραφών κυκλοφορίας υλικού σχετικά με τι έχει διαβάσει ή τι έχει δανειστεί ο χρήστης, η ικανότητα να παρακολουθείται η δραστηριότητα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και η χρήση του διαδικτύου είναι πλέον μια φυσική λειτουργία των αυτοματοποιημένων συστημάτων που χρησιμοποιούνται διεθνώς.

Η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών από τις βιβλιοθήκες καθιστά ευκολότερη τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού προσωπικών δεδομένων, δίνει άλλες δυνατότητες επεξεργασίας και κυρίως επιτρέπει την αντιστοίχιση αρχείων που προέρχονται από διαφορετικές πηγές. Έτσι οι σημερινές βιβλιοθήκες γίνονται ο αποθηκευτικός χώρος προσωπικών δεδομένων τα οποία μπορούν να παρέχουν ένα λεπτομερές αρχείο πληροφοριών ερευνητικής συμπεριφοράς και αναγνωστικών τάσεων κάτι που ήταν αδύνατο την εποχή που αυτές οι πληροφορίες βρίσκονταν στις καρτέλες ή στις απόμακρες γωνίες με τους σωρούς βιβλίων (Fifarek, 2002:367). Καθώς όλο και περισσότερο οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται για τον έλεγχο τυποποιημένων διαδικασιών στο έργο τους τόσο περισσότερο αυξάνονται και οι πιθανότητες παραβίασης της ιδιωτικότητας.

3.4.2. Κυκλοφορία υλικού και Διαδανεισμός

Για τη διαχείριση της κυκλοφορίας του υλικού, όχι μόνο στο πλαίσιο μιας μεμονωμένης βιβλιοθήκης αλλά και μεταξύ βιβλιοθηκών, συλλέγονται προσωπικά δεδομένα και δημιουργούνται αρχεία, τα οποία περιέχουν πολύτιμες πληροφορίες για την κίνηση του υλικού και τις αναγνωστικές προτιμήσεις των χρηστών. Τα αρχεία αυτά αποτελούν κατά καιρούς αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για εμπορικές εταιρίες και κυβερνητικούς οργανισμούς που για ποικίλους λόγους και σε διάφορες χρονικές περιόδους, επιδιώκουν να τα ερευνήσουν και να αντλήσουν στοιχεία.

Ένα πολύ βασικό ζήτημα σε σχέση με την ιδιωτικότητα των αρχείων κυκλοφορίας υλικού απορρέει από τον τρόπο με τον οποίο τα αυτοματοποιημένα συστήματα βιβλιοθηκών διαχειρίζονται τη διαδικασία δανεισμού. Ειδικότερα, πολλά από αυτά τα συστήματα διατηρούν στο διηνεκές πλήρες ιστορικό των συναλλαγών των χρηστών, το οποίο προκύπτει από τη σύνδεση (link) που δημιουργεί το σύστημα αυτοματοποίησης μεταξύ του τεκμηρίου και του δανειζόμενου. Ενώ μέχρι πρόσφατα η πρακτική των περισσότερων βιβλιοθηκών συνίστατο στη διατήρηση του ιστορικού για μικρά χρονικά διαστήματα ή στη διακοπή της σύνδεσης μεταξύ δανειζόμενου και τεκμηρίου αμέσως μετά την επιστροφή του υλικού ή τη ρύθμιση των οικονομικών απαιτήσεων (Coombs, 2002:1), σήμερα και υπό τις επιπτώσεις πολιτικών γεγονότων σε παγκόσμιο επίπεδο με ιδιαίτερη έμφαση στις επιπτώσεις από τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, η κατάσταση αλλάζει ριζικά.

Ως αποτέλεσμα των πρόσφατων νομοθετικών ρυθμίσεων στη χώρα αυτή, οι κατασκευαστές αυτοματοποιημένων συστημάτων υποχρεούνται να δημιουργήσουν λογισμικό το οποίο θα κρατά πλήρες ιστορικό κυκλοφορίας υλικού, και οι βιβλιοθήκες να τηρούν πλήρη αρχεία κυκλοφορίας υλικού για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Οι επιπτώσεις των εν λόγω ρυθμίσεων, για τις οποίες θα γίνει ειδική αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο (6.2), είναι παγκόσμιες, αν λάβουμε υπόψη ότι λογισμικά αυτοματοποίησης λειτουργιών βιβλιοθήκης που κατασκευάζονται στις ΗΠΑ χρησιμοποιούνται και σε πολλές άλλες χώρες.

Ενώ για τα ζητήματα εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας των αρχείων κυκλοφορίας υλικού έχει υπάρξει μεγάλος προβληματισμός, δε συμβαίνει ακριβώς το ίδιο και για αρχεία διαδανεισμού μεταξύ βιβλιοθηκών (Nolan,1993:81). Σε αντίθεση με την πληθώρα συμβάντων προσπάθειας παραβίασης της ιδιωτικότητας μέσω διερεύνησης των αρχείων κυκλοφορίας υλικού, όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν έχουν υπάρξει πολλές περιπτώσεις όπου τα αρχεία διαδανεισμού χρησιμοποιήθηκαν για να παραβιάσουν την ιδιωτικότητα ενός ατόμου. Εντούτοις, η δυνατότητα παράνομης χρήσης των δεδομένων είναι τεράστια (Weiner, 1997), όχι μόνο λόγω του ότι κατά τις διαδικασίες διαδανεισμού εμπλέκονται πολλές βιβλιοθήκες αλλά και λόγω του ότι οι συνεργαζόμενες βιβλιοθήκες ανήκουν σε διαφορετικές χώρες, με διαφορετικά επαγγελματικά πρότυπα και νομικούς κανόνες. Ως προς τον προβληματισμό σχετικά με τα αρχεία διαδανεισμού είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι λόγω της αδυναμίας πολλών εφαρμογών ολοκληρωμένων συστημάτων βιβλιοθηκών να υλοποιήσουν στην πράξη το υποσύστημα διαδανεισμού, βιβλιοθήκες που προσφέρουν υπηρεσίες διαδανεισμού καταφεύγουν στην υιοθέτηση ξεχωριστών εφαρμογών. Η πρακτική αυτή έχει ως συνέπεια τη δημιουργία πρόσθετων αρχείων προσωπικών δεδομένων τα οποία κρατούνται κατά τρόπο γενικό και αόριστο, με δυσκολίες ως προς τον έλεγχο υλοποίησης των διεθνών προτύπων. Και ενώ συνήθως τα αρχεία αυτά κρατούνται εντός των τμημάτων διαδανεισμού και δεν διατίθενται προς δημόσια διερεύνηση, δεν είναι λίγες οι πιθανότητες κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων μέσω της διαβίβασης των σχετικών αιτημάτων προς τις βιβλιοθήκες προμηθευτές, (μεταξύ των οποίων τα ονόματα και οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις των αιτούντων ή του προσωπικού που έχει την ευθύνη των εν λόγω υπηρεσιών). Η κοινοποίηση σε άλλες πηγές, δίνει ευκαιρίες διαφορετικής χρήσης και επιφέρει αδυναμία ως προς τον έλεγχο της επεξεργασίας των σχετικών αρχείων προσωπικών δεδομένων.

3.4.3. Υπηρεσίες πληροφόρησης και ενημέρωσης

Οι μέθοδοι επικοινωνίας, ενημέρωσης και πληροφόρησης με τους χρήστες τους ποικίλουν και είναι συναφείς με το επίπεδο αυτοματοποίησης του έργου των βιβλιοθηκών. Οι πρακτικές που μέχρι στιγμής ακολουθεί το μεγαλύτερο ποσοστό βιβλιοθηκών και αφορούν προσωπικές συνεντεύξεις ή τηλεφωνικές επικοινωνίες, στο σύγχρονο περιβάλλον τείνουν να αντικατασταθούν με την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικής πληροφόρησης.

Σημαντικό υποπροϊόν των υπηρεσιών αυτών αποτελούν τα αρχεία που δημιουργούνται από συνομιλίες chat⁵, e-mail, web-forms⁶, frequently asked questions (FAQs) κ.λπ.. Από τις συναλλαγές αυτού του είδους συλλέγονται προσωπικά δεδομένα, δεδομένα που αφορούν ερωτούντες και απαντούντες, όπως ονόματα, ηλεκτρονικές διευθύνσεις, τηλέφωνα, Zip code, αριθμοί ταυτότητας, θέση, επίπεδο εκπαίδευσης, συσχετισμό με το ίδρυμα (institutional affiliation), IP address, τύπος και έκδοση του φυλλομετρητή (browser) που χρησιμοποιείται, URL προέλευσης, περιεχόμενο ερωτήσεων και απαντήσεων, κ.λπ. Στα ζητήματα ιδιωτικότητας που προκύπτουν από τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής πληροφόρησης αναφέρεται ο Paul Neuhaus στο άρθρο του «Privacy and Confidentiality in Digital Reference». Στο άρθρο αυτό παρουσιάζεται η προβληματική που δημιουργείται και υποδεικνύονται τρόποι διατήρησης της ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας των αρχείων που δημιουργούνται, με ιδιαίτερη έμφαση στην πληροφόρηση chat (chat Reference).

Αν και οι προγενέστερες των ψηφιακών, πρακτικές πληροφόρησης, έδιναν κάποιες δυνατότητες παραβίασης της ιδιωτικότητας των χρηστών ή του προσωπικού, οι οποίες προέκυπταν κυρίως από την αδυναμία τήρησης εχεμύθειας, εντούτοις υπάρχει σημαντική διαφορά να μαθαίνει κάποιος μία αποσπασματική πληροφορία για τα ερευνητικά ενδιαφέροντα ενός ατόμου από το να καθίσταται δυνατή μέσω των ψηφιακών αρχείων προσωπικών δεδομένων, η αποκάλυψη ολόκληρης της ερευνητικής του ατζέντας και των αναγνωστικών

⁵ online, διαδραστικές, απομακρυσμένες συναλλαγές της βιβλιοθήκης με τους χρήστες

⁶ πιο δομημένες μορφές e-mail

συνηθειών του.

3.4.4. Εξατομικευμένες υπηρεσίες

Η δημιουργία εξατομικευμένου και προσαρμοσμένου στις ιδιαίτερες προτιμήσεις και πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών περιβάλλοντος, γίνεται πραγματικότητα και στις ψηφιακές βιβλιοθήκες. Η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών απαιτεί τη δημιουργία προσωπικών “πορτραίτων” με δεδομένα που συλλέγονται είτε άμεσα από τον ίδιο το χρήστη είτε έμμεσα από τις έρευνες και τις online αιτήσεις εγγραφής του. Η δημιουργία “πορτραίτων” παρέχει τη δυνατότητα να σχηματίζεται εικόνα για τα ενδιαφέροντα και τις αναγνωστικές συνήθειες των χρηστών και χρησιμοποιείται για την προώθηση επιπρόσθετων υπηρεσιών. Όσο περισσότερα δεδομένα συλλέγονται, τόσο λεπτομερέστερα “πορτραίτα” σχηματίζονται και ενδεχομένως τόσο καλύτερες υπηρεσίες παρέχονται. Όμως οι δυνατότητες κοινοποίησης και εκμετάλλευσης τους αποτελούν και το κύριο σημείο ανησυχίας των αποδεκτών υπηρεσιών εξατομίκευσης.

Στο χώρο των ψηφιακών βιβλιοθηκών η παροχή υπηρεσιών εξατομίκευσης υλοποιείται υπό την έννοια “MyLibrary”, η οποία χρησιμοποιείται ως ομπρέλα για να περιγράψει το σύνολο των υπηρεσιών προσαρμογής (customization) και εξατομίκευσης (personalization). Η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών βιβλιοθηκών εμφανίζεται ως MyGateway, MyWelch, MyUcla, MyDspace κ.λπ. (Tennant, 1999: 36-37). Ουσιαστικά, ο όρος MyLibrary δεν αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο μοντέλο και δεν αφορά κάποιο λογισμικό, αλλά είναι η εννοιολογική απόδοση της παροχής εξατομικευμένων υπηρεσιών βιβλιοθηκών. Παρά τη γενικότερη αποδοχή και τα πλεονεκτήματα των υπηρεσιών αυτών, οι οποίες χαρακτηρίζονται και ως υπηρεσίες “επιπρόσθετης αξίας”, είναι αξιοσημείωτο ότι ο αριθμός των χρηστών τους είναι ακόμα πολύ περιορισμένος (Ghaphery, 2002). Ένας από τους λόγους της χαμηλής χρηστικότητας έχει άμεση σχέση με τις ανησυχίες των χρηστών για την πιθανότητα κακής χρήσης των προσωπικών τους δεδομένων (Gibbons, 2003:2).

Εκ πρώτης όψεως, η εξατομίκευση στις ψηφιακές βιβλιοθήκες, όπως άλλωστε και στον Ιστό) μοιάζει με μια απολύτως αναγκαία και επιτυχημένη τεχνολογία, και από την πλευρά των χρηστών και από την πλευρά των δημιουργών και διαχειριστών των υπηρεσιών. Τα εξατομικευμένα συστήματα βιβλιοθηκών δίνουν τεράστιες δυνατότητες και προσφέρουν άλλη δυναμική στην έρευνα, αλλά απαιτούν τη συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων προσωπικών δεδομένων. Πολλές φορές μάλιστα δημιουργούν απόθεμα για πιθανή μελλοντική χρήση, διαφορετική του σκοπού για τον οποίο τα δεδομένα συλλέχθηκαν αρχικά. Αυτό έρχεται σε αντίθεση και είναι ασυμβίβαστο με δύο βασικές αρχές της ιδιωτικότητας: την «αρχή της αναλογικότητας» και την «αρχή του σκοπού» που πρέπει να τηρείται για τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Ενώ η παροχή υπηρεσιών επιλεκτικής διάχυσης πληροφοριών ή εξατομικευμένων υπηρεσιών είναι πολύ σημαντικές για τη βιωσιμότητα των βιβλιοθηκών δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει τους κινδύνους που ελλοχεύουν. Από τη στιγμή που συλλέγονται δεδομένα και δημιουργούνται “πορτραίτα” χρηστών, υπάρχει πιθανότητα για πώληση ή διάθεση αυτών σε εμπορικούς οργανισμούς.

3.4.5. Πρόσβαση στο διαδίκτυο και τερματικά δημόσιας χρήσης

Για πολλές κοινότητες και ομάδες χρηστών, βιβλιοθήκες όπως οι δημόσιες, οι λαϊκές, οι σχολικές ή οι πανεπιστημιακές αποτελούν συχνά τη μοναδική διαθέσιμη πύλη πρόσβασης στο διαδίκτυο. Με τον τρόπο αυτό πολλές κοινωνίες υλοποιούν την πολιτική της δωρεάν παροχής πρόσβασης στην πληροφορία και συνεισφέρουν στη μείωση του πληροφοριακού χάσματος.

Όταν οι δημόσιοι ανοιχτοί κατάλογοι των βιβλιοθηκών (OPACs) να ενεργούν ως πύλες στον παγκόσμιο ιστό, τα ζητήματα ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας, γίνονται πιο σύνθετα και πιο σημαντικά από πριν. Έτσι, οι βιβλιοθήκες με την ιδιότητα τους ως παροχείς ευκολιών πρόσβασης στο διαδίκτυο συγκαταλέγονται στους χώρους και μπαίνουν στην αρένα όπου η διατήρηση της αλώλυτης και χωρίς παρεμβάσεις πρόσβασης καθώς και της εμπιστευτικής χρήσης, παρουσιάζουν πρακτικές δυσκολίες.

Οποιαδήποτε ηλεκτρονική συναλλαγή αφήνει ένα ιστορικό στο υπολογιστικό σύστημα και υπάρχουν τεχνικά μέσα αξιοποίησής του, ώστε να εξαχθούν λεπτομερή συμπεράσματα για τη χρήση συγκεκριμένων πηγών και πληροφοριών. Επιπλέον, άτομα και οργανισμοί (είτε κρατικοί είτε εμπορικοί) εύκολα μπορούν να παρεισφρήσουν στη χρήση του διαδικτύου με spyware, cookies, προϊόντα παρακολούθησης και φιλτραρίσματος και άλλο λογισμικό.

Στις σημερινές αυτοματοποιημένες βιβλιοθήκες οι χρήστες αποκτούν πρόσβαση στους ηλεκτρονικούς πόρους και χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του ιστού από τα τερματικά δημόσιας χρήσης, ο έλεγχος της χρήσης των οποίων αποτελεί αιτία συγκέντρωσης στοιχείων των χρηστών. Κακή χρήση των τερματικών δημόσιας χρήσης δεν σημαίνει μόνο μονοπώληση των πόρων ή του υλισμικού (hardware) των βιβλιοθηκών από μερίδα χρηστών αλλά και δυνατότητα μέσω αυτών παραβίασης των συστημάτων των βιβλιοθηκών με σκοπό την υποκλοπή δεδομένων ή τη δημιουργία προβλημάτων πρόσβασης σε άλλους ιστοτόπους ή στους κεντρικούς υπολογιστές.

Προσβολή στην ιδιωτικότητα των χρηστών βιβλιοθηκών αποτελούν επίσης οι ανοιχτές οθόνες (open display screens) των ηλεκτρονικών υπολογιστών δημόσιας χρήσης καθώς και των σταθμών εργασίας του προσωπικού. Τα τελευταία χρόνια, προεξέχουσα θέση στον εξοπλισμό των βιβλιοθηκών, έχουν οι σειρές ηλεκτρονικών υπολογιστών προς χρήση ο ένας δίπλα στον άλλο με αποτέλεσμα τη δυνατότητα εσκεμμένης ή όχι θέασης, του περιεχομένου που εμφανίζεται στις οθόνες. Τα ζητήματα ιδιωτικότητας που προκύπτουν σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεν έχουν σχέση μόνο με την εμφάνιση ανεπιθύμητου υλικού και τη θέαση τους από παιδιά αλλά και με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι θέλουν να ερευνήσουν υλικό το οποίο μπορεί να θεωρείται "επικίνδυνο" για τη δημόσια ασφάλεια (Falk, 2004:282). Πόσο άνετα μπορεί να γίνει η έρευνα και η μελέτη όταν η οθόνη είναι ανοικτή προς εξέταση από το διπλανό;

Πολλές βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο προκειμένου να προστατέψουν τους χρήστες τους από "επικίνδυνο" ή ανεπιθύμητο υλικό το οποίο κυκλοφορεί μέσω διαδικτύου, προβαίνουν στην τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος. Η λύση αυτή παρά το ότι συνοδεύεται από οικονομική

ενίσχυση των βιβλιοθηκών και ενισχύεται από νομοθετικές ρυθμίσεις, όπως για παράδειγμα στην Αμερική, έχει άλλες συνέπειες ως προς την παραβίαση δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της έκφρασης και η ακώλυτη ροή πληροφοριών. Η τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές των βιβλιοθηκών έχει δημιουργήσει ποικίλες αντιδράσεις όχι μόνο στη βιβλιοθηκονομική και ερευνητική κοινότητα αλλά και σε μία μεγάλη μερίδα χρηστών. Από τη χρήση λογισμικού φιλτραρίσματος προκύπτουν τεχνικά και δεοντολογικά ζητήματα, τα οποία σχετίζονται με το αξιακό σύστημα που υιοθετείται προκειμένου να δημιουργηθεί η φραγή των λέξεων ή φράσεων. Το λογισμικό φιλτραρίσματος είναι δυνατόν να βασίζεται είτε στην αυτόματη αναγνώριση λέξεων και φράσεων σε κείμενα είτε στη διαβάθμιση των ιστοσελίδων που επιστρέφονται κατά τη διαδικασία αναζήτησης. Όσον αφορά την πρώτη μέθοδο υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά και την αξιοπιστία του λογισμικού, δεδομένου ότι μπλοκάρονται σημαντικά κείμενα μόνο και μόνο επειδή περιέχουν μία “απαγορευμένη” λέξη ή φράση. Στις περιπτώσεις που το φιλτράρισμα γίνεται βάσει διαβαθμισμένων ιστοσελίδων προκύπτει το ζήτημα του όγκου του διαδικτύου και του τρόπου που ευρετηριάζεται από τις μηχανές αναζήτησης. Αυτό σημαίνει ότι είναι αμφίβολο (και τελικά αδύνατο λόγω της δυναμικότητας του ιστού) οι κατασκευαστές του λογισμικού να μπορούν παράλληλα να έχουν γνώση και όλου του περιεχομένου του ιστού και των αλλαγών που επέρχονται καθημερινά σε αυτό. Ο τρόπος και οι διαδικασίες αξιολόγησης και επιλογής ιστοσελίδων καθώς και ο καθορισμός των «απαγορευμένων» λέξεων και φράσεων είναι παράμετροι που τίθενται μονομερώς και αφορούν κυρίως την πλευρά των κατασκευαστών λογισμικού. Η επιλογή ορισμένων λέξεων ή φράσεων και η απόρριψη άλλων, από μόνη της υποκρύπτει υποκειμενικότητα και σημαίνει την προβολή, προώθηση και επιβολή συγκεκριμένου συστήματος αξιών (Schrader ,1999: 9).

3.4.6. Τεχνολογίες επιτήρησης και παρακολούθησης

Οι βιβλιοθήκες στην προσπάθεια τους να εκσυγχρονιστούν, να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους, να μειώσουν το κόστος και να αντέξουν τον ανταγωνισμό, οδηγούνται στην υιοθέτηση τεχνολογικών λύσεων χωρίς να ερευνήσουν ή να κατανοήσουν τις επιπτώσεις τους, με συνέπεια τη μείωση της ικανότητάς τους να προστατέψουν την ιδιωτικότητα των χρηστών τους.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ευρεία διάδοση της εφαρμογής τεχνολογίας ιχνηλάτησης (tracking technology), σκοπός της οποίας μεταξύ των άλλων είναι και η εξασφάλιση του υλικού των βιβλιοθηκών στην κατάλληλη θέση. Αυτός βέβαια είναι ορθός λόγος για την υιοθέτηση αυτής της τεχνολογίας, αλλά σε συνδυασμό με τις κάμερες επιτήρησης, μπορεί να δημιουργηθεί μία κατάσταση επιπρόσθετης παρακολούθησης και συλλογής προσωπικών δεδομένων για το χρήστη.

Σημαντικές ως προς την ανωνυμία των χρηστών είναι και οι επιπτώσεις της υιοθέτησης της τεχνολογίας RFID (Radio Frequency Identification), η οποία ήδη χρησιμοποιείται σε πολλές βιβλιοθήκες στη Σιγκαπούρη, στο Ηνωμένο Βασίλειο στις Ηνωμένες Πολιτείες κ.λπ και ουσιαστικά έρχεται να αντικαταστήσει τις εφαρμογές barcode των βιβλιοθηκών (Harris, 2003). Οι επικριτές της τεχνολογίας αυτής διατυπώνουν σοβαρές ανησυχίες ως προς την ποσότητα των προσωπικών πληροφοριών που είναι δυνατόν να περιληφθούν στα labels καθώς επίσης και ως προς την ασφάλεια των συσκευών που χρησιμοποιούνται (EFF, 2003).

Λόγω της διαθεσιμότητας πολλών νέων τεχνικών μεθόδων επιτήρησης στους χώρους εργασίας η δυνατότητα παρακολούθησης των εργαζομένων είναι πολύ μεγάλη. Η επιτήρηση των χώρων εργασίας είναι δυνατόν προσβάλλει την προσωπικότητα των εργαζομένων και να μεταβάλλει σημαντικά τη συμπεριφορά τους (Παπαδημητρίου, 1986:153). Υπό τις νέες συνθήκες στους χώρους εργασίας τίθενται επιπρόσθετα ζητήματα προστασίας τα οποία έχουν σχέση με την έκταση του ελέγχου του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου την παρακολούθηση των τηλεφωνικών επικοινωνιών και τη χρήση βιομετρικών μεθόδων για την οργάνωση της

εργασίας⁷.

Πολλοί οργανισμοί και επιχειρήσεις με καταναμημένες υπηρεσίες απαιτούν επικύρωσή της ταυτότητας των χρηστών, προκειμένου να τους επιτραπεί η είσοδος στις εγκαταστάσεις ή τους ηλεκτρονικούς πόρους και υπηρεσίες τους. Η επικύρωση αυτή επιτυγχάνεται συνήθως με τη χρήση έξυπνων καρτών. Έτσι, όσο περισσότερες υπηρεσίες εντάσσονται σε μια έξυπνη κάρτα, τόσο πιο μεγάλη είναι η ανάγκη για ισχυρή επαλήθευση της ταυτότητας και τόσο πιο πολλά ζητήματα ιδιωτικότητας προκύπτουν. Με την εφαρμογή της τεχνολογίας των έξυπνων καρτών η συγκέντρωση προσωπικών δεδομένων, κυρίως ευαίσθητων, γίνεται πολύ εύκολη, και τα ζητήματα που συνδέονται με τη χρήση τους είναι σύνθετα, αφού ο έλεγχος της επεξεργασίας των πληροφοριών που περιέχουν είναι σχεδόν αδύνατος (Ιγγλεζάκης, 2003 : 17). Επίσης οι διάφορες βιομετρικές μέθοδοι, που προτείνονται για να επιβεβαιώνονται οι πληροφορίες ταυτότητας αυξάνουν τον κίνδυνο παραβίασης της ιδιωτικότητας του ατόμου και έχουν επιπτώσεις και σε άλλες πτυχές της ζωής του.

Ο έλεγχος της υλικοτεχνικής υποδομής των βιβλιοθηκών απαιτεί επίσης συστήματα ελέγχου ασφαλείας (κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης, video κάμερες κλπ). Τα αρχεία των συστημάτων αυτών μπορεί να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο για την παραβίαση της ιδιωτικότητας αυτών που χρησιμοποιούν ή εργάζονται εντός των κτηρίων αλλά και των περιοίκων, καθώς δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που οι κάμερες επιτήρησης των εξωτερικών χώρων βιβλιοθηκών ή Αρχείων καταγράφουν τις κινήσεις στα γύρω κτήρια, τις περισσότερες φορές εν αγνοία των περιοίκων.

3.5. Η παραβίαση των αρχείων βιβλιοθηκών: Πραγματικότητα ή φαντασία

Οι βιβλιοθήκες και το προσωπικό τους, είτε το θέλουν είτε όχι γίνονται φύλακες ενός μεγάλου αριθμού προσωπικών δεδομένων, τα οποία ενδεχομένως αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος για τρίτους (πρόσωπα και φορείς). Οι πιθανοί ενδιαφερόμενοι να ερευνήσουν, να

⁷ Απόφαση 115/2001 Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

μελετήσουν και να αξιοποιήσουν για δικούς τους σκοπούς τα αρχεία προσωπικών δεδομένων των βιβλιοθηκών, θα μπορούσαν να ενταχθούν στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες.

- Μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων (ερευνητές ή απλοί χρήστες που ενδιαφέρονται να παρακολουθήσουν και να μελετήσουν την ερευνητική συμπεριφορά άλλων χρηστών με παρόμοια ερευνητικά ενδιαφέροντα, εκπαιδευτικοί που ενδιαφέρονται να ερευνήσουν εάν η προτεινόμενη βιβλιογραφία τους εξετάζεται, πολίτες που αμφισβητούν τις πολιτικές της βιβλιοθήκης, γονείς ή κηδεμόνες ανηλίκων και κοινωνικές ομάδες που ενδιαφέρονται να εξαλείψουν την πρόσβαση στην παιδική πορνογραφία κ.λπ., δημοσιογράφοι, hackers, κ.λπ.),
- Εμπορικές εταιρίες (προμηθευτές ηλεκτρονικών πόρων που ενδιαφέρονται για τον έλεγχο της χρήσης των πόρων, την αποτροπή αναρμόδιας χρήσης και την αξιολόγηση των προϊόντων τους, διαφημιστικές εταιρίες που επιθυμούν να προωθήσουν τα προϊόντα τους, ασφαλιστικές εταιρίες για να εξάγουν συμπεράσματα προκειμένου να λάβουν καλύτερες αποφάσεις, εκδοτικοί οίκοι, βιβλιοπωλεία κ.λπ.)
- Κυβερνητικοί οργανισμοί ή δημόσιες αρχές (αστυνομία, δικαστήρια) που ενδιαφέρονται να επιβάλουν το Νόμο, να λογοκρίνουν, να εξιχνιάσουν εγκλήματα ή ακόμη γιατί το επιβάλλουν λόγοι εθνικής ασφάλειας.

Η αξιοποίηση των προσωπικών δεδομένων των χρηστών βιβλιοθηκών δεν ανάγεται μόνο στη σφαίρα της φαντασίας. Η εμπειρία αποδεικνύει ότι τα αρχεία των βιβλιοθηκών αποτελούσαν και αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος για τρίτους. Μεμονωμένα άτομα, κοινωνικές ομάδες που διαφωνούν με τις πολιτικές της βιβλιοθήκης και δημόσιες αρχές με πρόσχημα το «δημόσιο συμφέρον» πιέζουν για κοινοποίηση των αρχείων προσωπικών δεδομένων των βιβλιοθηκών, δημιουργώντας καταστάσεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της εμπιστευτικότητας και της ιδιωτικότητας στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών.

Οι προσπάθειες παραβίασης της ιδιωτικότητας, από οπουδήποτε και αν προέρχονται, αντικατοπτρίζουν τα διλήμματα στα οποία βρίσκονται οι βιβλιοθηκονόμοι όταν πρόκειται να

χειριστούν ζητήματα ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας και να απαντήσουν σε ερωτήσεις του τύπου:

- Πότε, αν ποτέ, δικαιολογείται η παραβίαση του δικαιώματος ιδιωτικότητας ενός χρήστη;
- Είναι δυνατόν χρήστες που εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες να χάνουν το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα;
- Έχουν τα παιδιά δικαίωμα στην ιδιωτικότητα από τους γονείς ή τους νόμιμους κηδεμόνες τους; (Winter, 1997)
- Εάν κάποιος διαβάζει αμφισβητούμενη λογοτεχνία σημαίνει ότι είναι ένοχος και ότι αποτελεί απειλή για την εθνική ασφάλεια ή την κοινωνία; (Gardner, 2002: 4)
- Είναι δυνατόν να απαντηθούν “άκακες” ερωτήσεις σχετικά με τις ερευνητικές συνήθειες χρηστών;
- Μπορούν οι ενδεχόμενες απειλές για την εθνική ασφάλεια να δικαιολογούν τα αιτήματα των εκπροσώπων επιβολής του νόμου για πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες;
- Έχουν δικαίωμα οι δημοσιογράφοι να ζητούν και να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικές με τις αναγνωστικές συνήθειες χρηστών οι οποίοι τυγχάνει να είναι δημόσια πρόσωπα.

Από τη μελέτη πραγματικών περιπτώσεων παραβίασης της ιδιωτικότητας, το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για έρευνα των αρχείων βιβλιοθηκών, προέρχεται από δημόσιες αρχές και εκπροσώπους επιβολής του νόμου, που σε «εκστρατείες ψαρέματος» απαιτούν να μάθουν για τις προσωπικές συνήθειες ανάγνωσης, πιθανών υπόπτων εγκληματικών πράξεων. Περιστατικά παραβίασης της ιδιωτικότητας που αφορούν κοινοποίηση των ερευνητικών συνηθειών των χρηστών σε τρίτους, ελλοχεύουν καθημερινά στις βιβλιοθήκες, και μάλιστα όταν συμβαίνουν δεν δίνεται η πρέπουσα σημασία.

- Στο περιβάλλον μίας πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης ένας καθηγητής δεν πιστεύει ότι οι φοιτητές του πράγματι χρησιμοποίησαν το υλικό που τους πρότεινε, και απευθύνεται στο γραφείο διαδανεισμού για να ελέγξει το υλικό που αυτοί δανείστηκαν από άλλες

βιβλιοθήκες.

- Ένας ειδικός ερευνητής επίσης θέλει επίμονα να μάθει ποιος έχει δανειστεί τίτλους που εμπίπτουν στο αντικείμενο που ερευνά και από το οποίο περιμένει μία πολύ σημαντική επιχορήγηση. Έτσι θεωρεί ως φυσιολογική κίνηση να απευθυνθεί στο προσωπικό της βιβλιοθήκης για να πάρει τις πληροφορίες που τον ενδιαφέρουν.

Ανάλογες περιπτώσεις προέκυψαν από την έρευνα στις ελληνικές βιβλιοθήκες και ευτυχώς οι βιβλιοθηκονόμοι αρνήθηκαν να ανακοινώσουν ονόματα και λοιπά στοιχεία και κράτησαν εμπιστευτικά τα αρχεία κυκλοφορίας υλικού.

Οι ηθικές αρχές του βιβλιοθηκονομικού επαγγέλματος προστάζουν την εχεμύθεια και την εμπιστευτικότητα όλων των αρχείων βιβλιοθηκών. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι βιβλιοθηκονόμοι δρουν ως πραγματικοί θεματοφύλακες της ιδιωτικότητας των χρηστών, σε σημείο μάλιστα που κάποιες φορές να μην σκέφτονται τις ηθικές επιπτώσεις των πράξεών τους. Το θέμα αυτό θίγεται σε πολλές αναφορές και οι Sturges και Piffe (2001), μας υπενθυμίζουν τις μελέτες του Hauptman (1996), για τις αντιδράσεις του προσωπικού βιβλιοθηκών σχετικά με αιτήματα για παροχή υλικού που το περιεχόμενό του θα μπορούσε να προκαλέσει ηθικά διλήμματα. Ο Hauptman, επισκέφτηκε βιβλιοθήκες και ζήτησε πληροφορίες για εκρηκτικά υλικά, δίνοντας την εντύπωση ότι τα κίνητρα της έρευνάς του ήταν επικίνδυνα. Συνάντησε την πλήρη ανταπόκριση του προσωπικού της βιβλιοθήκης, το οποίο δεν έδειξε καθόλου να σκέφτεται τις ηθικές επιπτώσεις παροχής τέτοιων πληροφοριών. Σε άλλη έρευνα του ίδιου ερευνητή, οι βιβλιοθηκονόμοι του παρέδωσαν βοηθητικό υλικό που εμφανώς θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να βλάψει τον εαυτό του. Με βάση παρόμοια γεγονότα θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η εμπιστευτικότητα και η εμπιστοσύνη μεταξύ βιβλιοθηκονόμων και χρηστών δεν κινδυνεύει, αντιθέτως πολλές φορές δημιουργείται ένα άλλο κοινωνικό θέμα, σχετικό με την ηθική.

Πολλοί ερευνητές τεκμηριώνουν την πεποίθησή τους ότι παραβίαση της ιδιωτικότητας μπορεί να γίνει σε όλα τα είδη βιβλιοθηκών και παραθέτουν πραγματικά παραδείγματα

παραβίασης σε δημόσιες, παιδικές και ειδικές βιβλιοθήκες ορισμένα εκ των οποίων αναφέρονται ακολούθως. Είναι γεγονός ότι πολλές αμερικάνικες βιβλιοθήκες δέχονται κατ' εξακολούθηση από εκπροσώπους επιβολής του νόμου και δημόσιες αρχές αιτήματα διερεύνησης των αρχείων τους. Υπάρχουν ακόμα αποδείξεις ότι κατά τη διάρκεια της εποχής McCarthy, τα αρχεία δανεισμού πολλών αμερικάνικων βιβλιοθηκών διερευνήθηκαν και τα στοιχεία που προέκυψαν χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά μέσα για τον εντοπισμό ατόμων που διαφωνούσαν με το καθεστώς. Επίσης δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που μέσω της κλήτευσης αρχείων βιβλιοθηκών έγιναν προσπάθειες εξιχνίασης εγκληματικών πράξεων. Στις ΗΠΑ συχνά προσπαθούν να επιχειρηματολογήσουν ότι εάν κάποιος χρήστης επιθυμεί ή έχει πρόσβαση σε “ύποπτο” υλικό, αυτός “αξίζει να ερευνηθεί” (Weiner, 1997).

Το 1956, καθώς η αστυνομία της Νέας Υόρκης προσπαθούσε να διαλευκάνει την υπόθεση «Mad Bomber», μελέτησε τα αρχεία της δημόσιας βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης συλλέγοντας τα ονόματα όσων είχαν δανειστεί βιβλία για εκρηκτικές ύλες και κατεδαφίσεις. Ανεξάρτητα εάν η ενέργεια τους βοήθησε να αποκαλύψουν το έγκλημα, ανάγκασε τους βιβλιοθηκονόμους να συλλογιστούν ζητήματα σχετικά με την εμπιστευτικότητα και την ιδιωτικότητα δεδομένων που διαχειρίζονται και που αφορούν τους χρήστες τους (Gardner, 2002:2).

Όταν το 1990, στο Τέξας εγκαταλείφθηκε ένα νήπιο, οι τοπικές αρχές (αστυνομία και Εισαγγελέας) στο πλαίσιο των ερευνών για την ανεύρεση υπόπτων ζήτησαν από τη βιβλιοθήκη ονόματα, διευθύνσεις και αριθμούς τηλεφώνων για οποιονδήποτε είχε ζητήσει βιβλίο σχετικό με τον τοκετό κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εννέα μηνών. Η βιβλιοθήκη προσπάθησε να ακυρώσει την έρευνα, αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατό, λόγω σχετικής απόφασης του Εισαγγελέα για κοινοποίηση των αρχείων δανεισμού. Έτσι οι χρήστες που τους τελευταίους εννέα μήνες είχαν ζητήσει υλικό σχετικά με τον τοκετό θα έπρεπε να περάσουν από ανάκριση. Τελικά δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ότι η μητέρα του παιδιού είχε διαβάσει βιβλίο από τη βιβλιοθήκη (Winter (1997).

Το 1985 επίσης, μία συχνή θαμώνας της Swarthmore Public Library, Delaware County, Pennsylvania, πυροβόλησε δέκα ανθρώπους. Αμέσως μετά το γεγονός, ιδιωτικοί αστυνομικοί και δημοσιογράφοι ήρθαν σε επαφή με τη διευθύντρια της βιβλιοθήκης, η οποία υπόμεινε μια επίπονη ηθική δοκιμασία, καθώς υποβλήθηκε σε πλήθος ερωτήσεων για να αποκαλύψει τις αναγνωστικές προτιμήσεις του δράστη. Όπως η ίδια σημειώνει αργότερα (Lee,1988), πολλοί ήταν εκείνοι που ενδιαφέρθηκαν για τη γνωστοποίηση των αρχείων κυκλοφορίας υλικού και παρά το γεγονός ότι οι νομοθετικές διατάξεις περί ιδιωτικότητας έδιναν το δικαίωμα στη βιβλιοθήκη να μην κοινοποιήσει τα αρχεία της, ασκήθηκε μία απίστευτη πίεση από δικηγόρους, ιδιωτικούς αστυνομικούς, ρεπόρτερ και πολίτες, ώστε τα αρχεία να κοινοποιηθούν πριν από τη δικαστική απόφαση. Οι μεν κατηγοροί σκέφτηκαν ότι οι τίτλοι των δανειζόμενων βιβλίων θα αποδείκνυαν ότι η κατηγορούμενη προγραμμάτιζε προσεκτικά τον πυροβολισμό και ότι το μυαλό της λειτουργούσε κανονικά, η δε υπεράσπιση, επιδιώκοντας απελπισμένα ελαφρυντικά στοιχεία, προσπαθούσε μέσω των δανειζόμενων βιβλίων να αποδείξει ότι η κατηγορούμενη είχε διαταραγμένη προσωπικότητα.

Το γεγονός όμως που δημιούργησε το μεγαλύτερο προβληματισμό και έθεσε σε κίνηση αλυσιδωτές αντιδράσεις της αμερικάνικης βιβλιοθηκονομικής κοινότητας κατά τη δεκαετία του 80', ήταν η αποκάλυψη του FBI's Library Awareness Program. Οι αμερικάνικες βιβλιοθήκες βρέθηκαν στο στόχαστρο της προσοχής του Federal Bureau of Investigation (FBI), το οποίο ανέπτυξε ένα σύστημα για να παρακολουθήσει τη χρήση των βιβλιοθηκών και τις αναγνωστικές συνήθειες πολιτών που προέρχονταν από τις πρώην Ανατολικές χώρες την Κίνα και την Κούβα. Στο πλαίσιο του προγράμματος, πράκτορες του FBI επισκέφτηκαν πολλές βιβλιοθήκες και ζήτησαν από τους βιβλιοθηκονόμους να αποκαλύψουν ονόματα και αναγνωστικές συνήθειες χρηστών που θα μπορούσαν να θεωρηθούν εχθρικοί προς τις ΗΠΑ. Μπορούσαν μάλιστα να τοποθετήσουν κρυφές κάμερες, να παγιδεύσουν τηλεφωνικές γραμμές καθώς και να επισκεφτούν τα σπίτια μελών του προσωπικού των βιβλιοθηκών(Sturges and Piffe, 2001).

Τον Ιούνιο του 1987, το θέμα πήρε μεγάλη δημοσιότητα, όταν πράκτορες του FBI εξέταζαν ένα υπάλληλο της Math/Science Library στο Πανεπιστήμιο της Κολούμπια. Η Διευθύντρια Ακαδημαϊκών Υπηρεσιών Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου αντιλήφθηκε το γεγονός και το κατήγγειλε στην ALA. Σύσσωμη η βιβλιοθηκονομική κοινότητα, με την υποστήριξη της ALA, της Special Libraries Association και της Association of Research Libraries, ενθάρρυναν ενέργειες εναντίωσης στο πρόγραμμα (Bielefield and Cheeseman, 1994, viii), και εργάστηκαν να το σταματήσουν, ώστε οι χρήστες των βιβλιοθηκών να μπορούν ξανά να δίνουν πληροφορίες χωρίς το φόβο καταγραφής και ελέγχου των προτιμήσεων τους.

4. Κίνδυνοι από την επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων

Ενώ η ανάπτυξη της πληροφορικής και των επικοινωνιών έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική οργάνωση και την οικονομική δραστηριότητα, αποτελεί ταυτόχρονα και τη γενεσιουργό αιτία κινδύνων κατά των θεμελιωδών ελευθεριών και της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Οι κίνδυνοι αυτοί στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών απορρέουν όχι μόνο από τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, από τα αρχεία που δημιουργούν και διατηρούν οι ίδιες οι βιβλιοθήκες, αλλά και από τα αρχεία που δημιουργούνται καθώς οι χρήστες χρησιμοποιούν τους προσφερόμενους ηλεκτρονικούς πόρους και τις υπηρεσίες διαδικτύου.

Από τις πληροφορίες που διατηρούν οι βιβλιοθήκες για τους χρήστες τους είναι δυνατό να κατασκευαστεί μια εικόνα των προτιμήσεων και ενδιαφερόντων τους. Με την κατάλληλη επεξεργασία αυτών είναι εύκολο να κατασκευαστεί μια “διαφανής” εικόνα των χρηστών καθώς είναι δυνατόν να αποκαλυφτούν πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, αξίες, φιλοδοξίες και ένα μεγάλο μέρος των προτιμήσεων και γούστων τους ως καταναλωτών, γεγονός που αποκτά μεγάλη αξία για τους πωλητές αγαθών και υπηρεσιών. Από τις αναζητήσεις και τις αναγνώσεις των χρηστών προκύπτουν στοιχεία για την αναγνώριση πιθανών καταναλωτών σε διάφορες άλλες κατηγορίες. Σοβαροί κίνδυνοι παραβίασης ενέχονται επίσης από την επεξεργασία δεδομένων χρηστών πέραν του αρχικού σκοπού για τον οποίο συλλέχθηκαν. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε π.χ. να συμβεί στην περίπτωση που οι βιβλιοθήκες αποτελούν τμήματα ενός μεγαλύτερου οργανισμού, ο οποίος είναι δυνατό να αναμένει από αυτές να συμμετέχουν σε οποιοδήποτε είδος διασύνδεσης και κοινοποίησης δεδομένων.

Με την υιοθέτηση δυναμικών μεθόδων μάρκετινγκ των υπηρεσιών βιβλιοθηκών οι κίνδυνοι αυξάνονται. Στις μεθόδους αυτές συγκαταλέγεται και η συλλογή διευθύνσεων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των χρηστών των βιβλιοθηκών, προκειμένου να τους αποστέλλονται πληροφορίες σχετικές με νέες αγορές ή υπηρεσίες μέσω των “πορτραίτων” που

έχουν ήδη δημιουργηθεί από την ερευνητική συμπεριφορά τους και από τις αναγνωστικές τους συνήθειες (Poynder, 2002: 45).

Με την πρόοδο της τεχνολογίας οι κίνδυνοι διευρύνονται συνεχώς και τίθεται επιτακτικά το ζήτημα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, δηλαδή της προστασίας των προσωπικών του δεδομένων (Ιγγλεζάκης, 2003: 10).

Μία περαιτέρω διάκριση των κινδύνων που ελλοχεύουν από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων αφορά:

- Τον κίνδυνο εκμετάλλευσης του ατόμου από τυχόν αρνητικά δεδομένα του, τα οποία μπορούν να διαιωνίζονται και μάλιστα να αξιοποιούνται ηλεκτρονικά στο διηνεκές. (Σταθόπουλος, 2000:2)
- Τον κίνδυνο κατηγοριοποίησης του ατόμου από την σχηματική ταξινόμηση και κατάταξη των δεδομένων του, με συνέπεια τον ευκολότερο έλεγχό του, τις διακρίσεις σε βάρος του και τη χειραγώγησή του.
- Τον κίνδυνο εμπορευματοποίησης και εξουδετέρωσης της ατομικότητας, και της μετατροπής της ιδιωτικής ζωής σε αντικείμενο οικονομικών συναλλαγών (Ανθίμου, 2000: 163).
- Τον κίνδυνο της υπέρμετρης πληροφοριακής εξουσίας από αυτούς που ελέγχουν τις πληροφορίες.
- Τον κίνδυνο προσβολής του δικαιώματος κάθε ατόμου στον έλεγχο και στον συμπροσδιορισμό της χρήσης των πληροφοριών που τον αφορούν.
- Τον κίνδυνο αποχής του ατόμου από την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία. Η ιδέα ότι τα αρχεία προσωπικών δεδομένων που αρχειοθετεί η βιβλιοθήκη θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τρίτους, θα είχε σαν συνέπεια ακόμα και την αποτροπή των ατόμων από τη χρήση των πόρων των βιβλιοθηκών και την παραίτησή τους από την αξίωση του δικαιώματος πρόσβασης στις πληροφορίες.

Η προστασία των πληροφοριών του κάθε ατόμου δεν αφορά μόνο το ίδιο το άτομο αλλά και την κοινωνία ολόκληρη. Η ισχυρή προστασία της ιδιωτικότητας είναι βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία και την εξέλιξη κάθε δημοκρατικής κοινωνίας και η έλλειψή της μπορεί να έχει αντίκτυπο σε άλλα δικαιώματα.

4.1. Τα θιγόμενα πρόσωπα

Οι δύο κύριες κατηγορίες φυσικών προσώπων των οποίων η ιδιωτικότητα είναι δυνατό να παραβιαστεί από τα αρχεία που δημιουργεί, επεξεργάζεται και αρχειοθετεί η βιβλιοθήκη είναι οι χρήστες και το προσωπικό. Όσον αφορά τους χρήστες είναι σκόπιμο να κάνουμε μία διάκριση η οποία είναι πολύ σημαντική σε σχέση με την εκτίμηση της ιδιωτικότητας: α) απλοί χρήστες β) χρήστες “δανειζόμενοι” και γ) εξωτερικοί ή απομακρυσμένοι χρήστες. Η διάκριση αυτή έχει σχέση με την ποσότητα και την ποιότητα των προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται και επεξεργάζονται και είναι σε άμεση συνάρτηση με το είδος των υπηρεσιών που θέλουν να απολαμβάνουν οι χρήστες.

Σε μία βιβλιοθήκη ανοικτής πρόσβασης και καθώς οι χρήστες χρησιμοποιούν το υλικό μόνο για επιτόπια χρήση, δεν χρειάζεται να γίνει σχεδόν καμία καταγραφή των συναλλαγών και των προτιμήσεων τους. Όταν όμως γίνεται δανεισμός για χρήση εκτός των εγκαταστάσεων της βιβλιοθήκης ή χρησιμοποιείται μία ψηφιακή βιβλιοθήκη ή γενικότερα οι on-line υπηρεσίες, οι απλοί χρήστες μετατρέπονται σε “δανειζόμενους” και η συμπεριφορά τους γίνεται πιο διάφανη μέσω των δεδομένων που συλλέγονται και των αρχείων που δημιουργούνται και επεξεργάζονται. Έτσι οι χρήστες “δανειζόμενοι” είναι πιθανό να βρεθούν σε κατάσταση καταστρατήγησης της ιδιωτικότητας και της ανωνυμίας τους, δεδομένου ότι αφήνουν ίχνη των δραστηριοτήτων τους, τα οποία περιέχουν γνώση και μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης (Blume, 2003:456). Το ίδιο συμβαίνει και με τους εξωτερικούς χρήστες αυτούς που χρησιμοποιούν τους πόρους των βιβλιοθηκών από απόσταση και οι οποίοι είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν προκειμένου να τους επιτραπεί η είσοδος στα υπολογιστικά συστήματα και τους πόρους των βιβλιοθηκών.

Στη θέση του θιγόμενου προσώπου βρίσκεται επίσης το προσωπικό των βιβλιοθηκών, το οποίο έχει τα ίδια δικαιώματα και ενδιαφέροντα με τους εργαζόμενους σε όλους τους χώρους. Έχει επίσης μία πρόσθετη ανάγκη για προστασία της ιδιωτικότητας σε σχέση και με τον εργοδότη του, ο οποίος για δικούς του λόγους χρειάζεται να έχει πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες που αφορούν το προσωπικό.

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι υπεύθυνοι των υπηρεσιών πληροφόρησης, διαδανεισμού, αναζήτησης σε εξειδικευμένες βάσεις δεδομένων κ.λπ, αντιμετωπίζουν έναν επιπλέον κίνδυνο, ο οποίος προκύπτει από την προσωπική εμπλοκή του, ως εκπρόσωποι της βιβλιοθήκης και ενδιάμεσοι μεταξύ χρήστη και προμηθευτών υπηρεσιών: Οι βιβλιοθηκονόμοι επιλέγουν να χρησιμοποιούν το όνομα τους καθώς και άλλα στοιχεία από τα οποία προκύπτει η ταυτότητα τους, προκειμένου να εξατομικεύσουν μία υπηρεσία ή να παρέχουν ειδικές υπηρεσίες. Επίσης γίνονται γνώστες των ερευνητικών αναζητήσεων και αναγνωστικών συνηθειών των χρηστών δημιουργώντας μεγαλύτερες πιθανότητες έκθεσης στην περίπτωση που προκληθεί ζημία εις βάρος των χρηστών.

Μία τελευταία κατηγορία αφορά τους εξωτερικούς συνεργάτες (προμηθευτές, αναδόχους έργων κ.λπ) των οποίων οι τυχόν οικονομικές ή άλλες υποχρεώσεις που μπορεί να έχουν έναντι των βιβλιοθηκών μπορεί να τους αποφέρουν ζημία, εάν κοινοποιηθούν σε τρίτους.

5. Η προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων

5.1. Ζητήματα ιδιωτικότητας στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Με την εξέλιξη και την ταχύτατη εφαρμογή της τεχνολογίας υπολογιστών και δικτύων σε πολλές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής, η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό θέμα των νομοθετικών ρυθμίσεων όλο και περισσότερων κρατών. Μερικές χώρες, τροποποίησαν ακόμα και τα Συντάγματα τους, τοποθετώντας την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο ίδιο επίπεδο με τα παραδοσιακά εγγυημένα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, ενώ άλλες περιορίστηκαν στη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο της επεξεργασίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να θεσπιστούν διατάξεις που εστιάζουν αποκλειστικά στις ειδικές πτυχές και εφαρμογές χρήσης των προσωπικών δεδομένων και η προστασία να μην αντιμετωπίζεται πλέον με τυχαίο και ευκαιριακό τρόπο (Simitis, 1981:13).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιμετωπίζοντας την κοινωνία της πληροφορίας ως ένα σύνολο υποδομών που δίνουν τη δυνατότητα άσκησης δραστηριοτήτων, ιδιωτικών και δημόσιων λειτουργιών, ενισχύει την ανάπτυξη πολιτικών ρύθμισης και εκμετάλλευσης των πλεονεκτημάτων που προσφέρονται μέσω αυτής. Μέσω του σχεδίου δράσης eEurope 2005 (eEurope 2005 Action Plan), το οποίο εστιάζει στην πρόοδο σε τομείς όπως το ηλεκτρονικό επιχειρείν, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, η ηλεκτρονική μάθηση, η ασφάλεια κ.λπ. για να βελτιωθεί η καθημερινή ζωή πολιτών. Προκειμένου να αναχαιτιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις αυτής της πορείας, αναπτύσσει πολιτικές προστασίας των πολιτών της μεταξύ των οποίων και η προστασία της ιδιωτικότητας και η αποφυγή ανεπιθύμητης ηλεκτρονικής αλληλογραφίας.

Γενικότερα, η ρύθμιση ζητημάτων ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας αποτελεί σύνθετο ζήτημα ενώ η συζήτηση όσον αφορά το καταλληλότερο πλαίσιο ρύθμισης βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη. Τίθενται υπό αμφισβήτηση και τα μοντέλα παραγωγής και

εφαρμογής των νομικών κανόνων και η μοναδικότητα του δικαίου ως ρυθμιστικού συστήματος.

Η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, εμφανίζει μεγάλη ποικιλία συστημάτων και μέσων προστασίας, τα οποία εκτείνονται από τη θέσπιση λεπτομερών νομοθετικών κανόνων έως την επιλογή της αυτορρύθμισης, και διατυπώνονται σε αλλοδαπές και διεθνείς νομοθεσίες θέτοντας το πρόβλημα της επιλογής μεταξύ των ποικίλων συστημάτων και μέσων προστασίας (Αυγουστιανάκης, 2001: 690). Οι νέες τεχνολογίες όχι μόνο αποτελούν μία πρόκληση για τα ισχύοντα ρυθμιστικά μέσα, αλλά ανοίγουν και νέες ρυθμιστικές δυνατότητες που απαιτούν την καλύτερη γνώση των νέων τεχνολογιών (Ζέρη, 2002: 421).

Στο σύγχρονο περιβάλλον βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης όπου κυριαρχεί η αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων τα μοντέλα αυτά δεν επαρκούν δεδομένου ότι τα προβλήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων αποκτούν άλλη διάσταση και απαιτούν: α) συνεχή ρύθμιση του νομοθετικού και ηθικού πλαισίου β)στάθμιση της σύγκρουσης θεμελιωδών δικαιωμάτων με την πρόβλεψη των κατάλληλων μηχανισμών και εγγυήσεων και γ)διαρκή συζήτηση και επανεξέταση των αξιών και της αποστολής του βιβλιοθηκονομικού επαγγέλματος (Miller, 2003).

5.2. Σύγκρουση αγαθών και συμφερόντων

Κάθε είδους επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συνιστά επέμβαση σε συνταγματικά προστατευόμενα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής και το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και εν γένει η ανάπτυξη των κοινωνικών δομών και η εξέλιξη της κοινωνίας προϋποθέτει ελευθερία της πληροφόρησης και ακώλυτη ροή δεδομένων.

Η συνύπαρξη κινδύνων αλλά και ωφελειών από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων αντιστοιχεί σε μία σύγκρουση αγαθών και συμφερόντων, που εν προκειμένω, αντιστοιχεί στη σύγκρουση του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου με το δικαίωμα της ελευθερίας της πληροφόρησης. Πρόκειται όμως για αντικρουόμενα δικαιώματα ή για εκφάνσεις του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας;

5.2.1. Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου

Το δικαίωμα της προστασίας του ιδιωτικού βίου ή προστασίας της ιδιωτικότητας (Privacy), αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την άσκηση της ελευθερίας του λόγου, της ελευθερίας της σκέψης και της ελευθερίας της συνεργασίας και είναι μία σιωπηρή συνεύρεση πολλών ατομικών και συνταγματικών δικαιωμάτων.

Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου κατοχυρώνεται στο άρθρο 9 του ελληνικού Συντάγματος και περιλαμβάνει όχι μόνο το άσυλο το κατοικίας αλλά και της προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Ιδιωτική ζωή είναι εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο των φίλων και γνωστών του (Δαγτόγλου, 1991:324). Ως προσβολές του ιδιωτικού βίου θεωρούνται οι επεμβάσεις με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια της προσωπικής και αποκλειόμενης από τη δημοσιότητα πλευράς του βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής ζωής του. (Καράκωστας, 2004: 54). Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής του ατόμου σημαίνει απαγόρευση δημοσιοποίησης της ζωής του, δηλαδή απαγόρευση κάθε επέμβασης που σκοπό έχει να παρακολουθήσει ή να καταγράψει με κάθε μέσο ή τρόπο, την ιδιωτική του ζωή ή να εξαναγκάσει το άτομο να αποκαλύψει στοιχεία που το αφορούν.

Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου δεν εξαντλείται στο δικαίωμα του ατόμου να «μείνει μόνο του», υπό την παραδοσιακή αντίληψη της privacy, στο απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου, στην απομόνωσή του σε μία ανενόχλητη ιδιωτική ζωή, αλλά αποτελεί εκδήλωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Μήτρου, 1996:11-12). Η ιδιωτικότητα δεν συνιστά ιδιότητα ενός κοινωνικά απομονωμένου ατόμου αλλά στοιχείο της συναναστροφής του με τους άλλους και η προστασία της συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του, με το δικαίωμα του να συνδιαλέγεται και με την ελευθερία του να συμπροσδιορίζει ποιες πληροφορίες του θα κοινοποιηθούν. Αποτελεί εγγύηση ελευθερίας, προϋπόθεση (εύρυθμης) λειτουργίας κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο βασίζεται στην ικανότητα των πολιτών του για

συμμετοχή και δράση. Καθώς η ολοκλήρωση του ανθρώπου προϋποθέτει ελευθερία επικοινωνίας, και ελευθερία στην παροχή πρόσληψης πληροφοριών η καταγραφή προσωπικών πληροφοριών (με σκοπό τον έλεγχο και τη χειραγώγηση) προσβάλλει αυτή καθεαυτή την ανθρώπινη αξία (Μήτρου, 1998 : 35).

5.2.2. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση

Στην άλλη πλευρά της προστασίας του ατόμου από τη χρήση των προσωπικών του δεδομένων, βρίσκεται η ελευθερία της πληροφόρησης. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποτελεί το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας και κατοχυρώνεται στο άρθρο 5^A του ελληνικού Συντάγματος, με την τελευταία αναθεώρησή του (1975/86/01). Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δε συνάγεται μόνο η ελευθερία του ατόμου να πληροφορείται να αναζητεί και να λαμβάνει πληροφορίες αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης (Ανθόπουλος, 2001: 444). Η πληροφόρηση είναι αναγκαίος όρος για τη διαμόρφωση γνώμης και κατ' επέκταση για τη δυνατότητα συμμετοχής του πολίτη στις διαδικασίες αλλά και όρος για τον αυτοπροσδιορισμό της δράσης και την (αυτο)προστασία του (Μήτρου, 1996: 11).

Τα δικαιώματα της προστασίας του ιδιωτικού βίου και της ελευθερίας της πληροφόρησης, όταν ο φορέας αυτών είναι το ίδιο πρόσωπο εναρμονίζονται, καθώς αποτελούν εκδηλώσεις του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας. Όταν όμως η δυνατότητα επεξεργασίας και διαχείρισης αυτών των πληροφοριών εξέρχεται από τον έλεγχο του ίδιου του ατόμου, στην πράξη επέρχεται σύγκρουση μεταξύ αγαθών και συμφερόντων, και καθίσταται επιτακτική η ανάγκη συγκερασμού τους. Σ' αυτή τη σύγκρουση από τη μία έχουμε την ιδιωτικότητα από την άλλη τη διαφάνεια, από τη μια την πληροφοριακή αυτοδιάθεση (δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού⁸, ως απόρροια δικαιώματος προσωπικότητας) και από την

⁸ Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αφορά το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει το ίδιο για τη διάθεση και τη χρήση των πληροφοριών που το αφορούν (Αυγουστιανάκης, 2001: 680)

άλλη το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Το ζήτημα είναι να οριοθετηθεί μέχρι που πρέπει να φτάνει και να σταματά η προστασία των μεν, για να αρχίσει η προστασία των δε.

Η συλλογή και προστασία προσωπικών δεδομένων για τις ανάγκες των βιβλιοθηκών μπορεί να οδηγήσει στη σύγκρουση μεταξύ του δικαιώματος της βιβλιοθήκης να συλλέγει πληροφορίες και να παρέχει πρόσβαση σ' αυτές και του δικαιώματος των υποκειμένων των δεδομένων να προστατέψουν την ιδιωτικότητα τους. Ενόψει μάλιστα του γεγονότος ότι οι βιβλιοθήκες αποτελούν ένα κατ' εξοχήν πεδίο εκδήλωσης της ελεύθερης ροής πληροφοριών, έχει σημασία να αναφερθεί η σύγκρουση και να διερευνηθεί ο τρόπος στάθμισης.

5.2.3. Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων

Η πολιτεία οφείλει να προστατέψει τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου, να επιλύσει τις συγκρούσεις που προκύπτουν και να δώσει τη δυνατότητα στο υποκείμενο των δεδομένων να ελέγξει τις πληροφορίες που το αφορούν. Δημιουργείται η έννοια του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, το δικαίωμα του ατόμου να καθορίζει στα νόμιμα πλαίσια την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και να κρίνει ποιες πτυχές της προσωπικότητάς του θα αποκαλύψει σε τρίτους, να επιλέξει την εικόνα με την οποία θα εμφανιστεί στον κοινωνικό του περίγυρο και να αποφασίσει τότε προσβάλλεται η προσωπικότητά του.

Η προστασία προσωπικών δεδομένων αφορά την προστασία του φορέα των δεδομένων, την προστασία της ιδιωτικής ζωής, των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των συμφερόντων του ατόμου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα που υπόκεινται σε επεξεργασία με ηλεκτρονικά ή συμβατικά μέσα και όχι η προστασία των φυσικών δεδομένων. Η προστασία αυτή ενισχύεται από την ελληνική πολιτεία καθώς κατά την τελευταία αναθεώρηση του ελληνικού συντάγματος, με τη θέσπιση του άρθρου 9^A κατοχυρώνεται το νέο, ειδικό δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με το οποίο καθένας έχει δικαίωμα από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων.

Το δικαίωμα της προστασίας προσωπικών δεδομένων ορίζει πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι νόμιμη η επεξεργασία και αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων, προϋποθέσεων, ρυθμίσεων κ.λπ, για να προσδιορίσει τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται σε σχέση με τη χρήση των δεδομένων αυτών. Με την εισαγωγή του κατοχυρώνεται το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο, να καθορίζει ο ίδιος τη ροή των πληροφοριών που τον αφορούν και να νομιμοποιεί την επεξεργασία τους. Με τον τρόπο αυτό αφ' ενός προστατεύεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ώστε το άτομο να μη καθίσταται αντικείμενο μέσω της επεξεργασίας και αφ' ετέρου η προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του (Δόνος, 2002: 11).

Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων αποτελεί επιπλέον ένα συμμετοχικό δικαίωμα καθώς προστατεύεται η ιδιωτικότητα ως κοινωνική ιδιότητα του πολίτη. Όταν ο πολίτης δεν είναι σε θέση να ξέρει «ποιος τι και σε ποια συνάφεια» γνωρίζει για αυτόν δεν είναι σε θέση να δράσει και να αποφασίσει ως αυτόνομη και υπεύθυνη προσωπικότητα (Μήτρου, 2001: 87). Με τη νέα ρύθμιση η διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ανατίθεται σε ανεξάρτητη Αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει.

6. Νομοθετικό πλαίσιο

Οι κίνδυνοι που προκύπτουν από την συλλογή και προστασία προσωπικών δεδομένων απαιτούν τους κατάλληλους μηχανισμούς προστασίας. Θεωρώντας ως επιβεβλημένη την αναγκαιότητα παρέμβασης της πολιτείας ως κυρίαρχου παράγοντα ρύθμισης, ως δημιουργού της δεσμευτικής νομοθετικής ρύθμισης, στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στις διεθνείς νομοθετικές πρωτοβουλίες, στον τρόπο που ρυθμίζονται τα ζητήματα αρχείων βιβλιοθηκών στην Αμερική και στον τρόπο που η ευρωπαϊκή Οδηγία και η ελληνική έννομη τάξη αντιμετωπίζουν την προστασία των δεδομένων.

6.1. Διεθνείς προσπάθειες νομοθετικής ρύθμισης

Τα πρώτα ίχνη της ανάγκης προστασίας των προσωπικών δεδομένων, εντοπίζονται στη Σύμβαση της Ρώμης (1950) για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Ειδικότερα στο άρθρο 8 της Σύμβασης ορίζεται ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, η κατοικία και η αλληλογραφία του (Γέροντας, 2002: 102).

Στις πρωτοβουλίες διεθνούς επιπέδου εντάσσεται επίσης η έκδοση της απόφαση υπ' αριθμ. 2450/1968 από τη Γ.Σ των Ηνωμένων Εθνών, η οποία ασχολείται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους κινδύνους που τα απειλούν, προστατεύοντας το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου από την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας καθώς και η έγκριση από τη Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών των «Κατευθυντηρίων αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων σε αυτοματοποιημένα αρχεία» της Επιτροπής των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το 1990.

Ανάλογη δραστηριότητα αναπτύσσει και ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), εκδίδοντας τις κατευθυντήριες γραμμές που διέπουν την προστασία της ιδιωτικότητας και των διασυνοριακών συναλλαγών προσωπικών δεδομένων. Παρά το γεγονός ότι οι αρχές του ΟΟΣΑ στερούνται δεσμευτικού χαρακτήρα έγιναν αποδεκτές από πολλές χώρες

και κυρίως από εκείνες που δεν υπήρχε ειδική νομοθεσία προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως οι ΗΠΑ. Επιπροσθέτως, ζητήματα προστασίας και διασυνοριακής ροής προσωπικών δεδομένων έχουν απασχολήσει και άλλα διεθνή fora και οργανισμούς όπως το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (ICC), το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίηση (ISO) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Ιγγλεζάκης, 2003: 25).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δύο από τις σημαντικότερες νομοθετικές εξελίξεις στον τομέα αυτό θεωρούνται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕυρ) 108/1981 «για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα» καθώς και η Οδηγία 95/46/ΕΚ «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων».

6.2. Η φιλελεύθερη προσέγγιση –Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Η προστασία της ιδιωτικότητας απασχολεί την αμερικάνικη κοινωνία από το 1888, τότε που ο Thomas Cooley πρωτομίλησε για το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα (the right to privacy) και στη συνέχεια οι Warren και Brandeis 1890 για το δικαίωμα του να δύναται κανείς να μείνει μόνος του “the right to be let alone”. Παρά το γεγονός αυτό, χρειάστηκαν πολλά χρόνια αδράνειας ή και αντίστασης της αμερικανικής νομολογίας, έως ότου το 1960 να καθιερωθεί νομολογιακά από το Ανώτατο δικαστήριο των ΗΠΑ, η προστασία του ιδιωτικού βίου (right to privacy), αποκτώντας ένα πολύ ευρύ περιεχόμενο (Μιχαηλίδης-Νουάρος, 1983 : 376).

Σήμερα στις ΗΠΑ η ιδιωτικότητα και η προστασία των δεδομένων αντιμετωπίζονται ως τομείς που δεν ρυθμίζονται δεσμευτικά από το Νόμο, αλλά εμπίπτουν στο πεδίο της αυτορρύθμισης του κλάδου self-regulation industry, σύστημα το οποίο ουσιαστικά δίνει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να κάνουν ότι επιθυμούν με τα προσωπικά δεδομένα, προσφέροντας στα υποκείμενα των δεδομένων εναλλακτικές δυνατότητες επιλογής-συγκατάθεσης opt-in και opt-out (Sommestand, 2001:23).

Γενικότερα στην Αμερική η ρύθμιση της συλλογής, διατήρησης και χρήσης προσωπικών δεδομένων ακολουθεί μία οικονομικά φιλελεύθερη (*laissez faire*) προσέγγιση. Ομοσπονδιακός νόμος που να ρυθμίζει θέματα ιδιωτικότητας (*privacy*) δεν υπάρχει. Η τρέχουσα νομοθεσία ιδιωτικότητας περιγράφεται ως τομεακή (*sectoral*), που σημαίνει ότι υπάρχει μια φούχτα ανόμοιων νομοθεσιών που απευθύνονται σε βιομηχανίες που συλλέγουν προσωπικά δεδομένα (Brown, 1998). Η σχετική με την προστασία της online ιδιωτικότητας νομοθεσία των ΗΠΑ, εστιάζει κυρίως στην προστασία οικονομικών και ιατρικών δεδομένων και δεδομένων που αφορούν την προστασία των ανηλίκων (Desai and Richards, 2003).

6.2.1. Προστασία αρχείων βιβλιοθηκών και ο αμφισβητούμενος ρόλος του κράτους

Σε ότι αφορά την προστασία των αρχείων βιβλιοθηκών οι απόψεις μεταξύ των νομικών αναλυτών ποικίλουν αφού άλλοι θεωρούν πως η νομοθεσία περί ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας περιλαμβάνει τα εν λόγω αρχεία και άλλοι πως αυτό δεν έχει πλήρως αποσαφηνιστεί. Η αμφισημία αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας από τους λόγους που πολλές πολιτείες έχουν θεσπίσει πιο συγκεκριμένους νόμους ή κανονισμούς σχετικούς με την ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα των αρχείων βιβλιοθηκών (Neuhaus, 2003: 31).

Όμως στις ΗΠΑ μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει σε ομοσπονδιακό επίπεδο νομοθεσία που να προστατεύει την ιδιωτικότητα των χρηστών βιβλιοθηκών. Οι κυβερνήσεις ορισμένων πολιτειών ανέλαβαν το ρόλο της δημιουργίας ρυθμιστικών κανόνων και η πολιτεία της Φλόριδα το 1978 ήταν η πρώτη που θέσπισε νόμο για την προστασία της εμπιστευτικότητας αρχείων βιβλιοθηκών. Μέχρι το 2003, σαράντα οχτώ πολιτείες διέθεταν νομοθεσία προστασίας ιδιωτικότητας αρχείων βιβλιοθηκών. Μία παλαιότερη προσπάθεια καταγραφής και ανάλυσης των νόμων αυτών έγινε το 1994 από τους Bielefield και Cheesman. Σύμφωνα με τον Neuhaus από μια τρέχουσα ανάλυση μπορεί να εντοπιστούν κάποιες διαφορές, όμως από τη συνολική εικόνα δεν προκύπτουν μεγάλες αλλαγές, καθώς από την αρχική τους θέσπιση έως σήμερα οι περισσότερες πολιτείες δεν έχουν προχωρήσει σε τροποποιήσεις.

Από μία συγκριτική επισκόπηση αναφορικά με το επίπεδο κάλυψης των προστατευόμενων αρχείων παρατηρούνται διαφορές καθώς ορισμένοι εξ αυτών είναι αρκετά μινιμαλιστικοί γιατί αναφέρονται μόνο στα αρχεία κυκλοφορίας υλικού (circulation records) ενώ άλλοι καλύπτουν αρχεία συναλλαγών διαδανεισμού, αρχεία πληροφόρησης κ.λπ.. Διαφορές εντοπίζονται επίσης και ως προς τις περιπτώσεις κοινοποίησης των αρχείων σε τρίτους, ουσιαστικά όμως με την έκδοση σχετικού δικαστικού εντάλματος, η κοινοποίηση επιτρέπεται. Πολλά ερωτήματα δημιουργούνται σε σχέση με το εάν τελικά αυτοί οι νόμοι προστατεύουν ουσιαστικά τους χρήστες και με χαρακτηριστικότερο όλων το κατά πόσο η τήρηση των πολιτειακών νόμων ιδιωτικότητας ισχύει στην περίπτωση ερευνών των αρχείων από τους ομοσπονδιακούς πράκτορες (Neuhaus, 2003, 31-34).

Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και παρά τις έντονες αντιδράσεις και το θόρυβο που δημιουργήθηκε από την αποκάλυψη του Library Awareness Program, στην πανοπλία των νόμων που επηρεάζουν την ιδιωτικότητα και ιδιαίτερα τα αρχεία βιβλιοθηκών προστέθηκε και η USA PATRIOT Act (USAPA)⁹. Ο νόμος αυτός, που ψηφίστηκε με συνοπτικές διαδικασίες στις 26 Οκτωβρίου 2001, καταπιάνεται με μια ευρεία γκάμα θεμάτων επιβολής του νόμου αναθεωρώντας τμήματα πολυάριθμων ομοσπονδιακών νόμων. Τροποποιεί περίπου δεκαπέντε νομοθετήματα μεταξύ των οποίων η Electronic Communication Privacy Act και την Foreign Intelligence Surveillance Act (Κανελλοπούλου, 2004: 145-147).

Με τις αλλαγές που επέφερε η USA PATRIOT Act επιτράπηκε η πρόσβαση του FBI στα αρχεία βιβλιοθηκών, πανεπιστημίων και οργανισμών υγείας και ουσιαστικά θεσμοθετήθηκε η επιτήρηση των δραστηριοτήτων του διαδικτύου (Nijboer,2004:258). Για πρώτη φορά τα αρχεία των βιβλιοθηκών και των φοιτητών ταξινομούνται ως επαγγελματικά. Σύμφωνα με το section 215, του εν λόγω νόμου, δεν επιτρέπεται η ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων για τα εντάλματα κλήτευσης ή έρευνας και το προσωπικό των βιβλιοθηκών υποχρεούται να

⁹ Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act

συνεργαστεί και να παραδώσει τα σχετικά αρχεία. Επιπροσθέτως, η χρήση συσκευών παγίδευσης επεκτείνεται και στις επικοινωνίες μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου (**I**nternet **S**ervice **P**roviders) (ISPs) και οι βιβλιοθήκες υποχρεούνται να τοποθετούν λογισμικό επιτήρησης για να ελέγχουν τα ηλεκτρονικά μηνύματα και να αποθηκεύουν αρχεία των διαδικτυακών δραστηριοτήτων των χρηστών. Ακόμα και εάν οι βιβλιοθήκες αρνούνται να το κάνουν, η παρακολούθηση είναι δυνατό να γίνει μέσω των ISPs και έτσι οι βιβλιοθηκονόμοι ή τα άτομα που είναι υποκείμενα διερεύνησης να μην το ανακαλύψουν ποτέ (Nijboer, 2004:257).

Ο αντίκτυπος της USA PATRIOT Act στις βιβλιοθήκες έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών, μεταξύ των οποίων και αυτή που πραγματοποιήθηκε από το Library Resource Center του University of Illinois. Από το Δεκέμβριο του 2001 μέχρι τον Ιανουάριο του 2002 ερευνήθηκαν οι επιπτώσεις σε ένα μεγάλο δείγμα δημοσίων βιβλιοθηκών (1503 βιβλιοθήκες). Μία εκ των ερωτήσεων που υποβλήθηκε στις βιβλιοθήκες που συμμετείχαν στην έρευνα, αφορούσε το κατά πόσο το FBI ή η αστυνομία ζήτησε οποιοσδήποτε πληροφορίες σχετικά με τους χρήστες τους, με βάση τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Με βάση τις απαντήσεις προκύπτει ότι το FBI ήρθε σε επαφή με τουλάχιστον 220 βιβλιοθήκες, η πλειονότητα των οποίων βρίσκονταν σε μεγάλες αστικές περιοχές. Σε ερώτηση που αφορούσε το κατά πόσο το προσωπικό των βιβλιοθηκών συνεργάστηκε εκουσίως οι 219 βιβλιοθήκες απάντησαν θετικά και οι 225 απάντησαν αρνητικά (Estabrook, 2003). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ακόμα και οι ίδιοι οι βιβλιοθηκονόμοι είναι διχασμένοι σχετικά με το πώς να προστατεύουν την ιδιωτικότητα των χρηστών τους.

Ένας άλλος νόμος των ΗΠΑ ο οποίος επηρεάζει τις βιβλιοθήκες και έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις στην ελευθερία της έκφρασης είναι η Children's Internet Protecting Act (CIPA). Σύμφωνα με το νόμο αυτό οι βιβλιοθήκες και τα σχολεία που λαμβάνουν οικονομική ενίσχυση για παροχή υπηρεσιών διαδικτύου υποχρεούνται να τοποθετούν λογισμικό φιλτραρίσματος, προκειμένου να μπλοκάρουν την πρόσβαση σε υλικό επιβλαβές για τους ανήλικους. Οι

επιπτώσεις της μη εφαρμογής του μέτρου αυτού αντιστοιχούν στη διακοπή της οικονομικής ενίσχυσης. Πολλοί οργανισμοί μεταξύ αυτών η ALA κατέθεσαν μήνυση κατά της εφαρμογής του νόμου και παρά την αρχική απόφαση του περιφερειακού εισαγγελέα της Πολιτείας της Φιλαδέλφεια σύμφωνα με την οποία η τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος περιορίζει την ελευθερία του λόγου και της έκφρασης, η δεύτερη απόφαση του Ανωτάτου δικαστηρίου των ΗΠΑ, έκρινε ως νόμιμη την τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος και ουσιαστικά λειτούργησε ως δεδικασμένο για την εκδίκαση παρόμοιων περιπτώσεων (EFF, 2004).

6.3. Η Ευρωπαϊκή προσέγγιση

Σε αντίθεση με την Αμερική όπου η προστασία της ιδιωτικότητας είναι ζήτημα εθελοντικής αυτορρύθμισης (voluntary –self-regulation), οι Ευρωπαίοι θεώρησαν ότι είναι πιο αποτελεσματική η μέθοδος της θέσπισης και εφαρμογής ειδικής νομοθεσίας προστασίας (Gurau, Ranchhod and Gauzente, 2003: 652).

Η πρώτη εθνική νομοθεσία ευρωπαϊκής χώρας που αντιμετώπισε το θέμα της προστασίας του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών ήταν του γερμανικού κρατιδίου της Έσσης το 1970 και στη συνέχεια ακολούθησαν η Σουηδία, η Γερμανία, η Αυστρία, η Γαλλία η Σουηδία με νομοθετήματα της αποκαλούμενης “πρώτης γενιάς” (Ιγγλεζάκης, 2003: 23). Το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕυρ) 108/28.1.1981 « για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα», η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2068/1992 Μίττλετον (2002: 50). Το ΣτΕυρ με τη Σύμβαση αυτή κωδικοποίησε τις αρχές που αποτελούσαν τον «σκληρό πυρήνα» της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και έθεσε τη βάση της αναθεώρησης των νομοθετημάτων της “πρώτης γενιάς”, θεσπίζοντας ειδικούς κανόνες για τα ευαίσθητα δεδομένα, για τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων καθώς και κανόνες προστασίας στην περίπτωση διασυνοριακής ροής προσωπικών δεδομένων (Μήτρου, 2004: 456).

Η πιο σημαντική νομοθετική εξέλιξη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων

στην Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται η Οδηγία 95/46/EK «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων», η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως μία μοντέρνα εφαρμογή του θεμελιώδους δικαιώματος της ιδιωτικότητας, όπως προκύπτει και από το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Οδηγία 95/46/EK αφορά την πληροφοριακή ιδιωτικότητα (Informational privacy) και προστατεύει την προσωπική ακεραιότητα σχετικά με πληροφορίες. (Blume, 2003: 454). Στην εν λόγω Οδηγία οριοθετείται η νομιμότητα της επεξεργασίας (αρχή της νομιμότητας), τίθενται ποιοτικές προδιαγραφές επεξεργασίας των δεδομένων, κατοχυρώνεται η αρχή του σκοπού της επεξεργασίας, η αρχή της διαφάνειας ως προς το βαθμό και τον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων και ενδυναμώνεται η θέση των υποκειμένων των δεδομένων με δικαιώματα. Ιδιαίτερης σημασίας από την άποψη της ενίσχυσης του πλαισίου ρύθμισης και εφαρμογής των κανόνων θεωρούνται α) η πρόβλεψη δημιουργίας δημόσιων Αρχών ελέγχου οι οποίες επιφορτίζονται με τον έλεγχο της εφαρμογής των σχετικών εθνικών διατάξεων, β) η σύσταση ομάδας προστασίας και γ) η ενθάρρυνση εκπόνησης κωδίκων δεοντολογίας που αποσκοπούν να συμβάλουν στην ορθή εφαρμογή των εθνικών διατάξεων.

Η προσπάθεια επαρκέστερης προστασίας συμπληρώνεται με την με την Οδηγία 2002/58/ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες (που αντικατέστησε την Οδηγία 97/66/EK), με την οποία η συλλογή δεδομένων μέσω λογισμικών παρακολούθησης, δικτυακών κοριών (web bugs) αποτελεί ενδεχόμενη παραβίαση της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, η προστασία των προσωπικών δεδομένων θεμελιώνεται στις ακόλουθες βασικές αρχές, οι οποίες εφαρμόζονται είτε στον ιδιωτικό είτε στο δημόσιο τομέα και είναι ανεξάρτητες από τον τρόπο επεξεργασίας (αυτοματοποιημένη, εν λόγω ή εν μέρει και μη αυτοματοποιημένη):

- Η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων πρέπει να γίνεται

πάντοτε με τη σύμφωνη γνώμη του υποκειμένου των δεδομένων.

- Η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων πρέπει να είναι θεμιτή, σύννομη και για καθορισμένους και νόμιμους σκοπούς.
- Τα δεδομένα πρέπει να είναι κατάλληλα και να μην υπερβαίνουν τα απολύτως αναγκαία για τους σκοπούς της επεξεργασίας.
- Τα δεδομένα που επιτρέπουν τον προσδιορισμό της ταυτότητας προσώπων, πρέπει να διατηρούνται σ' αυτή τη μορφή μόνο κατά τη διάρκεια περιόδου που δεν υπερβαίνει την απαιτούμενη για την επίτευξη των σκοπών για τους οποίους έχουν συλλεχθεί.
- Τα δεδομένα πρέπει να είναι ακριβή και διαρκώς ενήμερα και να λαμβάνονται όλα τα μέτρα, ώστε δεδομένα ανακριβή ή λανθασμένα να διαγράφονται.
- Λαμβάνονται τα ενδεδειγμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την αποτροπή της παράνομης ή χωρίς άδεια επεξεργασίας.
- Τηρείται το απόρρητο των επικοινωνιών που διενεργούνται μέσω δημοσίου δικτύου επικοινωνιών και διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης.
- Τα δεδομένα δεν πρέπει να μεταφέρονται σε χώρες ή επικράτειες εκτός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), εκτός εάν αυτές εγγυώνται "επαρκές επίπεδο προστασίας" για τα πρόσωπα που αφορούν τα δεδομένα.

6.3.1. Η ελληνική έννομη τάξη

Στη χώρα μας, η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ρυθμίζεται από το άρθρο 9^Α Σ 1975/86/2001, από τους Ν. 2472/1997 (ΦΕΚ Α' 50, 1997) για την «προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» με τις τροποποιήσεις του από τους νόμους 2819/2000 (ΦΕΚ Α' 84), 2915/2001 (ΦΕΚ Α' 109), 3051/2002 (ΦΕΚ Α' 220), 3156/2003 (ΦΕΚ Α' 157), 2774/99 καθώς και τις επιμέρους οδηγίες

της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.¹⁰ Εκτός των προαναφερόμενων ρυθμίσεων υπάρχουν και άλλες οι οποίες άπτονται άμεσα ή έμμεσα της προστασίας, μεταξύ των οποίων και τα άρθρα 57-59 του Αστικού Κώδικα καθώς και τα άρθρα 248 και 370^A του Ποινικού Κώδικα (Μήτρου, 2004: 470).

6.3.1.1.Ο νόμος 2472/1997 και οι καινοτομίες του έλληνα νομοθέτη

Ο ν. 2472/1997 είναι στην πράξη η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου με την Οδηγία 95/46/ΕΚ, με τη θέσπισή του οποίου ο έλληνας νομοθέτης αξιοποίησε την ευχέρεια που του παρείχε η Οδηγία και επεδίωξε ένα υψηλότερο επίπεδο προστασίας,¹¹. Το πνεύμα αυτό είναι διάχυτο σε πολλές διατάξεις του και κυρίως σ' εκείνες που αφορούν την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων και τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

Αντικείμενο του νόμου είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και σκοπός του η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και κυρίως της ιδιωτικής ζωής. Ο έλληνας νομοθέτης, δεν διαφοροποιεί τις ρυθμίσεις ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, αλλά εισαγάγει ενιαία ρύθμιση, αντιμετωπίζοντας και τους δύο τομείς ως ισοδύναμες πηγές διακινδύνευσης για τα δικαιώματα των προσώπων. Η προσοχή του νομοθέτη και το κέντρο βάρους της ρύθμισης μετατοπίζονται από την παραδοσιακή σύλληψη του αρχείου στην έννοια της επεξεργασίας. Έτσι, υιοθετεί τον ίδιο ορισμό της έννοιας της επεξεργασίας με την Οδηγία (άρθρο 2β), η ευρύτητα του οποίου αντανακλά την τάση διεύρυνσης του πεδίου προστασίας του ατόμου, καθώς συμπεριλαμβάνει κάθε είδους εργασία η οποία μπορεί να λάβει χώρα κατά τη διάρκεια όλου του κύκλου ζωής μίας πληροφορίας προσωπικού χαρακτήρα:(συλλογή, η καταχώριση, η

¹⁰ Στον ιστότοπο της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (εφεξής Αρχή) υπάρχουν τα νομοθετικά κείμενα που αφορούν την προστασία προσωπικών δεδομένων <http://www.dpa.gr>

¹¹ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη αρ. 10 της Οδηγίας, η προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών δεν πρέπει να οδηγήσει στην εξασθένηση της προστασίας που εξασφαλίζουν αλλά, αντιθέτως, πρέπει να έχει ως στόχο την κατοχύρωση υψηλού επιπέδου προστασίας στην Κοινότητα-

οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, κ.λπ., ανεξαρτήτως εάν η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι χειρόγραφη ή ηλεκτρονική.

Η τάση διεύρυνσης της προστασίας αντανακλάται επίσης και στον ορισμό της έννοιας του αρχείου (άρθρο 2^ε), καθώς αποδίδεται ως “ένα σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αποτελούν ή μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας” σε αντίθεση με τη στενότητα του ορισμού της Οδηγίας (άρθρο 2γ), όπου ως αρχείο ορίζεται ένα “διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια”.

Ο Ν.2472/1997 στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες: Πρώτον σε ένα σύστημα ουσιαστικών ρυθμίσεων όπου τίθενται οι προϋποθέσεις νομιμότητας επεξεργασίας, δεύτερον στην απονομή δικαιωμάτων στα πρόσωπα και τρίτον στην εισαγωγή και οργάνωση θεσμικού ελέγχου προστασίας προσωπικών δεδομένων.

- **Ουσιαστικές ρυθμίσεις**

Το σύστημα των ουσιαστικών ρυθμίσεων αφορά στον προσδιορισμό των βάσεων νομιμότητας της επεξεργασίας (αρχή της νομιμότητας), στην καθιέρωση της αρχής του σκοπού, και στην αυστηρότερη αντιμετώπιση της επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων

Ø Προσδιορισμός βάσεων νομιμότητας της επεξεργασίας

Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι κατ’ αρχήν παράνομες και νομιμοποιούνται μόνον υπό τις προϋποθέσεις των άρθρων 5, 7 και 7Α.

Τόσο ο κοινοτικός όσο και ο έλληνας νομοθέτης αξιολογούν ότι η επεξεργασία είναι νόμιμη και κατά συνέπεια επιτρεπτή μόνον όταν το υποκείμενο των δεδομένων δώσει τη συγκατάθεσή του. Στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 αναφέρονται με σαφήνεια οι περιπτώσεις υπό τις οποίες δίδεται κατ’ εξαίρεση η δυνατότητα επεξεργασίας και χωρίς τη συγκατάθεση, όταν η επεξεργασία είναι αναγκαία: α) για την εκτέλεση σύμβασης, στην οποία το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος, β) για την εκπλήρωση υποχρέωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας, η οποία επιβάλλεται από το νόμο, γ) για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του

υποκειμένου, εάν αυτό τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του, δ) για την εκτέλεση έργου δημόσιου συμφέροντος ή έργου, ε) την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος. Με την ύπαρξη των εν λόγω εξαιρέσεων ενισχύεται η πεποίθηση ότι η εξουσία του ατόμου να ορίζει το εάν θα γίνει η επεξεργασία και σε ποιο βαθμό δεν είναι απόλυτη και απεριόριστη. Επίσης αναγνωρίζεται ότι η πληροφορία, ακόμα και εάν πρόκειται για προσωπική, δεν είναι μοναδική ιδιοκτησία του ατόμου, το οποίο αφορά, και ότι το άτομο πρέπει να αποδεχτεί χάριν του γενικού συμφέροντος περιορισμούς στο δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Εκτός από τις προδιαγραφές νομιμότητας επεξεργασίας ο νόμος θέτει ταυτόχρονα τις ποιοτικές προδιαγραφές της επεξεργασίας, οι οποίες αποτυπώνονται στο άρθρο 4 υπό τον όρο «χαρακτηριστικά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», καθιερώνοντας τέσσερις άλλες πολύ βασικές αρχές: του σκοπού, της αντιστοιχίας/αναλογίας σκοπού και δεδομένων, της ακρίβειας, της χρονικά πεπερασμένης διατήρησης.

Ειδικότερα, με τις ρυθμίσεις της παραγράφου 1α καθιερώνεται η αρχή του σκοπού σύμφωνα με την οποία πρέπει να υπάρχουν νόμιμοι, σαφείς και καθορισμένοι σκοποί επεξεργασίας, τα δεδομένα να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα απ' όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας. Η ύπαρξη των ρυθμίσεων αυτών είναι πολύ σημαντικές γιατί από την ερμηνεία απορρέει ότι δεν επιτρέπεται η δευτερεύουσα χρήση των προσωπικών δεδομένων.

Στην παράγραφο 1β καθιερώνεται η αρχή της αντιστοιχίας / αναλογίας σκοπού και δεδομένων, αφού η νομιμότητα της επεξεργασίας απαιτεί τα δεδομένα να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας. Ακολούθως, στην παράγραφο 1γ καθιερώνεται η αρχή της ακρίβειας αφού τα δεδομένα πρέπει να είναι ακριβή και, εφόσον χρειάζεται, να υποβάλλονται σε ενημέρωση. Τέλος, στην παράγραφο 1δ) καθιερώνεται η αρχή της χρονικά πεπερασμένης διατήρησης των δεδομένων, αφού τα δεδομένα πρέπει να διατηρούνται σε μορφή που να επιτρέπει τον

προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους μόνο κατά τη διάρκεια της περιόδου που απαιτείται, κατά την κρίση της Αρχής, για την πραγματοποίηση των σκοπών συλλογής και της επεξεργασίας. Η εκπλήρωση του σκοπού προσδιορίζει και το χρονικό διάστημα που τα δεδομένα κρατούνται για χρήση σε μορφή που προσδιορίζουν το υποκείμενο. Μετά την παρέλευση της περιόδου αυτής, με αιτιολογημένη απόφασή της Αρχής μπορεί, να επιτραπεί η διατήρηση για ιστορικούς επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς, εφ' όσον κριθεί ότι δεν θίγονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση τα δικαιώματα των υποκειμένων τους ή και τρίτων.

Ø Σύστημα γνωστοποίησης αρχείων και διάκριση των δεδομένων

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του νόμου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να γνωστοποιήσει εγγράφως στην Αρχή, τη σύσταση και λειτουργία αρχείου ή την έναρξη της επεξεργασίας. Παρά το γεγονός ότι το κοινοτικό πλαίσιο ρύθμισης προσέφερε τη λύση της απλοποίησης του συστήματος γνωστοποίησης ή της απαλλαγής, λύση η οποία θα μπορούσε να απαλλάξει την Αρχή από πολύ μεγάλο όγκο δουλειάς, η αντίληψη αυτή δεν υποστηρίχτηκε από τον έλληνα νομοθέτη. Ο έλληνας νομοθέτης, ενήργησε λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη γνώσης διαχείρισης ζητημάτων προσωπικών δεδομένων από την κοινωνία, καθιερώνοντας τη γενική υποχρέωση γνωστοποίησης ως ένα «εργαλείο διαπαιδαγώγησης», κίνητρο και αφορμή πληροφόρησης για τις υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας (Μήτρου, 2004: 48).

Βεβαίως ο νομοθέτης στο άρθρο 7α του νόμου, ορίζει και τις περιπτώσεις που ο υπεύθυνος επεξεργασίας απαλλάσσεται από την υποχρέωση γνωστοποίησης και την υποχρέωση λήψης άδειας. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του άρθρου αυτού η απαλλαγή επιτρέπεται όταν:α) πραγματοποιείται αποκλειστικά για σκοπούς που συνδέονται άμεσα με σχέση εργασίας ή έργου ή με παροχή υπηρεσιών στο δημόσιο τομέα και είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρέωσης που επιβάλλει ο νόμος ή για την εκτέλεση των υποχρεώσεων από τις παραπάνω σχέσεις και το υποκείμενο έχει προηγουμένως ενημερωθεί, β) αφορά πελάτες ή προμηθευτές, εφόσον τα δεδομένα δεν διαβιβάζονται ούτε κοινοποιούνται σε τρίτους,γ) γίνεται από σωματεία, εταιρείες,

ενώσεις προσώπων και πολιτικά κόμματα και αφορά δεδομένα των μελών ή εταιρειών τους, εφόσον αυτοί έχουν δώσει την συγκατάθεσή τους και τα δεδομένα δεν διαβιβάζονται ούτε κοινοποιούνται σε τρίτους, δ) γίνεται από ιατρούς ή άλλα πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες υγείας και αφορά ιατρικά δεδομένα, εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεσμεύεται από το ιατρικό απόρρητο ή άλλο απόρρητο που προβλέπει νόμος ή κώδικας δεοντολογίας και τα δεδομένα δεν διαβιβάζονται ούτε κοινοποιούνται σε τρίτους, ε) γίνεται από δικηγόρους, συμβολαιογράφους, άμισθους υποθηκοφύλακες και δικαστικούς επιμελητές κ.λπ.

Το ρυθμιστικό σύστημα που επέλεξε ο εθνικός νομοθέτης θεμελιώνεται σε μία βασική διάκριση των δεδομένων και στην αντίστοιχη διαμόρφωση των κανόνων και προϋποθέσεων νομιμότητας επεξεργασίας αυτών. Σε αντιστοιχία με την Οδηγία, διακρίνει τα δεδομένα σε “κοινά” και “ευαίσθητα” και προχωρά λίγο παραπέρα σε σχέση με τον κοινοτικό νομοθέτη, προσθέτοντας στον ορισμό των “ευαίσθητων” δεδομένων τις κατηγορίες που αφορούν την κοινωνική πρόνοια και τις ποινικές διώξεις και καταδίκες. Ως προς την επεξεργασία των απλών δεδομένων τηρούνται οι προϋποθέσεις επεξεργασίας και γνωστοποίησης των άρθρων 5 και 6.

Για την επεξεργασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων προβλέπεται αυστηρότερη προστασία καθώς προϋποθέτει: α) την τήρηση των γενικών αρχών του άρθρου 4 β) την άδεια της Αρχής και γ) την τήρηση μίας εκ των προϋποθέσεων που ορίζονται στο άρθρο 7, στο οποίο αρχικά ορίζεται ότι η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων απαγορεύεται. Στην παράγραφο 2 ορίζεται ότι κατ’ εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και η ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, ύστερα από άδεια της Αρχής όταν συντρέχουν μια ή περισσότερες από τις παρακάτω προϋποθέσεις: α) το υποκείμενο έδωσε τη γραπτή συγκατάθεση του, εκτός αν η συγκατάθεση έχει αποσπαστεί με τρόπο που αντίκειται στον νόμο ή τα χρηστά ήθη ή ο νόμος ορίζει ότι η συγκατάθεση δεν αίρει την απαγόρευση, β) η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος, γ) η επεξεργασία αφορά δεδομένα που δημοσιοποιεί το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων, δ) η επεξεργασία αφορά

θέματα υγείας και εκτελείται από πρόσωπο που ασχολείται κατ' επάγγελμα με την παροχή υπηρεσιών υγείας και υπόκειται σε καθήκον εχεμύθειας ή σε συναφείς κώδικες δεοντολογίας υπό τον όρο ότι η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την ιατρική περίθαλψη, διάγνωση ή τη διαχείριση υπηρεσιών υγείας, ε) η επεξεργασία πραγματοποιείται αποκλειστικά για ερευνητικούς και επιστημονικούς σκοπούς υπό τον όρο ότι τηρείται η ανωνυμία και λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων στα οποία αναφέρονται.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, επιτρέπεται από το νόμο η επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και χωρίς τη συγκατάθεση του ατόμου όταν η επεξεργασία αφορά θέματα υγείας ή ερευνητικούς σκοπούς. Με την πρόβλεψη των εξαιρέσεων επεξεργασίας προστατεύονται άλλα έννομα αγαθά και δικαιώματα όπως τα έννομα οφέλη του ίδιου του υποκειμένου από την επεξεργασία, ο εκάστοτε βαθμός διακινδύνευσης των δικαιωμάτων του, το είδος του αρχείου και ο σκοπός που εξυπηρετεί κ.λπ. (Μήτρου, 1999 :26). Επί των αυτών εξαιρέσεων έχει ασκηθεί έντονη κριτική καθώς θεωρείται ότι αποδυναμώνουν το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου. Υποστηρίζεται ότι με τη θέσπισή τους, αποδυναμώνεται η αρχή της συγκατάθεσης, που αποτελεί βασική κανονιστική επιλογή του νόμου (Μάλλιος: 2004, 307).

Ø Δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων

Η σπουδαιότερη συμβολή του νόμου αυτού αφορά στην κατοχύρωση και ενδυνάμωση της θέσης των υποκειμένων των δεδομένων καθώς ουσιαστικά τους εξοπλίζει με μέσα ελέγχου και άμυνας για την περίπτωση που θίγονται. Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των υποκειμένων συνίσταται στο δικαίωμα ενημέρωσης, το δικαίωμα πρόσβασης στα αρχεία, το δικαίωμα αντίρρησης και το δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας (άρθρα 11,12,13,14). Με την καθιέρωση των εν λόγω δικαιωμάτων, επιδιώκεται η θωράκιση του υποκειμένου των δεδομένων και η διασφάλιση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.

Τα υποκείμενα των δεδομένων δικαιούνται να γνωρίζουν και να συν-προσδιορίζουν

ποιες πληροφορίες τους αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, να γνωρίζουν ποιες πληροφορίες τους έχουν καταχωρηθεί, να προβάλλουν αντιρρήσεις για τον τρόπο επεξεργασίας και να ζητούν από το αρμόδιο δικαστήριο αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης του υπεύθυνου επεξεργασίας που τους θίγει. Εάν τα προσωπικά δεδομένα διαβιβάζονται σε τρίτους, το υποκείμενο ενημερώνεται πριν απ' αυτούς, εκτός και εάν λόγοι εθνικής ασφαλείας ή διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων επιβάλλουν τη μη ενημέρωσή του (Μήτρου, 2004: 485-486) .

Ειδικότερα: Το **δικαίωμα ενημέρωσης** αφορά την υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να ενημερώνει με τρόπο πρόσφορο και σαφή τους ενδιαφερόμενους για τα βασικά στοιχεία της επεξεργασίας. Εξαιρέση από το δικαίωμα αυτό υπάρχει όταν η συλλογή γίνεται για δημοσιογραφικούς σκοπούς και αφορά δημόσια πρόσωπα, καθώς και όταν συντρέχουν λόγοι εθνικής ασφαλείας.

Σε αντίθεση με το γερμανικό, νόμο που περιορίζει το δικαίωμα ενημέρωσης στην πρώτη αποθήκευση, και η Οδηγία και ο ελληνικός νόμος κατοχυρώνουν το δικαίωμα ενημέρωσης για κάθε συλλογή δεδομένων (Τουντόπουλος, 1999: 577) καθώς ο εκάστοτε υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ενημερώνει το υποκείμενο σε κάθε συλλογή δεδομένων.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό δικαίωμα το οποίο σχετίζεται με το δικαίωμα της πληροφόρησης είναι το **δικαίωμα πρόσβασης**, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους να διαπιστώσουν, εάν έχουν καταχωριστεί δεδομένα που τους αφορούν. Για την ικανοποίηση αυτού του δικαιώματος τίθεται προθεσμία 15 ημερών. Ο έλληνας νομοθέτης διαφοροποιούμενος από το πνεύμα της Οδηγίας, δεν περιλαμβάνει από το δικαίωμα πρόσβασης τις αντίστοιχες εξαιρέσεις της Οδηγίας οι οποίες προϋποθέτουν άρση του δικαιώματος πρόσβασης στην περίπτωση που η άσκηση του διακύβευε την εθνική ασφάλεια ή τη διακρίβωση ιδιαίτερα

Η δυνατότητα του υποκειμένου να προβάλλει οποτεδήποτε αντιρρήσεις για την επεξεργασία των δεδομένων του θεμελιώνεται με το **δικαίωμα αντίρρησης**. Σημαντική στον

ελληνικό νόμο είναι η διάκριση μεταξύ δικαιώματος γενικής και ειδικής αντίρρησης (Τουντόπουλος, 1999: 24-28). Το δικαίωμα της γενικής αντίρρησης συνίσταται στο δικαίωμα του υποκειμένου να δηλώνει στη Αρχή τα δεδομένα που δεν επιθυμεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας με σκοπό τη διαφήμιση και την προώθηση προϊόντων. Το δικαίωμα ειδικής αντίρρησης συνίσταται στο δικαίωμα του υποκειμένου να προβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας τις αντιρρήσεις του ως προς την επεξεργασία δεδομένων που τον αφορούν και έρχεται να επιλύσει τη σύγκρουση που μπορεί να προκύψει μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπεύθυνου επεξεργασίας. Σε περίπτωση άρνησης του υπευθύνου να συμμορφωθεί, δικαιοδοτείται η Αρχή να αποφασίσει εάν η αντίρρηση είναι δικαιολογημένη.

Ένα τελευταίο πολύ σημαντικό δικαίωμα αφορά το **Δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας** σύμφωνα με το οποίο καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει από το αρμόδιο δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει.

- **Θεσμικός έλεγχος**

Προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας του συστήματος προστασίας προσωπικών δεδομένων αποτελεί η εισαγωγή και οργάνωση θεσμικού ελέγχου. Η αναγκαιότητα του θεσμικού ελέγχου παρά το ότι αμφισβητείται από τους υποστηρικτές της αυτορρύθμισης είναι επιβεβλημένη, δεδομένου ότι τα προβλήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών και την αυτοματοποιημένη επεξεργασία, επιζητούν όχι μόνο ρυθμιστικούς κανόνες αλλά και νέα εργαλεία για την επίλυση των αντίστοιχων συγκρούσεων. Άλλωστε οι ταχύτατες τεχνολογικές αλλαγές που συντελούνται στις βιομηχανικές κοινωνίες καθιστούν ανεπαρκείς τους παραδοσιακούς ελεγκτικούς μηχανισμούς. Για το λόγο αυτό, τόσο από τον κοινοτικό όσο και από τον έλληνα νομοθέτη προκρίθηκε η ίδρυση νέων ελεγκτικών Αρχών, οι οποίες δεν εντάσσονται στο κλασσικό σύστημα διάκρισης εξουσιών (Μήτρου, 1999:34).

Ø Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

Η αποδοχή της παραπάνω αντίληψης αποτυπώνεται στο άρθρο 15 του νόμου με την ίδρυση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, ως αποφασιστικού μοχλού της

εφαρμογής των νομοθετικών επιταγών. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 15, αποστολή της εν λόγω Αρχής είναι η εποπτεία της εφαρμογής του Ν. 2472/1997 και των άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και την άσκηση των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται κάθε φορά.

Η Αρχή είναι προσανατολισμένη στο πρότυπο της Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής και στη διαδικασία επιλογής των μελών της εμπλέκεται το Κοινοβούλιο. Οι αρμοδιότητες και η λειτουργία της συνδέονται με το σύστημα γνωστοποίησης όλων των αρχείων προσωπικών δεδομένων και την άσκηση προληπτικού ελέγχου, όταν πρόκειται για τη δημιουργία, τήρηση ή διασύνδεση αρχείων με ευαίσθητα δεδομένα καθώς και τη διαβίβασή τους σε μη κοινοτική χώρα. Η Αρχή μπορεί να συνδέσει την άδεια που δίδει με την επιβολή όρων και ειδικότερων προϋποθέσεων «για την αποτελεσματικότερη προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής των υποκειμένων ή τρίτων» και επομένως να αντιμετωπίσει τα προβλήματα εν τω γενέσθαι.

Εκτός από τις αρμοδιότητες προληπτικού ελέγχου, ο οποίος έγκειται στη μετάθεση της απόφασης και κατά συνέπεια της ευθύνης σε ένα όργανο το οποίο βρίσκεται εκτός εκτελεστικής εξουσίας, η Αρχή διαθέτει ευρύτατες κανονιστικές αρμοδιότητες. Εκδίδει οδηγίες με σκοπό την ενιαία εφαρμογή των ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και κανονιστικές πράξεις για τη ρύθμιση ειδικών, τεχνικών και λεπτομερειακών θεμάτων.

Σημαντικότερες επίσης είναι οι λειτουργίες της σχετικά με το γνωμοδοτικό και συμβουλευτικό της ρόλο προς το Κοινοβούλιο, καθώς και η συμμετοχή της στην εκπόνηση κανόνων δεοντολογίας από τα επαγγελματικά σωματεία και τις λοιπές ενώσεις φυσικών και νομικών προσώπων. Τέλος, η Αρχή λειτουργεί ως συμπαραστάτης του πολίτη στις περιπτώσεις που συναντά δυσκολίες κατά την άσκηση δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει ο νόμος.

- **Κυρώσεις**

Η πρόβλεψη των μηχανισμών καταστολής των παραβάσεων των διατάξεων που αφορούν την προστασία του προσώπου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,

ορίζονται στα άρθρα 21-24 του νόμου και αφορούν διοικητικές και ποινικές κυρώσεις καθώς και την αστική ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας. Η Αρχή, επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις στους υπεύθυνους επεξεργασίας ή στους τυχόν εκπροσώπους τους, όταν υπάρχει παράβαση των υποχρεώσεών τους που απορρέουν από τον παρόντα νόμο και από κάθε άλλη ρύθμιση που αφορά την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Οι κυρώσεις μπορεί να αντιστοιχούν σε: α)απλή προειδοποίηση έως αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης, β)πρόστιμο ποσού από τριακόσιες χιλιάδες (300.000) έως πενήντα εκατομμύρια (50.000.000) δραχμές, γ)προσωρινή ανάκληση άδειας, δ)οριστική ανάκληση άδειας και ε)καταστροφή αρχείου ή διακοπή επεξεργασίας και καταστροφή των σχετικών δεδομένων. Οι ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται σε όποιον χωρίς δικαίωμα επεμβαίνει στο αρχείο ή λαμβάνει γνώση των δεδομένων ή τα αφαιρεί, τα επεξεργάζεται και τα καθιστά προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα κ.λπ. και οι ποινές είναι ανάλογες με τη βλάβη ή τον κίνδυνο που προκλήθηκε.

Ως προς την αστική ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας στην παράγραφο 1 του άρθρου 23, ορίζεται ότι το φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, που κατά παράβαση του παρόντος νόμου, προκαλεί περιουσιακή βλάβη, υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση. Αν προκάλεσε ηθική βλάβη, υποχρεούται σε χρηματική ικανοποίηση. Η ευθύνη υπάρχει και όταν ο υπόχρεος όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη σε άλλον. Απαλλάσσεται όμως από την ευθύνη εάν δεν γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει την πιθανότητα να επέλθει βλάβη. Στο Ν.2472/1997 δεν ρυθμίζεται η αστική ευθύνη του Δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των οργάνων τους, η οποία εξακολουθεί να διέπεται από τις γενικές διατάξεις (Μήτρου, 2004: 492).

6.3.1.2. Ο νόμος 2472/1997 και η εφαρμογή του στις βιβλιοθήκες¹²

Στο ν. 2472/1997 δεν περιέχονται συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τις βιβλιοθήκες όπως

¹² Η προσαρμογή και εξειδίκευση της ελληνικής νομοθεσίας στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών επιχειρείται με την πρόταση κειμένου για δημιουργία του κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων.(βλ. Κεφάλαιο 11)

άλλωστε και στην Οδηγία 95/46/EK. Ο έλληνας νομοθέτης έθεσε τις γενικές αρχές και τους κανόνες νομιμότητας επεξεργασίας, οι οποίες εφαρμόζονται σε όλους τους τύπους αρχείων προσωπικών δεδομένων, ανεξαρτήτως του φορέα που τα δημιουργεί, τα επεξεργάζεται και τα αρχειοθετεί. Το σημείο εκκίνησης είναι η ανάγκη προστασίας των υποκειμένων των δεδομένων. Ο ίδιος βαθμός προστασίας προσωπικών δεδομένων καλύπτει και την προστασία των αρχείων των βιβλιοθηκών ανεξαρτήτως ιδρυτικού πλαισίου (ανήκουν στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα) είδους (ειδική ή γενική βιβλιοθήκη) και φύσης (συμβατική ή ψηφιακή βιβλιοθήκη).

Σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 2 του νόμου οι βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης όταν συλλέγουν, καταχωρούν, οργανώνουν, διατηρούν, τροποποιούν, εξαγάγουν, χρησιμοποιούν, διαβιβάζουν, διαδίδουν ή με κάθε τρόπο διαθέτουν πληροφορίες που αναφέρονται στη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική, κοινωνική υπόσταση φυσικών προσώπων των οποίων η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να προσδιοριστεί με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και ονομάζονται «υπεύθυνοι επεξεργασίας».

Ο νόμος επιβάλει μια σειρά υποχρεώσεις στις βιβλιοθήκες, οι οποίες μπορούν να συλλέγουν και να επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα αποκλειστικά για την εκπλήρωση της αποστολής και των στόχων τους. Με βάση τις βασικές αρχές που απορρέουν από το άρθρο 4 του νόμου οι βιβλιοθήκες, έχουν την υποχρέωση να επεξεργάζονται τα δεδομένα αυτά με νόμιμο τρόπο και λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες δεοντολογίας και τις αρχές που διέπουν την επαγγελματική και επιστημονική κοινότητα.

Όσον αφορά την ποσότητα των δεδομένων που συλλέγονται, οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να συγκεντρώνουν όσο το δυνατό λιγότερα προσωπικά δεδομένα, όσα ακριβώς απαιτούνται για την υποστήριξη των διαδικασιών τους και τη διαχείριση των λειτουργιών τους. Έτσι, η ποιότητα και η ποσότητα των δεδομένων που συλλέγονται και επεξεργάζονται, θα πρέπει να είναι σε άμεση συνάφεια και αναλογία με τις υπηρεσίες που επιθυμεί να απολαμβάνει ο χρήστης. Με νομικούς όρους αυτό προϋποθέτει το σεβασμό της αρχής της αναλογικότητας και του σκοπού.

Η αρχή του σκοπού προϋποθέτει επίσης ότι οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να αποθηκεύουν πληροφορίες για ένα λογικό διάστημα και όχι περισσότερο απ' ότι είναι απαραίτητο για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Στο πλαίσιο αυτό, οι βιβλιοθήκες οφείλουν να μη διατηρούν τα συλλεχθέντα δεδομένα σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων, για περίοδο μεγαλύτερη από αυτή που απαιτείται για την πραγμάτωση του σκοπού συλλογής. Όταν για παράδειγμα μία διαδικασία δανεισμού περατωθεί, τα δεδομένα του συγκεκριμένου χρήστη δεν πρέπει να κρατούνται περισσότερο σε μορφή που να προσδιορίζουν την ταυτότητα του.

Οι βιβλιοθήκες θα μπορούσαν για σκοπούς στατιστικούς κ.λπ. να χρησιμοποιήσουν τεχνολογίες που προσφέρουν δυνατότητες μετατροπής των δεδομένων σε ανωνυμοποιημένη μορφή. Εάν δεν προβούν σε διαδικασίες ανωνυμοποίησης οφείλουν να καταστρέφουν τα δεδομένα. Προβλέπονται ωστόσο και εξαιρέσεις οι οποίες προϋποθέτουν άδεια της Αρχής, η οποία με αιτιολογημένη απόφαση της μπορεί να επιτρέψει τη διατήρηση των δεδομένων για μεγαλύτερο διάστημα για ιστορικούς, επιστημονικούς και στατιστικούς σκοπούς και εφόσον δεν θίγονται δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων ή τρίτων. Η αρχή του περιορισμένου χρόνου μεταξύ των άλλων στοχεύει και στον προορισμό της αποθήκευσης μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων.

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να παρέχουν τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα και τις εγγυήσεις ότι ξένα στοιχεία δεν θα έχουν πρόσβαση σε αποθηκευμένα δεδομένα και ότι οι εργαζόμενοι δεν θα χρησιμοποιούν τα δεδομένα για άλλους σκοπούς διαφορετικούς του αρχικού.

Με βάση τις ρυθμίσεις του Κεφ. Γ', τα υποκείμενα των δεδομένων αποκτούν δικαιώματα, με τα οποία ενισχύεται σημαντικά η θέση τους. Οι βιβλιοθήκες με την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας οφείλουν να ενημερώσουν τα υποκείμενα των δεδομένων για την ταυτότητα τους, το σκοπό της επεξεργασίας, τους αποδέκτες των δεδομένων και την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης στα δεδομένα. Πρόσθετες πληροφορίες οι οποίες προάγουν διαφάνεια

και νομιμότητα πρέπει να δίδονται στους χρήστες των εγκαταστάσεων και των πόρων των βιβλιοθηκών, οι οποίες είναι ευκολότερο να επιτευχθούν εάν ανακοινωθούν ως πολιτική ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Με τον τρόπο αυτό οι βιβλιοθήκες θα ενημερώνουν και για τις πολιτικές προστασίας που ακολουθούν και οι χρήστες των υπηρεσιών τους θα δύνανται οι ίδιοι να επιλέξουν εάν και κατά πόσον επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών, συνυπολογίζοντας το ενδεχόμενο κόστος ως προς την ιδιωτικότητα τους.

Επιπλέον του δικαιώματος αυτού στο άρθρο 12 ορίζεται το δικαίωμα πρόσβασης και ελέγχου ως προς την επεξεργασία και την ακρίβεια των δεδομένων, το δικαίωμα αντίρρησης εάν ειδικές περιστάσεις επιβάλλουν τη μη επεξεργασία δεδομένων τους, καθώς και το δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας

Επειδή ο κίνδυνος παραβίασης της ιδιωτικότητας είναι πιθανότερος όταν συλλέγονται ορισμένοι τύποι δεδομένων που εμπίπτουν στην κατηγορία των “ευαίσθητων”, τα δεδομένα αυτά υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο σε ειδικές περιστάσεις. Η αποθήκευση ευαίσθητων δεδομένων προϋποθέτει ότι η βιβλιοθήκη έχει δημιουργεί “πορτραίτα” των χρηστών και παρέχει υπηρεσίες εξατομικευμένες και προσαρμοσμένες στις ανάγκες του εκάστοτε χρήστη. Εκτός αυτών των ειδικών περιπτώσεων μπορούμε να θεωρήσουμε ότι μία βιβλιοθήκη θα επεξεργάζεται μόνο “απλά” προσωπικά δεδομένα. Η επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων μπορεί να γίνει μόνο με τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων και απαιτεί την άδεια της Αρχής.

Η πιο σημαντική υποχρέωση που ορίζει ο νόμος, αφορά την υποχρέωση της βιβλιοθήκης να ζητά σε κάθε περίπτωση τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Καθώς ο νομοθέτης αποδέχεται ότι δεν είναι πάντα εφικτό να δοθεί η συγκατάθεση, προβλέπει εξαιρέσεις, ώστε η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να καθίσταται δυνατή και χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου όταν είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος και δεν θίγονται οι

θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών.

Καθώς η συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών συνιστά τη δημιουργία αρχείου, οι βιβλιοθήκες οφείλουν να γνωστοποιήσουν την ύπαρξη του στην Αρχή, την ταυτότητα του υπευθύνου της επεξεργασίας, τους σκοπούς, το είδος των δεδομένων, το χρονικό διάστημα, τους αποδέκτες, τα χαρακτηριστικά του συστήματος αρχειοθέτησης καθώς επίσης τις ενδεχόμενες διαβιβάσεις σε τρίτες χώρες (παρ. 2 άρθρου 6).

Όσον αφορά τη διασυνοριακή ροή δεδομένων και τη διαβίβαση των δεδομένων προς τρίτες χώρες, εκτός ΕΟΧ, αυτή δεν είναι επιτρεπτή εάν η τρίτη χώρα δεν εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας. Όταν οι βιβλιοθήκες έχουν συναλλαγές με τρίτες χώρες όπως για παράδειγμα στην περίπτωση διαδανεισμού μεταξύ βιβλιοθηκών ή στην περίπτωση υπογραφής συμφωνιών με προμηθευτές ηλεκτρονικού περιεχομένου κ.λπ. είναι απαραίτητο να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή και να τηρούνται οι προϋποθέσεις και οι εγγυήσεις του άρθρου 9 του νόμου.

7. Αυτορρύθμιση (self-regulation) :Ο ενεργός ρόλος της επιστημονικής κοινότητας

Η αυτορρύθμιση δεν αποτελεί νέα μέθοδο ρύθμισης των συγκρούσεων που προκαλεί η ανθρώπινη συμπεριφορά. Προϋπήρχε των νέων τεχνολογιών, αλλά διατηρείται και δοκιμάζεται ως τρόπος ρύθμισης ζητημάτων που προκύπτουν στο διαδίκτυο και στις λεγόμενες υπερλεωφόρους των πληροφοριών, ως αυτοδιακυβέρνηση (self-governance). Η αυτορρύθμιση έχει συνυπάρξει με κρατικές εντολές και ελέγχους, με κώδικες ηθικής (Cannata, 2002) καθώς και με θρησκευτικούς και άλλους κοινωνικούς ελέγχους συμπεριφοράς.

Το κανονιστικό τοπίο της αυτορρύθμισης κυριαρχείται από εναλλακτικές κανονιστικές προσεγγίσεις και μία ποικιλία (πιθανών) συμμετεχόντων οι οποίες αντιστοιχούν: α) στη ρητή (explicit) αυτορρύθμιση, β) τη σιωπηρή τεκμαιρόμενη (implicit) ρύθμιση μέσω του τεχνητού κώδικα και γ) την αυτοβοήθεια ή αυτοπροστασία του χρήστη(Engel, 2002:11).

Η λειτουργία αυτού του μοντέλου ρύθμισης απαιτεί κίνητρα και προϋποθέτει:

α) συνδρομή και καθοδηγητική λειτουργία των λεγόμενων “μεγάλων παικτών(actors)”,

β) εξειδίκευση ανάλογα με τον κλάδο,

γ) ύπαρξη οικονομικού κινήτρου (αποκόμιση κέρδους) (Lee, 2003: 279)

δ) κάλυψη κόστους δημιουργίας συστήματος διαχείρισης,

ε) απειλή – φόβος άνωθεν νομοθετικής ρύθμισης,

στ) εκτέλεση της αυτορρύθμισης, υπό τη μορφή της επίβλεψης της εφαρμογής της από ενιαίο φορέα, η δημιουργία και συντήρηση του οποίου ενδεχομένως συνδέεται με αυξανόμενο κόστος.

Το μοντέλο αυτό ρύθμισης παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Οι υποστηρικτές της αναφέρουν μεταξύ αυτών την αξιοποίηση συλλογικού know-how του κάθε κλάδου/λειτουργήματος, την ευελιξία κατά την εφαρμογή γενικότερου νομοθετικού πλαισίου, την κάλυψη περισσότερων περιπτώσεων λόγω της συμμετοχής των ειδημόνων, τη μείωση του κόστους, τη δυνατότητα επεξεργασίας εξειδικευμένων κανόνων/ευθυνών των λειτουργών

προσαρμοσμένων στις εκάστοτε συνθήκες κ.λπ..

Ως αντιστάθμισμα των πλεονεκτημάτων αυτών οι επικριτές της αυτορρύθμισης προβάλλουν ως πολύ σημαντικά μειονεκτήματα τη μη υποχρεωτικότητα/αναγκαιότητα της συγκατάθεσης, τη μη υποχρεωτικότητα/αναγκαιότητα αποζημίωσης σε περίπτωση βλάβης, την έλλειψη διαθεσιμότητας για δέσμευση αφού υπάρχει διάθεση μόνο εφόσον αυτή ισχύει ισότιμα για όλους (ανταγωνισμός), την έλλειψη ευγενών κινήτρων καθώς η αυτορρύθμιση προτείνεται προς αποφυγή της ρύθμισης θετικού δικαίου.. Ένα εκ των σημαντικότερων όμως μειονεκτημάτων αφορά την υποβάθμιση ή την ανυπαρξία του σκέλους των κυρώσεων όπως στην περίπτωση πολλών κωδίκων δεοντολογίας.

Η αυτορρύθμιση έχει αντίκρισμα, μόνον εφόσον προβλέπεται κάποια μορφή κύρωσης (από δημόσιες Αρχές) για την παράβαση της, ουσιαστικά όμως τότε επιστρέφουμε στο μοντέλο της ρύθμισης. Στο πλαίσιο της αυτορρύθμισης η μη πρόβλεψη νόμιμου λόγου ευθύνης των διαχειριστών πληροφοριών μπορεί να προκαλέσει την ασυδοσία των συμμετεχόντων.

Οι προσπάθειες αυτορρύθμισης στο πλαίσιο του διαδικτύου, εμφανίζονται με διάφορες μορφές και προωθούνται από συγκεκριμένες οντότητες και αφορούν τους θεσμούς και τη διαδικασία επεξεργασίας πρωτοκόλλων επικοινωνίας καθώς και τις μορφές διαχείρισης της αρχιτεκτονικής του δικτύου (Κώστα, 2004: 103). Προσπάθειες αυτορρύθμισης στον τομέα καταβάλλει η Internet Engineering Task Force (IETF), η οποία είναι «αρμόδια» για τον προσδιορισμό των τεχνικών προδιαγραφών του διαδικτύου. Στην ίδια κατεύθυνση, χωρίς κρατική εποπτεία, κινείται και το World Wide Web Consortium (W3C) το οποίο ρυθμίζει τις προδιαγραφές του παγκόσμιου ιστού. Αξιόλογες είναι επίσης και οι προσπάθειες δημιουργίας κωδίκων δεοντολογίας για τη ρύθμιση των δικτυακών διαπροσωπικών σχέσεων, όπως αυτή της Netiquette η οποία αφορά μία σειρά άρθρων και δεοντολογικών κανόνων που προβλέπουν την ευγενική συμπεριφορά των χρηστών του διαδικτύου. Η μη τήρηση των κανόνων αυτών οδηγεί σε συλλογική καταδίκη και δημόσια κριτική εκ μέρους των άλλων συμμετεχόντων (Μήτρου, 2005:7).

Η αρχική μορφή του διαδικτύου εξυπηρετούσε μία μικρή ομοιογενή κοινότητα, κυρίως επιστημόνων, η οποία όριζε και τη συμπεριφορά των μελών της μέσω των άγραφων κανόνων και κωδίκων δεοντολογίας. Το σημερινό περιβάλλον του διαδικτύου δεν αποτελεί πλέον χώρο επικοινωνίας μίας μικρής κοινότητας αλλά μίας πληθώρας ανομοιογενών κοινοτήτων και προσώπων. Η ανομοιογένεια αυτή σε συνδυασμό με τις συνθήκες της ελεύθερης αγοράς καθιστούν την αυτορρύθμιση ανεπαρκές όργανο για τη ρύθμιση του διαδικτύου, πόσο μάλλον όταν αυτό είναι εκ φύσεως ένα τεχνικό και επαναστατικό μέσο χωρίς όρια (Lerouge, 2001: 203).

7.1. Αυτορρυθμιστικές προσπάθειες στις βιβλιοθήκες

7.1.1. Ηθική και δεοντολογία: οι αξίες των επαγγελματιών πληροφόρησης

Οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές, ο χαρακτηρισμός του 21^{ου} αιώνα ως αιώνα των πληροφοριών, η παγκοσμιοποίηση και οι προκλήσεις ενάντια σε θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, αναγκάζουν τους επαγγελματίες και επιστήμονες της πληροφόρησης να ξανασκεφτούν την αποστολή και τις ευθύνες τους, ενσωματώνοντας στις αξίες τους τη διανοητική ελευθερία, την ανοικτή και ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες, την προστασία της ιδιωτικότητας, την αντίσταση στη λογοκρισία.

Μεταξύ των ειδικότερων επαγγελματικών ομάδων που απαρτίζουν το χώρο της πληροφόρησης παρατηρείται μία διαφοροποίηση ως προς την ιεράρχηση των παραπάνω αξιών. Η διαφοροποίηση αυτή, υπάρχει και εντός του ίδιου του βιβλιοθηκονομικού επαγγέλματος, ως συνάρτηση των διαφορετικών ρόλων και ευθυνών που επιφέρει η εξειδίκευση του επαγγέλματος καθώς και της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών ή χωρών που οι επαγγελματίες ζουν και εργάζονται (Dole, 2000: 285-286).

Επιπροσθέτως, οι αξίες κάθε επαγγέλματος έχουν άμεση σχέση με τις προκλήσεις και ανησυχίες που εγείρονται καθώς η κοινωνία και το επάγγελμα εξελίσσονται και νέοι στόχοι και αξίες προστίθενται. Στην εποχή μας, καθώς οι βιβλιοθήκες εξελίσσονται σε υπηρεσίες πληροφόρησης και εξαρτώνται άμεσα από τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, η προστασία της ιδιωτικότητας πρέπει να είναι στις άμεσες προτεραιότητες των βιβλιοθηκονόμων

και επαγγελματιών πληροφόρησης.

7.1.2. Κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων

Οι κώδικες ηθικής και δεοντολογίας αποτελούν διακηρύξεις των σημαντικότερων αξιών, των στόχων και των οραμάτων των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης. Συνιστούν κώδικα αρχών σύμφωνα με τις οποίες καθορίζεται ο τρόπος συμπεριφοράς των μελών των επαγγελματικών και επιστημονικών ενώσεων. Εξασφαλίζουν ένα πλαίσιο για το χειρισμό της πληροφορίας, τη δημιουργία πολιτικών και την ανάπτυξη στρατηγικών παροχής υπηρεσιών. Επιπλέον, λειτουργούν ως μέσο επαγγελματικής σταθεροποίησης και ωριμότητας, παρέχουν ένα πλαίσιο επαγγελματικών αξιών και περιγράφουν τους στόχους και τους σκοπούς των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, τις αρχές που διέπουν τις σχέσεις με τους πελάτες και τους συναδέλφους, τις βιβλιοθήκες και τις κυβερνητικές Αρχές, τη στάση απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά, την ανάπτυξη της ροής πληροφοριών, το διαδίκτυο, κ.λπ.

Ο όρος ηθική υποχρέωση που συναντάται στους περισσότερους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης δεν είναι τυχαίος, καταδεικνύει τη δέσμευση έναντι της κοινωνίας και αυξάνει τις προσδοκίες των πολιτών (Rubin, 2000: 265-296). Στον αιώνα της ψηφιακής τεχνολογίας η επαγγελματική ηθική αποτελεί ένα πολύ καυτό και επίκαιρο θέμα για τη βιβλιοθηκονομία και την επιστήμη της πληροφόρησης. Πολλοί επαγγελματίες θεωρούν ότι η επαγγελματική ηθική αφορά την προσεκτική τήρηση του νόμου και ότι απλώς υφίσταται προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι οι ενέργειές τους συνάδουν με τη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων, προστασίας δεδομένων και διάχυσης πληροφοριών. Όμως τα νόμιμα αποδεκτά όρια συμπεριφοράς δεν θα πρέπει να είναι τα μόνα στοιχεία που θα καθορίσουν τις πρακτικές των βιβλιοθηκών(Diamond,2001:396). Η παροχή υψηλού επιπέδου επαγγελματικών λειτουργιών εξασφαλίζεται με πρακτικές που θα διευκολύνουν την ακώλυτη ροή πληροφοριών και ιδεών, θα προστατεύουν και θα προωθούν τα δικαιώματα κάθε ατόμου στη ελεύθερη και ίση πρόσβαση στις πηγές πληροφοριών χωρίς διάκριση και στα πλαίσια της νομιμότητας.

Με εξαίρεση των κώδικα ηθικής της ALA ο οποίος δημοσιεύτηκε το 1938 οι κώδικες ηθικής και δεοντολογίας είναι για τους βιβλιοθηκονόμους σχετικά πρόσφατο φαινόμενο καθώς οι περισσότεροι καθιερώθηκαν μετά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. (Vaagan, 2002: 334). Η ALA είναι από τις πρώτες επαγγελματικές ενώσεις που δραστηριοποιήθηκε σε θέματα ηθικής και δεοντολογίας. Στην πολιτική της αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της ιδιωτικότητας από τη δεκαετία του '30. Στον πρώτο κώδικα ηθικής της αναφέρεται ότι “είναι υποχρέωση του βιβλιοθηκονόμου να επεξεργαστεί ως εμπιστευτικές οποιεσδήποτε ιδιωτικές πληροφορίες που λαμβάνονται μέσω της επαφής με τους πελάτες των βιβλιοθηκών”. Η εξέλιξη της κοινωνίας και η ανάπτυξη της τεχνολογίας επέβαλλαν αναθεωρήσεις του κώδικα αυτού με τελευταία την αναθεώρηση του 1995, στην οποία γίνεται ρητή αναφορά στην προστασία της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας: “Προστατεύουμε το δικαίωμα κάθε χρήστη βιβλιοθηκών στην ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα με σεβασμό στις πληροφορίες που αναζητεί ή λαμβάνει και των πόρων που χρησιμοποιεί, δανείζεται, αποκτά ή διαβιβάζει”.

Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται η πνευματική ελευθερία, η σημασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, η σημασία του υψηλού επιπέδου υπηρεσιών προς όλους τους χρήστες βιβλιοθηκών μέσω των κατάλληλα οργανωμένων πόρων, οι δίκαιες πολιτικές υπηρεσιών, η ισόνομη πρόσβαση στους πόρους και οι ακριβείς, αμερόληπτες και ευγενικές απαντήσεις σε όλα τα αιτήματα. Ως αντίσταση σε όλες τις προσπάθειες λογοκρισίας των πόρων των βιβλιοθηκών παρατάσσονται οι αρχές της διανοητικής ελευθερίας (ALA, Code of ethics, 1995).

Η ενσωμάτωση των αρχών προστασίας ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας στους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων είναι βασική γιατί πρώτον οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται και αναγνωρίζουν την αξία τους και δεύτερον γιατί ο σεβασμός και η αναγνώριση των αρχών αυτών απονέμει μεγαλύτερη αξιοπιστία σε ένα νεώτερο επάγγελμα όπως αυτό της βιβλιοθηκονομίας, σε σύγκριση με άλλα παλαιότερα και καλύτερα θεσμοθετημένα επαγγέλματα όπως για παράδειγμα των ιατρών ή δικηγόρων (Trusina, 2003). Οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας δεσμεύουν τους βιβλιοθηκονόμους έναντι των χρηστών των

βιβλιοθηκών και αποτελούν ένα είδος αυτορρύθμισης ως προς τη στάθμιση των συγκρούσεων που ενδεχομένως προκύπτουν λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων της ελευθερίας της πρόσβασης και της προστασίας της ιδιωτικότητας.

Η International Federation of Library Association (IFLA), αναγνωρίζοντας το ρόλο και την αξία των κωδίκων δεοντολογίας προτρέπει τα μέλη της να προχωρήσουν στη θέσπιση παρόμοιων κανόνων τονίζοντας ότι αποτελούν το εργαλείο μέσω του οποίου:

- γνωστοποιείται στο κοινό και την κυβέρνηση η σοβαρότητα και οι ευθύνες του επαγγέλματος,
- ωθούνται τα μέλη να συμμορφωθούν με τους κανόνες και τις πολιτικές των επαγγελματικών ενώσεων και τις εθνικές νομοθεσίες,
- αποθαρρύνονται δραστηριότητες που θα οδηγούσαν το επάγγελμα στην ανυποληψία,
- παροτρύνονται τα μέλη των ενώσεων να παρέχουν υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, να συμβαδίσουν με τις νέες εξελίξεις και να αναλαμβάνουν την ευθύνη για την κατάρτιση των νέων επαγγελματιών.

Στην ιστοσελίδα της IFLA είναι διαθέσιμοι κώδικες ηθικής που έχουν υιοθετηθεί από ενώσεις βιβλιοθηκονόμων πολλών χωρών και στους οποίους είναι διάχυτη η έμφαση και η σημασία που δίνεται σε θέματα λογοκρισίας και προστασίας της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας.

7.1.2.1.Νέες τάσεις στην ανάπτυξη κωδίκων

Ενώ αρχικά οι κώδικες ηθικής των επαγγελματιών βιβλιοθηκών ήταν πιο γενικοί, σιγά-σιγά άρχισαν να γίνονται προτάσεις για μεγαλύτερη εξειδίκευση. Στο πλαίσιο αυτό μεταξύ των άλλων προβάλλονται από τον Baker, (1992) η αναγκαιότητα ύπαρξης κώδικα διαχειριστών βιβλιοθηκών (code for library administrators), από τον Bierbaum, (1994) κώδικα τεχνικών υπηρεσιών (code of Ethics for Technical Services), από τον Joshipura, (2002) κώδικα επαγγελματιών ανάπτυξης συλλογών (Code of Ethics for Collection Developers) κ.λπ.

Προτείνονται επίσης κώδικες για επιμέρους επαγγελματικούς κλάδους όπως των βιβλιοθηκονόμων ιατρικών βιβλιοθηκών με την πρόταση για τη δημιουργία κώδικα ηθικής της European Association for Health Information and Libraries (EAHIL,1993).

Σιγά-σιγά η ανάγκη δημιουργίας σύννομων εξειδικευμένων κανόνων επαγγελματικής συμπεριφοράς και δεοντολογίας σε όλους τους επιστημονικούς και επαγγελματικούς κλάδους γίνεται πιο εμφανής. Η Association of College and Research Libraries (ACRL), τμήμα της ALA, που ασχολείται πιο συγκεκριμένα με βιβλιοθήκες πανεπιστημίων και κολεγίων, δημιουργεί τον δικό της επαγγελματικό κώδικα Academic Library code of ethics στο “Intellectual Freedom Principles for Academic Libraries:an interpretation of the Library Bill of Rights (ACRL, 2003). Δεδομένου ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν άλλες ανάγκες καθώς και η κοινότητα στην οποία απευθύνονται έχει ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις, οι αρχές του εν λόγω κώδικα εμμένουν στην δικαιοσύνη, την ακαδημαϊκή ελευθερία, την επαγγελματική αξία και στον σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων. Επίσης η ACRL δημιουργεί το 1987 τον Code of ethics for Special collections librarians τον οποίο ενημερώνει τελευταία φορά το 2003 κ.λπ.

Εκτός όμως από τις επαγγελματικές ενώσεις που, όπως προαναφέρεται, προσανατολίζονται όλο και περισσότερο στην αναθεώρηση των ήδη υπαρχόντων κωδίκων, ώστε να ανταποκρίνονται στις σημερινές αξίες και προκλήσεις δεν είναι λίγες και οι περιπτώσεις, όπου στο πλαίσιο αναπτυξιακών έργων διερευνώνται σύγχρονα προβλήματα, όπως αυτό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και προτείνονται λεπτομερειακοί κώδικες δεοντολογίας με βάση την ισχύουσα νομοθεσία.

Ειδικότερα στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η προστασία των προσωπικών δεδομένων προϋπήρχε της κοινοτικής Οδηγίας και η έρευνα σε θέματα βιβλιοθηκών είναι πολύ ανεπτυγμένη, γίνονται αξιοσημείωτα αναπτυξιακά έργα. Προσπάθειες που αποτελούν υποδομή, που δεν μένουν στάσιμες αλλά αναθεωρούνται προκειμένου να συμπεριλάβουν τις νέες τεχνολογίες και τις νομοθετικές ρυθμίσεις που επιβάλλει η εναρμόνιση της Βρετανικής νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργία του

“Data protection Code of Practice for the Higher and Further Education Sectors η οποία υλοποιήθηκε με την υποστήριξη της Joint Information Systems Committee ASSIST. (JISC, 2002).

Ο κώδικας της JISC για τους τομείς της εκπαίδευσης αποτελεί μία εξαιρετική προσπάθεια κωδικοποίησης των ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Είναι το αποτέλεσμα εργασιών τεσσάρων εργαστηρίων που πραγματοποιήθηκαν στο Λονδίνο, Λάφμπορο, Εδιμβούργο και Κάρντιφ, το 2000 στη διάρκεια των οποίων δόθηκε δυνατότητα να εντοπιστούν και να συζητηθούν οι επιπτώσεις της Data protection Act 1998 στα εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και άλλα σχετικά ζητήματα με την προστασία δεδομένων.

Στις διατάξεις του εν λόγω κώδικα παρέχονται οδηγίες που αφορούν α)τη χρήση προσωπικών δεδομένων από το προσωπικό, β)τη χρήση προσωπικών δεδομένων σπουδαστών, γ)τη μεταφορά δεδομένων σε τρίτους, δ)την ασφάλεια, ε)τη χρήση προσωπικών δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, στ) τη χρήση του διαδικτύου και του παγκόσμιου ιστού, ζ) τις μεταφορές προσωπικών δεδομένων σε χώρες εκτός ΕΟΧ. η) τη διατήρηση των αρχείων. Επιπροσθέτως περιλαμβάνονται ειδικές διατάξεις για ζητήματα που προκύπτουν σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, και υπηρεσίες σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Μία αντίστοιχη πρωτοβουλία αφορά τον οδηγό της Advisory Committee on Access to Information Systems and Services (ACAISS) / Society of College, National and University Libraries (SCONUL), στον οποίο αναφέρονται οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται σε πολλά πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου και παρέχονται λίστες ενδεδειγμένων ενεργειών για την αντιμετώπιση θεμάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ο οδηγός αυτός είναι αποτέλεσμα έρευνας που διεξήχθη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το Μάρτιο του 2002, συγκεντρώνοντας πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση και προστασία των προσωπικών δεδομένων (Sconul, 2002 : 1-6).

7.1.3. Πολιτικές ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών

Μεταξύ των σπουδαιότερων μέτρων προστασίας των αγαθών και υπηρεσιών ενός οργανισμού είναι και η δημιουργία πολιτικών (οδηγιών, κανόνων και διαδικασιών), οι οποίοι περιγράφουν και καθορίζουν τα φυσικά, διαδικαστικά και άλλα μέτρα που λαμβάνονται για να υποστηρίξουν ένα δικαίωμα.

Οι βιβλιοθήκες, θέλοντας να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις παραβίασης ιδιωτικότητας, αλλά και να διαφυλάξουν την αξιοπιστία τους έναντι των χρηστών, δημιουργούν, επανεξετάζουν και αναπτύσσουν πολιτικές ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις της επιστήμης της πληροφόρησης τις αξίες του επαγγέλματος τη νομική, οικονομική και πολιτιστική κουλτούρα των χωρών τους. Στις πολιτικές αυτές ενσωματώνονται οι πρακτικές που πρέπει να ακολουθούνται, ως ένα είδος ενδεδειγμένης συμπεριφοράς και παρέχονται οδηγίες προς το προσωπικό και τους χρήστες για την ορθή (σύννομη) διαχείριση των προσωπικών δεδομένων που συλλέγουν και αρχειοθετούν.

Σε χώρες χωρίς ισχυρή νομοθεσία προστασίας ιδιωτικότητας, όπως για παράδειγμα στην Αμερική, οι πολιτικές ιδιωτικότητας διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο, δίνοντας δυνατότητα στους επαγγελματίες να καταπιαστούν με νομικά και δεοντολογικά ζητήματα εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας. Μέσω των πολιτικών ιδιωτικότητας κοινοποιείται η δέσμευση των βιβλιοθηκών για προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενημερώνονται οι χρήστες για τον τρόπο με τον οποίο τα προσωπικά δεδομένα χρησιμοποιούνται και εξηγούνται οι περιστάσεις υπό τις οποίες αυτά κοινοποιούνται. Έτσι αναγνωρίζεται το δικαίωμα των χρηστών να γνωρίζουν ποιες πολιτικές και διαδικασίες ισχύουν, ποιος ο σκοπός συλλογής, επεξεργασίας και αρχειοθέτησης για λόγους διατήρησης των προσωπικών δεδομένων τους, και σε ποιες ενέργειες μπορούν να προβούν για να προστατέψουν την ιδιωτικότητα τους (Neuhaus, 2003:35). Επιπλέον, οι πολιτικές ιδιωτικότητας έχουν σημαντική επίδραση στον τρόπο με τον οποίο οι βιβλιοθήκες αξιολογούνται από τους αποδέκτες των υπηρεσιών τους.

Σε όλο τον κόσμο πολλές εθνικές και πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες συντάσσουν και

κοινοποιούν γραπτές πολιτικές ιδιωτικότητας Σε ευρωπαϊκό επίπεδο ενδεικτικές είναι και πολιτικές της Βρετανικής Βιβλιοθήκης, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ουαλίας (LLGC-NLW Data protection policy, 2001), του Πανεπιστημίου Kent (Kent, Data protection policy), οι οποίες είναι εναρμονισμένες με τη Data protection Act 1998.

7.1.3.1.Μεθοδολογίες ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας

Επαγγελματικές ενώσεις όπως η IFLA και η ALA καθώς και πολλοί άλλοι οργανισμοί πληροφόρησης σε παγκόσμιο επίπεδο, διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη πολιτικών προστασίας και στην καθοδήγηση των μελών τους για την αντιμετώπιση ζητημάτων ιδιωτικότητας. Η ALA ήδη από το 1991 δημοσιεύει σχετικά έγγραφα μεταξύ των οποίων το «Policy Concerning Confidentiality of Personally Identifiable Information about Library, ή τη «Library Bill of rights», προσφέροντας με τον τρόπο αυτό στους επαγγελματίες πιο εξειδικευμένες οδηγίες και δημιουργώντας ουσιαστικά τις βάσεις για τη δημιουργία πολιτικών ιδιωτικότητας. Κάθε βιβλιοθήκη οφείλει να διαμορφώνει την πολιτικής της λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της κοινότητάς της και του περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργεί και αναγνωρίζοντας ότι όλοι οι χρήστες έχουν ίσα δικαιώματα στην εμπιστευτικότητα και την ιδιωτικότητα, ανεξαρτήτως φύλλου, ηλικίας, προέλευσης κλπ. (Gorman, 2001:8).

Στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης θα παρουσιαστούν δύο χαρακτηριστικές οδηγίες ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας: α) οι οδηγίες της ALA “Guidelines for Developing a Library Privacy Policy» και β) οι οδηγίες του project του Πανεπιστημίου του Loughborough. “Privacy in the digital library environment”. Οι προσπάθειες αυτές ενσωματώνουν την επιστημονική μεθοδολογία και τις επαγγελματικές πρακτικές και αξίες των βιβλιοθηκονόμων και είναι χαρακτηριστικές και του τρόπου ρύθμισης ζητημάτων ιδιωτικότητας στις δύο ηπείρους. Από τη μία οι οδηγίες της ALA προσπαθούν να καλύψουν την αδυναμία της νομοθεσίας να χειριστεί ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων, και από την άλλη με το project στο Loughborough, γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο

ρύθμισης βασισμένο στην Βρετανική Νομοθεσία και εναρμονισμένο με την ισχύουσα ευρωπαϊκή νομοθεσία.

7.1.3.1.1. ALA, Guidelines for Developing a Library Privacy Policy

Στόχος των οδηγιών ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας της ALA, είναι η καθοδήγηση όλων των βιβλιοθηκών και των επαγγελματιών πληροφόρησης (δημοσίων, ακαδημαϊκών, ερευνητικών, σχολικών, ειδικών κ.λπ) για την αντιμετώπιση ζητημάτων ιδιωτικότητας. Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη δήλωσης οδηγιών πολιτικής ιδιωτικότητας, απαιτεί κατάλληλη προετοιμασία και ενεργή συμμετοχή. Για το λόγο αυτό προτείνεται σε εκείνους που επιφορτίζονται με το έργο της ανάπτυξης ή την αναθεώρησης πολιτικών ιδιωτικότητας, μέσω αυτών να προσπαθούν να εξασφαλίσουν οροσμένες πολύ βασικές αρχές προστασίας μεταξύ των οποίων :

- Περιορισμό του βαθμού με τον οποίο τα προσωπικά δεδομένα ελέγχονται, συλλέγονται, αποκαλύπτονται και διανέμονται,
- αποφυγή δημιουργίας και τήρησης αρχείων που δεν απαιτούνται για την αποδοτική λειτουργία της βιβλιοθήκης,
- αποφυγή πρακτικών και διαδικασιών που τοποθετούν σε δημόσια θέαση πληροφορίες που προσδιορίζουν τα άτομα.

Οι οδηγίες της ALA βασίζονται εν μέρει σε αυτά που είναι γνωστά ως πέντε "δίκαιες αρχές πρακτικής πληροφοριών" και οι οποίες αφορούν τα δικαιώματα της γνωστοποίησης, της επιλογής, της πρόσβασης, της ασφάλειας, και της επιβολής:

- **Γνωστοποίηση:** Το δικαίωμα γνωστοποίησης απαιτεί πολιτικές που προωθούν την ενημέρωση των χρηστών ως προς τα δικαιώματά τους στην ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα, τους τύπους των πληροφοριών που συλλέγονται, τους σκοπούς και τους περιορισμούς χρήσης τους.
- **Επιλογή και συγκατάθεση:** Δυνατότητα επιλογής σημαίνει ότι ο χρήστης γνωρίζει τις

εναλλακτικές δυνατότητες χρήσης των πληροφοριών που συλλέγονται. Επειδή η υποστήριξη ορισμένων λειτουργιών των βιβλιοθηκών απαιτεί την συλλογή και διατήρηση προσωπικών πληροφοριών, το χρονικό διάστημα διατήρησης δεν πρέπει να ξεπερνά το απαραίτητο για την υποστήριξη αυτών των λειτουργιών. Προτείνεται να λαμβάνεται η συγκατάθεση των χρηστών για τη συλλογή και χρήση δεδομένων που τους αφορούν με βάση τα κοινώς χρησιμοποιούμενα σχήματα επιλογής / συγκατάθεσης ‘opt-in’ ή ‘opt-out’.

- **Πρόσβαση χρηστών:** Οι χρήστες έχουν δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες που τους προσδιορίζουν προσωπικά (PII: Personally Identifiable Information). Με τον έλεγχο της ακρίβειας των πληροφοριών εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία των βιβλιοθηκών.
- **Ακεραιότητα και ασφάλεια δεδομένων:** Όταν συλλέγονται προσωπικές πληροφορίες, οι βιβλιοθήκες πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να εξασφαλίζεται η ακεραιότητα των δεδομένων. Τα μέτρα αυτά αφορούν τη χρήση αξιόπιστων πηγών συλλογής την παροχή πρόσβαση στους ενδιαφερόμενους, ώστε να ενημερώνουν τα δεδομένα τους κατά τακτά χρονικά διαστήματα, την καταστροφή των μη επίκαιρων δεδομένων και αυτών που πλέον δεν απαιτούνται ή την μετατροπή τους σε ανωνυμοποιημένη μορφή.

Η ασφάλεια των δεδομένων αφορά την εφαρμογή διοικητικών και τεχνικών μέτρων που προστατεύουν την απώλεια και τη μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση, την καταστροφή, τη χρήση και την κοινοποίηση των δεδομένων. Τα μέτρα αυτά είναι αναγκαίο να αποτελούν μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ασφάλειας και να εφαρμόζονται στις καθημερινές πρακτικές της βιβλιοθήκης. Θεωρείται ευθύνη του προσωπικού των βιβλιοθηκών να προστατέψουν τα αρχεία από την αναρμόδια κοινοποίηση, όχι μόνο κατά το διάστημα που αυτά είναι ενεργά αλλά και καθ’ όλο το διάστημα που διατηρούνται στη βιβλιοθήκη. Εάν κριθεί απαραίτητο τα δεδομένα να αρχειοθετηθούν, ώστε να διατηρηθούν για μελλοντική χρήση, πρέπει να τηρούνται οι κατάλληλες πολιτικές και διαδικασίες διατήρησης μεταξύ των οποίων και η κρυπτογράφηση δεδομένων.

Ως προς το ζήτημα της ηλεκτρονικής παρακολούθησης προτείνεται ότι δεν πρέπει ούτε τα

εσωτερικά ούτε τα εξωτερικά ηλεκτρονικά συστήματα που χρησιμοποιούνται από τη βιβλιοθήκη να συλλέγουν προσωπικές πληροφορίες (χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, χρήση δωματίων συνομιλίας (chat rooms), ξεφύλλισμα του ιστού, cookies, κ.λπ.).

- **Επιβολή και αποκατάσταση:** Οι βιβλιοθήκες που αναπτύσσουν πολιτικές ιδιωτικότητας οφείλουν να καθιερώσουν και να θέσουν σε εφαρμογή αποτελεσματικούς μηχανισμούς επιβολής τους. Μεταξύ αυτών οφείλουν να διεξάγουν τακτικούς ελέγχους, ώστε να διαπιστώνουν ότι όλα τα προγράμματα και οι υπηρεσίες βιβλιοθηκών υλοποιούν και ακολουθούν τις πολιτικές. Ως προς το δικαίωμα αποκατάστασης θεωρείται σημαντική η θεμελίωσή του, ώστε οι χρήστες που αισθάνονται ότι τα δικαιώματα ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας τους παραβιάζονται να μπορούν να το ασκήσουν. Οι βιβλιοθήκες πρέπει να παρέχουν τα μέσα να ερευνούν τις καταγγελίες καθώς και την πολιτική διαδικασιών επανελέγχου σε περιπτώσεις πιθανής παραβίασης της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας. Για την εφαρμογή των παραπάνω μέτρων θεωρούνται απαραίτητα τα εκπαιδευτικά σεμινάρια ενημέρωσης των χρηστών για τους τρόπους προστασίας της ιδιωτικότητας τους.

Στο έγγραφο αυτό, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στις πολιτικές ιδιωτικότητας ειδικών βιβλιοθηκών: ακαδημαϊκών, σχολικών και δημοσίων βιβλιοθηκών που προσφέρουν υπηρεσίες σε ανηλίκους. Σε όλες τις περιπτώσεις προτείνεται να ισχύουν τα ίδια μέτρα προστασίας για τους χρήστες όλων των βιβλιοθηκών, συνεκτιμώντας τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες του κάθε χώρου και να λαμβάνονται μέτρα προάσπισης των δικαιωμάτων των ανηλίκων.

Εκτός από τα ζητήματα που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ανάπτυξη μιας πολιτικής, στο έγγραφο αυτό, περιέχονται πολύτιμες παραπομπές σε πολιτικές ιδιωτικότητας και δράσεις πολλών βιβλιοθηκών (ALA, *Guidelines for Developing a Library Privacy Policy*, 2003:1-16).

7.1.3.1.2. Η έρευνα στο πανεπιστήμιο του Loughborough

Στο τέλος του 2000 το Loughborough University ανέλαβε τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός έργου με τίτλο “Privacy in the digital library environment” στοχεύοντας

- στην αξιολόγηση της ποσότητας και της φύσης των προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται από τα συστήματα αυτοματοποίησης λειτουργιών βιβλιοθήκης και τις ψηφιακές βιβλιοθήκες,
- στην έρευνα ως προς τις πολιτικές και οι πρακτικές που υιοθετούνται από τις βιβλιοθήκες σε σχέση με την ιδιωτικότητα των χρηστών,
- στην καταγραφή της ανησυχίας των χρηστών βιβλιοθηκών όσον αφορά τη συλλογή των προσωπικών τους δεδομένων,
- στην ανάπτυξη οδηγιών για την ορθή πρακτική και για να βελτιώσει την πληροφόρηση σε ζητήματα σχετικά με την προσωπική ιδιωτικότητα στο περιβάλλον των ψηφιακών βιβλιοθηκών (Sturges and Davies, 2002: 46).

Για την επίτευξη του έργου πραγματοποιήθηκαν αρχικά σεμινάρια για ενημέρωση των συμμετεχόντων αναφορικά με τη νομοθεσία προστασίας προσωπικών δεδομένων και έγιναν τρεις ξεχωριστές έρευνες οι οποίες αφορούσαν τους χρήστες, τις βιβλιοθήκες και τους προμηθευτές λογισμικού. Ταχυδρομήθηκε ένα ερωτηματολόγιο στις βιβλιοθήκες, ακολούθησαν προσωπικές συνεντεύξεις με τους χρήστες, και τέλος έγιναν τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τους προμηθευτές συστημάτων λογισμικού.

Από τα 1000 ερωτηματολόγια που στάλθηκαν, απαντήθηκαν τα 300 και από τα πορίσματα της έρευνας συμπεραίνεται ότι η πλειονότητα των οργανισμών εφαρμόζαν πολιτικές προστασίας δεδομένων σε ευθυγράμμιση με τους νόμους προστασίας δεδομένων (Data protection Acts) του 1980 και 1984. Το γεγονός αυτό που αποδεικνύει ότι το θέμα των σύννομων πολιτικών προστασίας αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων εντός των περισσότερων οργανισμών.. Βέβαια είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι συζητήσεις αυτές έμεναν συνήθως σε

επίπεδο στελεχών ή διοίκησης και σπάνια κατέβαιναν σε χαμηλότερα επίπεδα. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι ενώ σε ποσοστό 14% υπήρξε συζήτηση συνήθως σε επίπεδο διοίκησης των οργανισμών σε ποσοστό 81% οι συζητήσεις αυτές δεν συνεχίστηκαν περαιτέρω.

Όσον αφορά τα ποσοστά ύπαρξης πολιτικών ιδιωτικότητας, το 64% των ερωτηθέντων απάντησε ότι υπήρχε πολιτική προστασίας δεδομένων ενώ το 30% απάντησε αρνητικά. Άλλο ένα 3% απάντησε ότι δεν γνώριζε εάν η βιβλιοθήκη ή ο ευρύτερος οργανισμός είχε έγγραφη πολιτική που να καλύπτει την προστασία δεδομένων ή άλλη σχετική πολιτική ιδιωτικότητας. Παρ' όλα αυτά, το 66% των ερωτηθέντων ανάγουν την ασφάλεια των δεδομένων και την προστασία της ιδιωτικότητας σε ζητήματα υψίστης σημασίας (Sturges and Hiffe, 2001). Σύμφωνα με τα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν στο πλαίσιο του εν λόγω project:

- Οι χρήστες των βιβλιοθηκών δεν δείχνουν ιδιαίτερη ανησυχία για θέματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ελάχιστοι είναι εκείνοι που θεωρούν ότι έχει προσβληθεί η ιδιωτικότητά τους και σε ένα μεγάλο ποσοστό δεν έχουν πρόβλημα να γνωστοποιούν προσωπικά τους δεδομένα όταν χρησιμοποιούν δικτυακούς τόπους, διατηρώντας βεβαίως σημαντική επιφύλαξη όταν πρόκειται για λεπτομέρειες πιστωτικών καρτών, αριθμούς τηλεφώνων και γνωστοποίηση του ετήσιου εισοδήματός τους.
- Οι χρήστες γενικότερα εμπιστεύονται τις βιβλιοθήκες ως προς τη διατήρηση και ασφάλεια των προσωπικών τους δεδομένων, και αναγνωρίζουν ότι είναι μέρος των ευθυνών των βιβλιοθηκών να ελέγχουν την δραστηριότητα του δικτύου, προκειμένου να εμποδιστεί η κακή χρήση. Απορρίπτουν την ιδέα ότι οι βιβλιοθήκες θα διαθέσουν τα δεδομένα τους σε δημόσιες Αρχές και πιστεύουν ότι υπάρχουν πολύ μικρές πιθανότητες εμπορικής εκμετάλλευσής τους. Εν κατακλείδι οι χρήστες εμπιστεύονται τις βιβλιοθήκες και τις πολιτικές προστασίας προσωπικών δεδομένων που αυτές υιοθετούν.
- Οι βιβλιοθηκονόμοι από την άλλη αντιλαμβάνονται τη σοβαρότητα του θέματος και σωστά πιστεύουν ότι οι χρήστες θα έπρεπε να είναι πιο επιφυλακτικοί και να δίνουν μεγαλύτερη σημασία στους πιθανούς κινδύνους.

- Ενώ οι περισσότερες βιβλιοθήκες, αναγνωρίζουν τη σημασία της προστασίας προσωπικών δεδομένων δίνοντας προτεραιότητα στην ανακοίνωση πολιτικής προστασίας δεδομένων από την άλλη πλευρά μία πολύ σημαντική μειοψηφία αδρανεί. Σε πολλές περιπτώσεις όπου ισχύουν πολιτικές προστασίας, αυτές δεν προήλθαν από διαδικασίες πλήρους διαβούλευσης εντός του οργανισμού, και υπάρχουν βιβλιοθήκες που είναι απληροφόρητες αναφορικά με τα μέτρα που πρέπει να λάβουν όταν δεχτούν προτάσεις κοινοποίησης αρχείων προσωπικών δεδομένων. Αυτή η άγνοια ισοδυναμεί με ένα σοβαρό χάσμα μεταξύ πολιτικής και πρακτικής. Οι νομοθεσίες επιβάλλουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων και οι επαγγελματικές αρχές της βιβλιοθηκονομίας τοποθετούν την εμπιστευτικότητα των συναλλαγών μεταξύ χρηστών και βιβλιοθηκών πολύ ψηλά στην κλίμακα των προτεραιοτήτων. Η ανεπάρκεια των πολιτικών δεν είναι δυνατό να αντισταθμιστεί με την προσοχή που θα δοθεί στην αρχειοθέτηση ή την ασφάλεια των αυτοματοποιημένων συστημάτων λειτουργιών βιβλιοθήκης.
- Οι προμηθευτές λογισμικού διαχείρισης λειτουργιών βιβλιοθήκης αναφέρουν ότι το προσωπικό των βιβλιοθηκών που έχει την ευθύνη για την προμήθεια νέων συστημάτων, σπάνια εξετάζει με τη δέουσα προσοχή την ύπαρξη χαρακτηριστικών εξασφάλισης ιδιωτικότητας. Επιπλέον μόνο ορισμένα από τα εν λειτουργία συστήματα έχουν κάνει τις απαραίτητες τροποποιήσεις, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της νομοθεσίας. (Sturges and Davies, 2002: 53).

Η έλλειψη συζητήσεων για θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων σε ένα μη αμελητέο ποσοστό βιβλιοθηκών καθώς και η ανάγκη για καλύτερη ενημέρωση και καθοδήγηση του προσωπικού των βιβλιοθηκών οδήγησε στη δημιουργία οδηγιών ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών .

7.1.3.1.2.1.Guidelines for the development of library privacy policy

Σύμφωνα με τις εν λόγω οδηγίες κατά τον σχεδιασμό πολιτικής ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι που αφορούν και επηρεάζουν το σύστημα προστασίας της ιδιωτικότητας. Κατά τη διαδικασία αυτή τα ζητήματα θα πρέπει να εξετάζονται με μία συγκεκριμένη ακολουθία ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι λαμβάνονται υπόψη:

- το πλαίσιο πολιτικής ιδιωτικότητας του ιδρύματος στο οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη,
- η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ διευκόλυνσης πρόσβασης και προστασίας ιδιωτικότητας,
- οι βασικές απαιτήσεις της ισχύουσας νομοθεσίας,
- η εκάστοτε πολιτική προστασίας προσωπικών δεδομένων,
- η ασφάλεια δεδομένων,
- η αυθεντικοποίηση χρηστών,
- η πολιτική αποδεκτής χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,
- η πολιτική πνευματικής ιδιοκτησίας,
- η συναίνεση των χρηστών στην πολιτική (συμπεριλαμβανομένων των ανηλίκων),
- η αρχειοθέτηση και χρήση των προσωπικών δεδομένων.

Η προαναφερόμενη ακολουθία τεκμηριώνεται ως εξής: Δεδομένου ότι οι περισσότερες βιβλιοθήκες αποτελούν τμήματα ενός μεγαλύτερου ιδρύματος ή οργανισμού, αυτό που πρέπει αρχικά να εξεταστεί είναι η πολιτική του πατρώνου οργανισμού. Ως επόμενο βήμα είναι απαραίτητο να επιτευχθεί η στάθμιση της ελευθερίας της πρόσβασης και της προστασίας της ιδιωτικότητας η οποία με τη σειρά της απαιτεί τη σαφή κατανόηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου. Ο σχεδιασμός μιας πολιτικής ιδιωτικότητας πρέπει να αντανακλά τις απαιτήσεις τις

αρχές και τους στόχους των βιβλιοθηκών και να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις της ισχύουσας νομοθεσίας.

Επειδή η συλλογή και επεξεργασία γίνεται πλέον σε ηλεκτρονική μορφή, οι απαιτήσεις ασφαλείας των συστημάτων τεχνολογίας πληροφοριών (Information Technology Systems) επιβάλλεται να εξετάζονται προσεκτικά. Η πολιτική αποδεκτής χρήσης των τεχνολογιών ο τρόπος ρύθμισης ζητημάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, προστασίας προσωπικών δεδομένων, πνευματικής ιδιοκτησίας είναι φυσικό να ακολουθεί και να αποτελεί ξεχωριστό τμήμα των οδηγιών. Τέλος η πληροφόρηση των χρηστών και η συναίνεση τους είναι προϋπόθεση για την στήριξη της εκάστοτε πολιτικής (Sturges and Davies 2002: 51-52).

8. Συρρύθμιση ή ελεγχόμενη αυτορρύθμιση (co-regulation)

Η παγκοσμιοποίηση, η κρίση του δικαίου και των θεσμών, ο υπερτονισμός των οικονομικών παραμέτρων του δικαίου, και γενικότερα τα προβλήματα της σύγχρονης οικονομίας δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός απορρυθμιστικού περιβάλλοντος. Υπό τις νέες συνθήκες η υπέρβαση των αδυναμιών της παραδοσιακής νομοθετικής ρύθμισης αλλά και των προβλημάτων που δημιουργούνται στο πλαίσιο της αυτορρύθμισης, αναζητείται σε ένα νέο μοντέλο, το οποίο προκύπτει από το συγκερασμό ρύθμισης και αυτορρύθμισης. Το μοντέλο αυτό ονομάζεται συρρύθμιση ή ελεγχόμενη αυτορρύθμιση)(Lerouge, 2001:204).

Η συρρύθμιση αφορά την εισαγωγή και υιοθέτηση διαδικασιών διαβούλευσης με τους ενδιαφερόμενους αλλά και τους ειδικούς (φορείς, ειδικούς επιστήμονες, πολίτες). Πρόκειται για διαδικασίες που βοηθούν στον προσδιορισμό των τάσεων και στην παραγωγή συναίνεσης μεταξύ των συμμετεχόντων. Οι διαδικασίες αυτές δεν οδηγούν απαραίτητα στην παραγωγή δικαίου αλλά δημιουργούν ένα κοινό χώρο διαλόγου μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων (Μήτρου 2002: 69). Στο μοντέλο αυτό, κύριος ρυθμιστής είναι το κράτος, το οποίο ορίζει τις βασικές αρχές και τις προδιαγραφές που πρέπει να ισχύουν. Ο ρόλος του εντοπίζεται κυρίως στον έλεγχο του περιεχομένου των κανόνων και λειτουργεί ως εγγυητής διαφάνειας των μηχανισμών παραγωγής των κανόνων αυτών. Έτσι το κράτος δεν εξαντλείται στην δημιουργία και επιβολή επιταγών και απαγορεύσεων αλλά συμβάλλει στην ενίσχυση των κοινωνικών θεσμών (Μήτρου 2005 : 22-24).

9. Προτεινόμενο πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών

Τα ζητήματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν στο σύγχρονο περιβάλλον βιβλιοθηκών εμπλέκονται και συνυπάρχουν με τα προβλήματα του διαδικτύου και της κοινωνίας της πληροφορίας καθώς προκύπτουν παρόμοιοι κίνδυνοι και προσβάλλονται τα ίδια δικαιώματα.

Η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στις βιβλιοθήκες αναδεικνύει την αναγκαιότητα εξέτασης εξειδικευμένων θεμάτων και απαιτεί τη θέσπιση ειδικών κανόνων που θα απορρέουν και θα δεσμεύουν όλους τους ενδιαφερόμενους (φορείς και πολίτες). Οι μέχρι στιγμής προσπάθειες ρύθμισης ζητημάτων στο χώρο των βιβλιοθηκών αντιστοιχούν είτε στην θέσπιση νομοθετικών κανόνων από την πολιτεία είτε στη δημιουργία κανόνων και κωδίκων δεοντολογίας από την πλευρά των επαγγελματικών ενώσεων και των φορέων.

Η ελληνική έννομη τάξη προσπαθεί να ρυθμίσει τα ζητήματα που τίθενται στις βιβλιοθήκες με την θέσπιση αυτόνομων νομοθετημάτων περί βιβλιοθηκών όπως πχ ο Ν. 3149/2003 «Εθνική βιβλιοθήκη, Δημόσιες βιβλιοθήκες και άλλες διατάξεις» ή με Υπουργικές αποφάσεις (ΥΑ) όπως η 8300/2003 «Κανονισμός λειτουργίας Βιβλιοθηκών» (ΦΕΚ Β' 1173). Με την εν λόγω νομοθεσία, παρά την προσπάθεια ρύθμισης ζητημάτων όπως η πρόσβαση στην πληροφορία και η λογοκρισία,¹³ δεν τίγεται ρητά η προστασία προσωπικών δεδομένων αρχείων βιβλιοθηκών. Βεβαίως, υπάρχει ο Ν. 2472/1997, ο οποίος όμως λόγω της οριζόντιας φύσης του ορίζει τους γενικούς κανόνες συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και δεν λαμβάνει υπόψη τους ιδιαίτερους σκοπούς, συλλογής και επεξεργασίας των βιβλιοθηκών.

Αν και θεωρείται δεδομένο ότι το Σύνταγμα, ο Ν.2472/1997 και οι επιμέρους οδηγίες της Αρχής (για την προστασία των εργαζομένων) δημιουργούν επαρκές περιβάλλον προστασίας,

¹³ Στον κανονισμό λειτουργίας βιβλιοθηκών, αναφέρεται ότι οι βιβλιοθήκες πρέπει να εξασφαλίζουν στους χρήστες την πρόσβαση σε κάθε είδους γνώση και στην πληροφορία

αυτό δεν αναιρεί την αναγκαιότητα των εξειδικευμένων κανόνων που θα αντιστοιχούν στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών.

Η ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου θα πρέπει να αποτελέσει μέλημα και των επαγγελματικών και επιστημονικών ενώσεων, και εν προκειμένω της Ένωσης ελλήνων βιβλιοθηκονόμων και επιστημόνων της πληροφόρησης (ΕΕΒ), η οποία εκτός του ότι θα πρέπει να δώσει ώθηση στη συζήτηση παρόμοιων θεμάτων, θα πρέπει και να αναθεωρήσει τον κώδικα δεοντολογίας της ώστε να συμπεριλάβει την εισαγωγή διατάξεων προστασίας ιδιωτικότητας και προσωπικών δεδομένων.

Γενικότερα και σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, τα προβλήματα έχουν πάρει άλλες διαστάσεις και η επάρκεια ενός πλαισίου ρύθμισης ζητημάτων ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών το οποίο θα στηρίζεται μονομερώς στην κρατική ρύθμιση ή μονομερώς στις αυτορρυθμιστικές προσπάθειες των επαγγελματικών ενώσεων είναι υπό αμφισβήτηση και αυτό γιατί :

- η νομοθεσία δεν μπορεί να προλαμβάνει τους ρυθμούς ανάπτυξης της τεχνολογίας και ο νομοθέτης δεν δύναται να γνωρίζει τις ιδιαιτερότητες και τις κανονιστικές πρακτικές των βιβλιοθηκών,
- η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν μπορεί να ελεγχθεί πλήρως από την βιβλιοθηκονομική κοινότητα: Η βιβλιοθηκονομία εξελίσσεται και οι βιβλιοθηκονόμοι εξειδικεύονται. Οι εμπλεκόμενοι στο σύστημα παραγωγής και διανομής της πληροφορίας και εν γένει του περιβάλλοντος πληροφόρησης αυξάνονται και προέρχονται από διαφορετικούς επαγγελματικούς χώρους. Σε ένα υπό διαμόρφωση περιβάλλον υπάρχει μεγάλη ευκολία και πολλές πιθανότητες τα δεδομένα να πέσουν σε χέρια ατόμων οι οποίοι δεν δεσμεύονται από τις ίδιες αρχές και κώδικες ηθικής και δεοντολογίας,
- οι κανόνες που θα ρυθμίζουν τα πιθανά προβλήματα και θα επιλύουν τις συγκρούσεις δεν είναι δυνατό να θεσπίζονται μονομερώς,

- οι κώδικες δεοντολογίας από μόνοι τους να μην αυτοπεριορίζουν την επιστημονική και επαγγελματική κοινότητα, όμως αυτό γίνεται χωρίς ταυτόχρονα να σταθμίζονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα,
- η στάθμιση των συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτών της προστασίας της προσωπικότητας και της ελευθερίας στην πληροφόρηση, είναι καθήκον της πολιτείας,
- η αδυναμία επιβολής κυρώσεων για την παραβίασή των κανόνων που προβλέπουν οι κώδικες δεοντολογίας μειώνουν τη δυνατότητα συμμόρφωσης, και καθιστούν την αυτορρύθμιση αναποτελεσματική.

Οι κώδικες δεοντολογίας είναι απαραίτητοι και καλό είναι να τηρούνται. Για τους πολίτες είναι προτιμότερος ο αυτοπεριορισμός από τον επιβαλλόμενο με το νόμο περιορισμό. Επειδή όμως η τήρηση τους δεν μπορεί να επιβληθεί απαιτούνται ετερόνομοι κανόνες που μόνο η πολιτεία μπορεί να θεσπίσει (Σταθόπουλος, 2000: 15).

Με τη θέσπιση νομοθετικών κανόνων:

- Ενδυναμώνεται η θέση του υποκειμένου των δεδομένων και του δίνεται η δυνατότητα να ελέγξει τη διαχείριση των πληροφοριών που τον αφορούν και να ζητήσει την προστασία του σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του,
- Σταθμίζονται καλύτερα οι συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων,
- Προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων, μέσω των οποίων γίνεται πιο αποτελεσματική η εφαρμογή των τεθέντων κανόνων.

Αντλώντας από την εμπειρία της κοινωνίας της πληροφορίας και του διαδικτύου οδηγούμαστε στο μοντέλο της συρρύθμισης, όπου το κράτος ως κύριος ρυθμιστής δημιουργεί τους κανόνες και συνεργάζεται με τους άμεσα ενδιαφερόμενους φορείς και πρόσωπα οι οποίοι διαθέτουν τεχνογνωσία και εξειδικευμένη γνώση (επιστημόνων της πληροφόρησης, επαγγελματικών ενώσεων).

Με τον τρόπο αυτό, αναπτύσσεται ένας κοινός διάλογος με αλληλεπιδραστικά αποτελέσματα, αφού οι επιστήμονες της πληροφόρησης ευαισθητοποιούν και κάνουν κοινωνούς των αυτορρυθμιστικών πρακτικών τους, τους νομοθέτες, οι οποίοι με τη σειρά τους ενημερώνονται, εξετάζουν την αναγκαιότητα και προτείνουν τη θέσπιση νομοθετικών κανόνων.

Δεδομένου ότι η ελληνική νομοθεσία προστασίας προσωπικών δεδομένων (Ν. 2472/1997) συνεισέφερε στη λύση της σύγκρουσης του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου και του δικαιώματος πληροφόρησης μέσω της οριοθέτησης της πληροφοριακής ελευθερίας υπέρ της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης(Σταθόπουλος, 2000:18-19)., ο δρόμος για την στάθμιση των ζητημάτων ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν στις βιβλιοθήκες είναι ευκολότερος, σε συνδυασμό με την εφαρμογή γενικότερων αξιολογικών κριτηρίων από τον εφαρμοστή του δικαίου (Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων)

Το καταλληλότερο πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων στο χώρο των βιβλιοθηκών δημιουργείται από ένα συγκεκριασμό νομοθετικής ρύθμισης και αυτορρύθμισης και τα πιο κατάλληλα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να είναι τα εξής:

- Νόμος 2472/1997 με τις τροποποιήσεις του.
- Κώδικας δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων, ο οποίος θα στηρίζεται στις γενικές αρχές των νομοθετικών ρυθμίσεων και θα εμπεριέχει τις πρακτικές και τις αξίες των κωδίκων ηθικής των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης.
- Δημόσιος φορέας επίβλεψης και εν προκειμένω η Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων η οποία θα εποπτεύει τον έλεγχο και θα εκδίδει οδηγίες για την εφαρμογή του νόμου στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών, όπως στην περίπτωση της Οδηγίας 115/2001 καθώς και άλλων σχετικών οδηγιών.
- Διεθνοποίηση (παγκόσμια διάσταση) Συνεργασία με φορείς σε παγκόσμιο επίπεδο και κυρίως σε ευρωπαϊκό για την ανταλλαγή εμπειριών και την καθιέρωση κοινής πολιτικής προστασίας.

Στο πνεύμα αυτό κινείται και η απόπειρα δημιουργίας ενός κώδικα δεοντολογίας προσωπικών δεδομένων σε βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης, ο οποίος παρατίθεται στο Κεφ. 12.

10.Επιμέρους οδηγίες και μέτρα προστασίας προσωπικών δεδομένων

Από την καταγραφή της προβληματικής προστασίας προσωπικών δεδομένων στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών προέκυψαν περιοχές και χρήσεις οι οποίες δημιουργούν ιδιαίτερη προβληματική λόγω της ποσότητας και τους είδους των πληροφοριών που συλλέγουν και επεξεργάζονται. Με έμφαση στις περιπτώσεις αυτές θα γίνει μία προσπάθεια να προταθούν συγκεκριμένες ενέργειες, οργανωτικές τεχνολογικές και νομοθετικές λύσεις οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία ενός επαρκέστερου περιβάλλοντος προστασίας.

10.1. Ενημέρωση και εκπαίδευση προσωπικού και χρηστών

Όπως και οι προκάτοχοι τους αλλά πολύ περισσότερο οι σημερινοί βιβλιοθηκονόμοι και επαγγελματίες πληροφόρησης θα αναγκαστούν να εξετάσουν ζητήματα ιδιωτικότητας που προκύπτουν στους χώρους εργασίας τους. Δεδομένου του ότι η κοινωνία έχει γίνει πιο πολύπλοκη και οι συναλλαγές που περιλαμβάνουν προσωπικές πληροφορίες είναι πιο πολυάριθμες η δυνατότητα για καταστρατήγηση της ιδιωτικότητας έχει αυξηθεί, εάν είναι ανειδημέρωτοι σχετικά με τα δεοντολογικά και νομικά ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων θα αδυνατούν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις.

Σύμφωνα με τον Winter (1997), οι βιβλιοθηκονόμοι και επαγγελματίες πληροφόρησης για να είναι αποτελεσματικοί προστάτες της ιδιωτικότητας θα πρέπει να γνωρίζουν την ιστορία της διανοητικής ελευθερίας και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, τις μορφές τις οποίες μπορεί να έχει η παραβίαση ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον, τις νομικές επιλογές που έχουν καθώς και τις ηθικές υποχρεώσεις τους.

Η συνεχής προσπάθεια ενημέρωσης ως προς τις νέες απαιτήσεις και προκλήσεις πρέπει να αποτελεί μέρος των επαγγελματικών καθηκόντων των βιβλιοθηκονόμων και να ενδυναμώνεται από τους οργανισμούς στους οποίους εργάζονται καθώς και από τις

επαγγελματικές τους ενώσεις. Εάν το προσωπικό των βιβλιοθηκών είναι ενημερωμένο οι αποφάσεις που λαμβάνονται θα είναι τεκμηριωμένες και θα δύναται να ισοσταθμίσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα που προκύπτουν. Ενδεδειγμένες κινήσεις τις οποίες θα μπορούσε να κάνει το προσωπικό, ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε πρόκληση από οποιαδήποτε πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) ή ομάδα προσώπων είναι:

- να ενημερωθεί για τις νομικές και ηθικές πτυχές της ιδιωτικότητας,
- να ενημερωθεί για τις προκλήσεις των τεχνολογιών που υιοθετεί η βιβλιοθήκη,
- να επαγρυπνεί για τους νέους και απροσδόκητους τρόπους με τους οποίους η ιδιωτικότητα μπορεί να απειληθεί,
- να μεριμνά, ώστε να υπάρχει γραπτή πολιτική δήλωση ιδιωτικότητας στη βιβλιοθήκη του,
- να τοποθετείται με την ίδια ευαισθησία απέναντι σε όλους τους χρήστες.

Για την επαρκέστερη προετοιμασία προσωπικού και χρηστών στην αντιμετώπιση ζητημάτων παραβίασης ιδιωτικότητας σημαντικότερη θεωρείται και η εκπαίδευσή τους. Στις σημερινές συνθήκες το προσωπικό και οι χρήστες είναι απαραίτητο να ενημερώνονται και να εκπαιδεύονται σχετικά με τα νέα εργαλεία διαφύλαξης της ιδιωτικότητας, για τον τρόπο που θα τα εφαρμόσει καθώς και για τις νόμιμες επιλογές τους.

Πολλές βιβλιοθήκες μέσω των πολιτικών ιδιωτικότητας τους ενημερώνουν, για τα προβλήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν κυρίως από τις ηλεκτρονικές συναλλαγές. Επίσης οι ενώσεις βιβλιοθηκονόμων ενισχύοντας τις προσπάθειες ενημέρωσης των χρηστών εκδίδουν οδηγίες προτείνοντας :

- Φειδώ στη γνωστοποίηση προσωπικών δεδομένων και προτροπή σε ενέργειες που θα ελαχιστοποιούν τις δυνατότητες παραβίασης των δικαιωμάτων τους.
- Να μην αφήνουν στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ίχνη των συναλλαγών τους, να διαγράφουν το ιστορικό της έρευνας τους, τα Cookies και τα προσωρινά αρχεία

διαδικτύου και να προστατεύουν τους κωδικούς πρόσβασης από την αναρμόδια κοινοποίηση.

Στην κατεύθυνση αυτή η ALA εξέδωσε το “Questions and Answers on Privacy and Confidentiality”, το “Top tips for protecting privacy online From the Office of Information Technology Policy” καθώς και το «Privacy Tool kit», σημαντικά έγγραφα-εργαλεία υποστήριξης των βιβλιοθηκονόμων και των χρηστών για την αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων προστασίας ιδιωτικότητας στις υπηρεσίες πληροφόρησης..

10.2. Ασφάλεια αυτοματοποιημένων συστημάτων

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να επενδύουν στην αρμόζουσα τεχνολογία, ώστε να προστατεύουν την ασφάλεια οποιασδήποτε προσωπικής πληροφορίας, όσο αυτή βρίσκεται υπό την εποπτεία της. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται η τήρηση βασικών αρχών ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων, οι οποίες θα ισχύουν για κάθε λογισμικό που εφαρμόζεται. Ιδιαίτερες είναι οι ευθύνες για τους διαχειριστές των συστημάτων, οι οποίοι θα πρέπει να ενημερώνονται και να προτείνουν τα κατάλληλα τεχνικά μέτρα για την εξασφάλιση της ιδιωτικότητας και του απορρήτου της επικοινωνίας.

Πρόσθετες ενέργειες απαιτούνται σε σχέση με την προμήθεια συστημάτων και λογισμικού υποστήριξης λειτουργιών βιβλιοθήκης. Ειδικότερα κατά την προμήθεια ή την παραμετροποίηση ενός συστήματος αυτοματοποίησης λειτουργιών βιβλιοθήκης θα πρέπει να δίδεται βαρύτητα ως προς τις δυνατότητες του λογισμικού: α) να υλοποιήσει τεχνικές ασφαλείας δεδομένων (κρυπτογράφηση, ανωνυμοποίηση κλπ.) και β) ως προς την δυνατότητα παραμετροποίησής του, σύμφωνα με τις επιταγές ασφαλείας της νομοθεσίας προστασίας προσωπικών δεδομένων της χώρας στην οποία εγκαθίσταται και χρησιμοποιείται.

Οι βιβλιοθήκες επιβάλλεται να διαπραγματευτούν με τους προμηθευτές λογισμικού και να ενθαρρύνουν τη χρήση τεχνολογίας κρυπτογράφησης από τα συστήματα βιβλιοθηκών (π.χ., στην ανταλλαγή εγγράφων, στην αποθήκευση αναζητήσεων, στην αποστολή μηνυμάτων

ηλεκτρονικού ταχυδρομείου).

Σχετικά με την προμήθεια λογισμικού ηλεκτρονικής πληροφόρησης είναι απαραίτητο να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στις δυνατότητες εξασφάλισης ιδιωτικότητας του λογισμικού και κυρίως στο επίπεδο κρυπτογράφησης που προσφέρει, στις επιλογές ανωνυμίας που παρέχει στους χρήστες κ.λπ.. Βαρύτητα επίσης θα πρέπει να δοθεί και στον τρόπο και το χώρο αρχειοθέτησης των δεδομένων (Neuhaus, 2003:33). Οι βιβλιοθήκες είναι απαραίτητο να εξασφαλίσουν τη φύλαξη των αρχείων προσωπικών δεδομένων στις δικές τους εγκαταστάσεις, στο δικό τους εξυπηρετητή (server) και όχι στον εξυπηρετητή του εκάστοτε πάροχου υπηρεσιών. Άλλο ένα σημαντικό έργο για τους βιβλιοθηκονόμους είναι να συνεργαστούν με τους προμηθευτές λογισμικού για να αναπτύξουν περαιτέρω μέτρα προστασίας. Ήδη στον τομέα αυτό υπάρχει πρόοδος. Μοντέλο προς μίμηση αποτελούν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες Ιδιωτικότητας για Προμηθευτές Ηλεκτρονικών Πόρων, (Privacy Guidelines for Electronic Resources Vendors) που αναπτύχθηκε από τη Διεθνή Συμμαχία Κοινοπραξιών Βιβλιοθηκών (International Coalition of Library Consortia). Με τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές γίνεται προσπάθεια ισοστάθμισης των συμφερόντων και των αναγκών των προμηθευτών με τις ανησυχίες περί προσβολής ιδιωτικότητας των βιβλιοθηκών και των χρηστών τους (ICOLN, 2002).

Προκειμένου οι βιβλιοθήκες να εναρμονίζονται με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας και να μην διατηρούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα πληροφορίες που προσδιορίζουν τους χρήστες θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την τεχνολογία αποθηκών δεδομένων (Datawarehousing), προστατεύοντας αφ' ενός την ιδιωτικότητα των χρηστών και αφετέρου αξιοποιώντας αποδοτικά τα προσωπικά δεδομένα που συλλέγουν. Οι αποθήκες δεδομένων υποστηρίζονται από τεχνολογίες που διευκολύνουν την αναλυτική επεξεργασία των δεδομένων ενός οργανισμού και στηρίζουν τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Το κλειδί προστασίας της ιδιωτικότητας των πελατών-χρηστών είναι ο "καθαρισμός" των δεδομένων, και εν προκειμένω, η ανωνυμοποίηση τους. Η εκάστοτε υπηρεσία πληροφόρησης εξετάζει τα στοιχεία που διατηρεί στο

αυτοματοποιημένο σύστημα της ή σε άλλες βάσεις και καθορίζει ποιες πληροφορίες κρατούνται και εισάγονται στην αποθήκη δεδομένων και ποιες καταστρέφονται. Κατά τη διαδικασία της μεταφόρτωσης μπορούν να σώζονται μόνο δημογραφικές πληροφορίες χωρίς να απαιτείται η κράτηση δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένα πρόσωπα (Nicholson, 2003: 147-148). Εάν τα δεδομένα είναι ανωνυμοποιημένα εξασφαλίζεται η προϋπόθεση νόμιμης επεξεργασίας και παρέχεται η δυνατότητα αξιολόγησης των υπηρεσιών, η έκδοση στατιστικών, η εξαγωγή συμπερασμάτων, στοιχεία πολύ σημαντικά για τη λήψη αποφάσεων.

10.3. Εμπιστευτικότητα συναλλαγών, τήρηση απορρήτου και πρόσβαση σε αρχεία

Η εμπιστευτικότητα των συναλλαγών μεταξύ χρηστών και προσωπικού απαιτεί διακριτικότητα και επαγγελματική εχεμύθεια από την πλευρά του προσωπικού. Στους χώρους της βιβλιοθήκης (στο τμήμα εξυπηρέτησης κ.λπ) είναι δυνατό να γίνουν συζητήσεις και σχόλια μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων ή και μεταξύ χρηστών και βιβλιοθηκονόμων για τις συνήθειες και τις πρακτικές άλλων χρηστών, με αποτέλεσμα αθώες συζητήσεις να αποβούν εις βάρος της ιδιωτικότητας των ατόμων για τα οποία γίνονται τα σχόλια.

Σύμφωνα με τις οδηγίες του SCONUL, τα ζητήματα που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του το προσωπικό των υπηρεσιών δανεισμού και παροχής πληροφόρησης, αφορούν την τήρηση της γενικής αρχής σύμφωνα με την οποία προσωπικά δεδομένα δεν αποκαλύπτονται ποτέ σε τρίτους (φίλους, γονείς, ιδιοκτήτες, αστυνομία κ.λπ.), είτε σκόπιμα είτε τυχαία. Ειδικότερα:

- Εάν κάποιος ζητήσει πληροφορίες για οποιοδήποτε χρήστη ή άλλο πρόσωπο για το οποίο η βιβλιοθήκη διατηρεί αρχεία, ο βιβλιοθηκονόμος οφείλει να τηρήσει εχεμύθεια.
- Οποιοσδήποτε έρευνες της αστυνομίας θα αναφέρονται στον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης.
- Αιτήματα μεμονωμένων χρηστών για κοινοποίηση πληροφοριών που τους αφορούν (από αρχεία που κατέχει η βιβλιοθήκη) θα προωθούνται στα εξουσιοδοτημένα για το

σκοπό αυτό άτομα.

- Απαντήσεις σχετικές με παροχή στοιχείων που τηρούνται για τους δανεισμούς, κρατήσεις κ.λπ. θα δίδονται μόνο με την υπόδειξη της κάρτας μέλους της βιβλιοθήκης.
- Η παροχή πληροφοριών από το τηλέφωνο πχ. σχετικά με δανεισμούς θα γίνεται μόνο εφόσον πρώτα δηλώνεται το barcode της κάρτας μέλους.
- Οι βιβλιοθηκονόμοι θα μεριμνούν, ώστε να αποφεύγεται η θέαση προσωπικών πληροφοριών από τη οθόνη του υπολογιστή τους.
- Οι βιβλιοθήκες θα μεριμνούν για την ασφαλή επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.
- Το προσωπικό δεν θα συζητά για χρήστες, προσωπικά ή στο τηλέφωνο, όταν τη συζήτηση αυτή μπορεί να την ακούσουν άλλοι.

Ως προς τις τεχνολογικές λύσεις, οι οποίες προσφέρουν δυνατότητα ανεξαρτησίας των χρηστών από το προσωπικό των βιβλιοθηκών, και ενισχύουν της προστασία της ιδιωτικότητας είναι οι συσκευές “self-check”. Με τη χρήση παρόμοιων καινοτόμων τεχνολογιών οι χρήστες δύνανται από μόνοι τους να ελέγξουν το δανεισμό και την επιστροφή βιβλίων ή άλλου υλικού. Έτσι οι υπάλληλοι των γραφείων εξυπηρέτησης δεν θα παρατηρούν τις αναγνωστικές προτιμήσεις των χρηστών και οι χρήστες θα αισθάνονται πιο ελεύθεροι να δανειστούν "αμφισβητούμενο" υλικό (Gorman, 2001:5).

Όσον αφορά την εμπιστευτικότητα συναλλαγών διαδανεισμού προτείνεται η εφαρμογή των διεθνών προτύπων και συγκεκριμένα του, American National Standards for Interlibrary loan Data Elements/ National Information Standards Organization, σύμφωνα με το οποίο το όνομα και η θέση (status) του πελάτη είναι προαιρετικά στοιχεία ενός αιτήματος διαδανεισμού και επομένως δεν θα πρέπει να κοινοποιούνται στην βιβλιοθήκη προμηθευτή(Nolan,1993: 83-84). Επειδή στη διαδικασία του διαδανεισμού εμπλέκονται περισσότερες βιβλιοθήκες, και η

συναλλαγή μπορεί να επεκταθεί και εκτός των ορίων μιας χώρας θα πρέπει να εφαρμόζονται οι εθνικές νομοθεσίες, οι διεθνείς συμβάσεις και να τηρούνται οι σχετικές εγγυήσεις.

Ζητήματα ιδιωτικότητας μπορεί να προκύψουν σε όλες τις βιβλιοθήκες, ωστόσο σε ορισμένες κατηγορίες απαιτείται λεπτότητα και ειδικός χειρισμός. Στις περιπτώσεις αυτές ανήκουν οι παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες, οι δημόσιες, λαϊκές ή άλλου είδους βιβλιοθήκες που συνεργάζονται με σωφρονιστικά ιδρύματα, οι ιατρικές βιβλιοθήκες, οι βιβλιοθήκες που στεγάζουν ιδιωτικά αρχεία και γενικότερα οι βιβλιοθήκες οι οποίες δημιουργούν αρχεία με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται επίσης καθώς οι βιβλιοθήκες εξυπηρετούν άτομα με ειδικές ανάγκες.

Ειδικότερα και σε σχέση με τις περιπτώσεις αυτές, που η κάθε μία αποτελεί αντικείμενο ξεχωριστής διερεύνησης επισημαίνονται και προτείνονται τα ακόλουθα:

Στις ιατρικές βιβλιοθήκες ή τα κέντρα πληροφόρησης που εξειδικεύονται στο διαδανεισμό και στην αναζήτηση πληροφοριών από βάσεις δεδομένων, συλλέγονται πληροφορίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται ευαίσθητες και σχετίζονται είτε με τη σωματική και ψυχική υγεία ασθενών - χρηστών είτε με το ιδιαίτερο πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος και την εξέλιξη της έρευνας τους. Καθώς οι χρήστες ψάχνουν πληροφορίες που μπορεί να αφορούν την υγεία τους ή τη διεξαγωγή μιας πρωτότυπης έρευνας τους, αποφεύγουν την κοινοποίηση πληροφοριών που μπορεί να τους επιφέρουν πιθανή ζημία και πολλές φορές παρατηρείται το φαινόμενο της επιφυλακτικότητας και της έλλειψης εμπιστοσύνης προς το προσωπικό που έχει την ευθύνη της εν λόγω υπηρεσίας.

Οι εγγυήσεις που ζητούν οι χρήστες θα έπρεπε να βασίζονται στο επαγγελματικό απόρρητο κι όχι απλά στην επαγγελματική εχεμύθεια και στην προσωπική εμπιστοσύνη που μπορεί να υπάρξει. Το επάγγελμα το βιβλιοθηκονόμου και επιστήμονα της πληροφόρησης δεν συμπεριλαμβάνεται ρητά στον κατάλογο των επαγγελμάτων που δεσμεύονται με την τήρηση του απορρήτου με βάση το ειδικό άρθρο του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ371). Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (2004: 144) όσον αφορά τον βιβλιοθηκονόμο των επιστημών υγείας δεν μπορεί

να υπάρξει καμία αμφιβολία ότι δεσμεύεται από το απόρρητο κατά το άρθρο ΠΚ371, ωστόσο ολόκληρο το επάγγελμα θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στην εμβέλεια του εν λόγω άρθρου. Με τον τρόπο αυτό ο βιβλιοθηκονόμος θα δεσμεύεται από την τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου και θα μπορεί να υπερασπιστεί καλύτερα τα δικαιώματα ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας των χρηστών.

Ιδιαίτερα ζητήματα δημιουργούνται στις βιβλιοθήκες που στεγάζουν χειρόγραφα ή προσωπικά έγγραφα, που έχουν σχέση με τα δικαιώματα ιδιωτικότητας του ατόμου που παρήγαγε τα έγγραφα καθώς και των μελών της οικογενείας του ή των συνεργατών του. Η παραβίαση της ιδιωτικότητας όταν πρόκειται για προσωπικά έγγραφα ή χειρόγραφα μπορεί να εμφανιστεί με διάφορους τρόπους μεταξύ των οποίων: α) παρείσφρηση στην απομόνωση του ατόμου, στη μοναξιά του ή στις ιδιωτικές υποθέσεις του β) δημόσια κοινοποίηση δυσάρεστων ή ιδιωτικών γεγονότων και πρόκληση ζημίας εις βάρος του γ) κατάχρηση της φήμης του με σκοπό τη ενίσχυση της θέσης ή του ονόματος ενός τρίτου προσώπου(Winter, 1997).

Γενικότερα η πρόσβαση σε μία προσωπική συλλογή ή ένα προσωπικό αρχείο απαιτεί ειδικούς και προσεκτικούς χειρισμούς από την πλευρά του προσωπικού των βιβλιοθηκών, γνώση της νομοθεσίας περί αρχείων και συνεργασία με τους δωρητές των συλλογών, ώστε να διαφυλάσσονται και τα δικαιώματα ιδιωτικότητας των ατόμων που αναφέρονται στα συλλογές αυτές αλλά και τα δικαιώματα των χρηστών για πρόσβαση στην πληροφορία.

Η πρόσβαση ερευνητών στα αρχεία ρυθμίζεται με ειδικό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο περιέχει διατάξεις ως προς τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην πρόσβαση και ως προς τις προϋποθέσεις διατήρησης αρχείων με προσωπικά δεδομένα για επιστημονικούς σκοπούς. Στις προσπάθειες του έλληνα νομοθέτη, οι οποίες περιέχονται στις ρυθμίσεις των Ν. 1599/1986 «Σχέσεις κράτος-πολίτη, ταυτότητες ΕΚΑ κλπ διατάξεις», Ν.1946/1991 «Γενικά αρχεία του κράτους, εκπαίδευση κλπ διατάξεις», Ν. 2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις», Ν.2472/1997 και Ν. 2846/2000 «Αρχεία Πρωθυπουργού, Υπουργών, Υφυπουργών», προστίθενται οι αποφάσεις της Αρχής καθώς και οι κανόνες

δεοντολογίας των αρχειονόμων. Οι κανόνες δεοντολογίας των αρχειονόμων προέρχονται κυρίως από το Κώδικα Δεοντολογίας που ψηφίστηκε κατά τη διάρκεια του 13^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Αρχείων στο Πεκίνο το 1996, σύμφωνα με τον οποίο οι αρχειονόμοι οφείλουν να προωθούν την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση στο αρχειακό υλικό και να παρέχουν αμερόληπτες υπηρεσίες προς όλους τους χρήστες (Πισκοπάνη, 2004:56-60).

Πολλές δημόσιες και λαϊκές βιβλιοθήκες συνεργάζονται με σωφρονιστικά ιδρύματα και δημιουργούν αρχεία προσωπικών δεδομένων για τη διαχείριση των συναλλαγών με τους χρήστες που προέρχονται από αυτά τα ιδρύματα. Η αρχή της ισόνομης πρόσβασης στους πόρους των βιβλιοθηκών καθιστά σαφές ότι ο μέσος χρήστης βιβλιοθηκών έχει τα ίδια δικαιώματα ιδιωτικότητας με τον χρήστη για τον οποίο υπάρχει υποψία για τη χειρότερη προδοσία, ανατρεπτική δραστηριότητα ή εγκληματική πράξη. Η εμπιστευτικότητα των συναλλαγών χρηστών (φυλακισμένων ή ατόμων που βρίσκονται υπό επιτήρηση) απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή από την πλευρά του προσωπικού καθώς και τη συνεργασία του με τους νομικούς συμβούλους της βιβλιοθήκης ή του πατρώνου οργανισμού.

Στις σχολικές και γενικώς στις βιβλιοθήκες που εξυπηρετούν ανηλίκους είναι δυνατό να προκύψουν θέματα σε σχέση με τη θέαση επιβλαβούς υλικού από τη χρήση του διαδικτύου ή σε σχέση με τα δικαιώματα των γονέων ή νόμιμων κηδεμόνων των ανηλίκων να ζητούν και να λαμβάνουν πληροφορίες που αφορούν τα προστατευόμενα άτομα. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα προστασίας των ανηλίκων και να αξιολογείται η τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος. Επειδή στο χώρο των βιβλιοθηκών μια πρωτοβουλία να προστατευτεί μία μερίδα χρηστών, όπως τα παιδιά, από την έκθεση σε παράνομο ή επιβλαβές υλικό, μπορεί να συγκρουστεί με το δικαίωμα της ιδιωτικότητας που ενδεχομένως αναμένει ένας ενήλικας, απαιτείται να σταθμίζονται τα αντικρουόμενα έννομα αγαθά και συμφέροντα και να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες καθώς και ο στόχος και ο σκοπός της κάθε βιβλιοθήκης.

Όσον αφορά τα ζητήματα ιδιωτικότητας που προκύπτουν κατά τη διαδικασία εξυπηρέτησης ατόμων με ειδικές ανάγκες (AMEA), λόγω της έλλειψης των απαιτούμενων υποδομών, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις, ώστε να προσβάλλεται όχι μόνο το δικαίωμα πρόσβασης των ατόμων αυτών στην πληροφορία αλλά και το δικαίωμα τους να ερευνούν ανενόχλητοι, χωρίς την επίβλεψη ή τη βοήθεια άλλων. Ακόμα και σήμερα, αλλά πολύ περισσότερο στο παρελθόν, τυχόν κινητικές ή δυσκολίες ή αναπηρίες προϋπέθεταν τη μεσολάβηση ενός άλλου προσώπου, το οποίο ή έπρεπε να διαβάσει ή να μετατρέψει το κείμενο σε φωνή ή σε Braille ή να μεταφέρει το χρήστη στις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης. Υπό τον όρο ότι ένα δεύτερο πρόσωπο θα πρέπει να μαθαίνει τα προσωπικά ενδιαφέροντα αυτών των ατόμων, υπάρχει παντελής έλλειψη ιδιωτικότητας στην προσωπική ζωή τους. Η προστασία της ιδιωτικότητας των ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι δυνατό να επιτευχθεί με την υιοθέτηση ενδεδειγμένων τεχνολογικών λύσεων όπως η ανάπτυξη λογισμικού αναγνώρισης κειμένων, ενεργοποίησης φωνής και πληκτρολογίων Braille, καθώς και την παροχή υποδομής για ανεξάρτητη πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στη χρήση υπολογιστών και γενικότερα στο υλικό και τις εγκαταστάσεις των βιβλιοθηκών

Στην ευθύνη των βιβλιοθηκών εμπίπτει ακόμα και η εξασφάλιση της κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής παροχής εμπιστευτικού περιβάλλοντος έρευνας και εργασίας. Όλα τα μέλη του προσωπικού καθώς και οι χρήστες της βιβλιοθήκης θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας και να απολαμβάνουν την ιδιωτικότητα του προσωπικού τους χώρου έρευνας και εργασίας. Βέβαια, οι βιβλιοθήκες δεν μπορεί να είναι υπεύθυνες αν κάποιος αναγνωριστεί μέσα στο χώρο τους, αλλά πρέπει να φροντίζουν για την προστασία της ιδιωτικότητας όπου αυτό είναι δυνατό. Τα κτήρια των βιβλιοθηκών, ο εσωτερικός σχεδιασμός τους και ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας τους πρέπει να στοχεύουν στη διαφύλαξη της ιδιωτικότητας της έρευνας ακόμα και αν η παρουσία ή η συμπεριφορά του χρήστη παραμένει παρατηρήσιμη.

10.4. Έλεγχος χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων και επιτήρηση εργαζομένων

Προτού οι βιβλιοθήκες εφαρμόσουν μία νέα τεχνολογία διαχείρισης και ελέγχου των εγκαταστάσεών τους είναι απαραίτητο να εξετάζουν κατά πόσον η χρήση τους προωθεί την ανασφάλεια και κάνει τους χρήστες και το προσωπικό ευάλωτους, καθώς επίσης ποιές οι πιθανότητες να οδηγήσει σε παραβίαση της ιδιωτικότητας. Οι πληροφορίες που καταγράφονται μέσω των συσκευών επιτήρησης, ενώ αρχικά μπορεί να θεωρούνται αθώες και άκακες, στη συνέχεια μπορεί να αποβούν ιδιαίτερος ευαίσθητες από το ενδεχόμενο να συνδυαστούν με άλλες και να χρησιμοποιηθούν με λάθος τρόπο. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να αναπτυχθούν ισχυρές πολιτικές προστασίας ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας σε σχέση με αυτές τις τεχνολογίες

Ο βιβλιοθήκες δεν μπορεί να επιτρέψουν με τη δράση τους και τις ενέργειες τους να θίγονται συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, ούτε να αποτελέσουν μέρος των μηχανισμών πρόληψης του εγκλήματος. Εάν αποφασιστεί ότι η εγκατάσταση συστημάτων επιτήρησης είναι απαραίτητη επιβάλλεται η τήρηση των διατάξεων του Ν. 2472/1997.

Κεφαλαιώδους σημασίας θεωρούνται και τα ζητήματα που προκύπτουν από την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών για την επιτήρηση των εργαζομένων. Για το λόγο αυτό η Αρχή, κατά την διάρκεια της θητείας της ασχολήθηκε με ζητήματα που άπτονται της παρακολούθησης των επικοινωνιών των εργαζομένων, της επιτήρησης των χώρων εργασίας, της διαβίβασης δεδομένων των εργαζομένων σε τρίτους, της χρήσης βιομετρικών μεθόδων για τον έλεγχο της πρόσβασης στο χώρο εργασίας κ.λπ.

Στο πλαίσιο αυτό η Αρχή εξέδωσε μία σειρά αποφάσεων μεταξύ των οποίων η απόφαση 245/2000, με την οποία καθορίζεται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων για τον έλεγχο εισόδου και εξόδου τους στους χώρους εργασίας με τη μέθοδο της δακτυλοσκόπησης, καθώς και η απόφαση 637/18/2000 που αφορά τον έλεγχο των τηλεφωνημάτων των εργαζομένων στον χώρο εργασίας. Επιπροσθέτως κρίθηκε σκόπιμη η

έκδοση της Οδηγίας 115/2001, με σκοπό την αποτελεσματική προστασία των προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων, με την οποία ερμηνεύονται οι κανόνες των νόμων 2472/1997 και 2774/1999 ο οποίος αφορά των προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Σύμφωνα με το κεφ. Ε,' παρ. 6 της Οδηγίας 115/2001, η χρήση (κλειστών) κυκλωμάτων παρακολούθησης, ηχοσκόπησης, βιντεοσκόπησης και άλλων συναφών συστημάτων στους χώρους εργασίας επιτρέπεται εφ' όσον είναι αναγκαία για την ασφάλεια των χώρων εργασίας, την προστασία των προσώπων, εργαζομένων και μη, που βρίσκονται στους χώρους αυτούς καθώς και την προστασία περιουσιακών αγαθών.

Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να σταθμίζει κάθε φορά αφενός τους υπάρχοντες κινδύνους, την έκταση τους, τις υπάρχουσες εναλλακτικές δυνατότητες αντιμετώπισης τους και, αφετέρου, τις προσβολές της ανθρώπινης προσωπικότητας και της ιδιωτικότητας από τη χρήση τέτοιων μεθόδων. Επιπλέον, τα δεδομένα που συλλέγονται μέσω αυτών των κυκλωμάτων πολλές φορές δεν είναι ακριβή, μεταξύ των άλλων και για τεχνικούς λόγους, και ως εκ τούτου πρέπει να χρησιμοποιούνται αφού προηγουμένως επιβεβαιωθεί η ακρίβειά τους.

10.5. Παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών

Η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών, η οποία μπορεί να λάβει χώρα είτε στις συμβατικές βιβλιοθήκες (υπό τη μορφή της επιλεκτικής διάχυσης πληροφοριών), είτε στις υβριδικές είτε στις ψηφιακές βιβλιοθήκες, απαιτεί σε σχέση με άλλες υπηρεσίες τη συλλογή και επεξεργασία περισσότερων προσωπικών δεδομένων. Προκειμένου να υπάρχει νομιμότητα ως προς τη συλλογή και επεξεργασία, η ποσότητα και το είδος των πληροφοριών που συλλέγονται πρέπει να είναι οι απολύτως απαραίτητες και σε πλήρη συνάφεια με το είδος των επιθυμητών υπηρεσιών στο πλαίσιο της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης.

Παρατηρώντας την τάση για τη δημιουργία όλο και περισσότερων ψηφιακών βιβλιοθηκών, τη συνεχόμενη αύξηση της ποικιλομορφίας τους, των υπηρεσιών που προσφέρουν, των κοινοτήτων που έχουν πρόσβαση σε αυτές καθώς και τον τρόπο που χρησιμοποιείται σήμερα η πληροφορία,

γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η επόμενη γενιά των ψηφιακών βιβλιοθηκών θα πρέπει να είναι περισσότερο αποτελεσματική, όσον αφορά την προσφορά πληροφορίας, απολύτως προσαρμοσμένης στο υπόβαθρο γνώσης, τις δεξιότητες και τις ιδιαίτερες ανάγκες ενός ατόμου.

Επειδή δεν είναι δυνατό να παρασχεθούν γενικές προδιαγραφές σχεδιασμού των εξατομικευμένων συστημάτων θα πρέπει να δίνεται δυνατότητα επιλογής ως προς το επίπεδο ιδιωτικότητας που επιθυμεί ο κάθε χρήστης, να λαμβάνονται υπόψη οι επιθυμίες του καθώς επίσης και οι εθνικές νομοθεσίες και οι διατάξεις της χώρας εγκατάστασης και λειτουργίας του εξατομικευμένου συστήματος (Callan, 2003). Οι πάροχοι συστημάτων εξατομικευμένων υπηρεσιών ψηφιακών βιβλιοθηκών οφείλουν να σκεφτούν ζητήματα σχετικά με τη νομιμότητα της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και να λάβουν υπόψη τους ότι τα συστήματα αυτά θα είναι περισσότερο ελκυστικά εάν υποστηρίζουν αρχιτεκτονικές και οργανωτικές αρχές προστασίας ιδιωτικότητας. Οι αρχές αυτές αφορούν:

- την ενημέρωση ότι πραγματοποιείται εξατομίκευση,
- την ενημέρωση ως την ποιότητα και ποσότητα των δεδομένα που συλλέγονται καθώς επίσης και τις προσαρμογές που πραγματοποιούνται,
- τη λήψη συγκατάθεσης από το χρήστη,
- την παροχή μηχανισμών ασφαλείας και τεχνολογικών μεθόδων προστασίας ιδιωτικότητας,
- τη δυνατότητα ανώνυμης εξατομίκευσης κ.λπ.

10.6. Παροχή υπηρεσιών διαδικτύου και χρήση ηλεκτρονικών πόρων

Η σωστή χρήση των ηλεκτρονικών πόρων καθώς και των υπηρεσιών διαδικτύου απαιτεί ισχυρές πολιτικές ιδιωτικότητας οι οποίες θα ορίζουν τα καθήκοντα και τις ευθύνες των χρηστών (αποδεκτές χρήσεις και συμπεριφορές) και θα περιλαμβάνουν την ενημέρωση

προσωπικού και χρηστών ως προς τους ενδεδειγμένους τρόπους χρήσης και την τήρηση των υπαρχόντων κανόνων συμπεριφοράς.

Καθώς οι βιβλιοθήκες παρέχουν υπηρεσίες διαδικτύου και ιστοπαγείς πληροφορίες (web-based information), υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες, οι δραστηριότητες τους να εμπέσουν στο πεδίο της νομοθεσίας προστασίας δεδομένων (Poynder, 2002: 46). Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να εξετάζεται με προσοχή:

- εάν δημοσιεύονται στον ιστό προσωπικά δεδομένα των υπαλλήλων ή των χρηστών (κατάλογοι email, τηλεφώνων, διευθύνσεων κατοικίας κ.λπ),
- εάν και κατά πόσο μέσω των δικτυακών τόπων των βιβλιοθηκών επιτρέπεται η πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα,
- εάν και κατά πόσο μέσω των δικτυακών τόπων των βιβλιοθηκών επιτρέπεται η συλλογή προσωπικών δεδομένων των επισκεπτών (από τις online αιτήσεις εγγραφής και τις online έρευνες),
- εάν και κατά πόσο θα γίνονται αποδεκτές οι τεχνολογίες profiling, όπως cookies ή spyware,
- εάν και κατά πόσον οι προμηθευτές περιεχομένου ιχνηλατούν τις δραστηριότητες των χρηστών και δημιουργούν σχετικά αρχεία.

Όσον αφορά τη δυνατότητα των διαχειριστών συστημάτων καθώς και των πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου να ελέγξουν τις ενέργειες των χρηστών μέσω cookies κλπ., οι βιβλιοθήκες (ως χρήστες των υπηρεσιών διαδικτύου) θα πρέπει να προσφέρουν δυνατότητα άρνησης αποδοχής τους. Για την εξισορρόπηση των κινδύνων που προκύπτουν, και προς όφελος των χρηστών θα πρέπει να μεριμνάται, ώστε κατά τις διαδικασίες υπογραφής συμφωνιών με προμηθευτές ηλεκτρονικού περιεχομένου καθώς και πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου να τίθενται σαφείς και σύννομοι όροι προάσπισης των δικαιωμάτων των χρηστών.

Η διευθέτηση ζητημάτων σχετικών με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών έχει άμεση συνάφεια με την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας

2002/58/EK. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη (αρ. 20) της Οδηγίας 2002/58/EK, έχει πολύ μεγάλη σημασία για τους συνδρομητές και τους χρήστες ηλεκτρονικών επικοινωνιών να είναι πλήρως ενημερωμένοι από τον πάροχο των υπηρεσιών τους σχετικά με τους υφιστάμενους κινδύνους που δεν αντιμετωπίζονται με μέτρα που μπορεί να λάβει ο ίδιος ο πάροχος. Εάν από κάποια παρεχόμενη υπηρεσία δημιουργείται κίνδυνος, ο πάροχος πρέπει να ενημερώνει τους χρήστες για τη δυνατότητα χρήσης συγκεκριμένων τύπων λογισμικού ή τεχνολογιών κρυπτογράφησης (ηλεκτρονική υπογραφή ή λογισμικό κρυπτογράφησης).

Όσον αφορά τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις ανοικτές οθόνες, τη λύση θα δώσει η παροχή ατομικών θέσεων εργασίας και η διάθεση μέσων που θα εξασφαλίζουν πιο ιδιωτική επίδειξη και για εκείνους που επιθυμούν εμπιστευτικότητα στην πρόσβαση και για εκείνους που αισθάνονται ότι τα δικαιώματά τους παραβιάζονται (privacy screens και head mounted displays)(Falk, 2004: 282).

Η μονοπώληση των πόρων καθώς και των υπολογιστών δημόσιας χρήσης μπορεί να διευθετηθεί με τον καθορισμό χρονικών περιορισμών χρήσης. Επίσης οι βιβλιοθήκες θα μπορούσαν οι ίδιες αλλά οι χρήστες τους κατά τακτά χρονικά διαστήματα να καθαρίζουν τους σκληρούς δίσκους των τερματικών δημόσιας χρήσης από ανεπιθύμητα log files, (διαγράφουν cookies, μετακινούν spyware κ.λπ.), χρησιμοποιώντας προϊόντα, πολλά εκ των οποίων βρίσκονται και διαθέσιμα (freeware) στο διαδίκτυο.¹⁴

10.7. Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας

Οι νέες τεχνολογίες ναι μεν δημιουργούν τις προϋποθέσεις παραβίασης της ιδιωτικότητας, γεγονός που οφείλεται στην κακή χρήση του μέσου από τον άνθρωπο, από την άλλη όμως προσφέρουν και δυνατότητες εξασφάλισης της.

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί αρκετές τεχνολογίες και εργαλεία τα οποία βοηθούν τους χρήστες του διαδικτύου να διατηρούν την ιδιωτικότητα και την ανωνυμία τους,

¹⁴ <http://www.tucows.com>

γνωστές με τον όρο «Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας» (Privacy enhancing technologies). Ο Στ. Γκριτζαλής στο άρθρο του «Enhancing Web privacy and Anonymity in the digital era» (Gritzalis, 2004), παρουσιάζει ενδεδειγμένες τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας καθώς και μηχανισμούς ασφάλειας του παγκόσμιου ιστού, εργαλεία και υπηρεσίες μεταξύ των οποίων Anonymizer, LPWA, TRUSTe, P3P, Onion Routing, Crowds, Hordes, Freedom, GAP, επιχειρώντας παράλληλα μία συγκριτική ανάλυση των χαρακτηριστικών τους.

Ορισμένες τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας δίνουν τη δυνατότητα στο χρήστη του διαδικτύου να διαχειρίζεται, όπως επιθυμεί, τα προσωπικά του δεδομένα χρησιμοποιώντας ψευδώνυμο. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και τα **δίκτυα ιδιωτικότητας**, τα οποία προσφέρουν στους χρήστες τους περισσότερες επιλογές σχετικά με τον έλεγχο και τη διαχείριση των προσωπικών τους δεδομένων. Για παράδειγμα, τα cookies που προορίζονται για ένα συγκεκριμένο χρήστη αποθηκεύονται σε κόμβους του δικτύου αυτού και όχι στον υπολογιστή του χρήστη. Για την παροχή υπηρεσιών προστασίας, οι ιδιοκτήτες των δικτύων προστασίας ιδιωτικότητας συνεργάζονται με πάροχους υπηρεσιών διαδικτύου, οργανισμούς προστασίας ιδιωτικότητας και με άλλους σχετικούς φορείς. Μερικά από τα πιο διαδεδομένα δίκτυα προστασίας ιδιωτικότητας είναι το Mix-nets και η υπηρεσία Passport της Microsoft.

Γενικότερα, και σε σχέση με τα cookies πολλοί χρήστες επιλέγουν να κάνουν τις κατάλληλες ρυθμίσεις προκειμένου να αποτρέπουν την εγκατάστασή τους στους υπολογιστές που χρησιμοποιούν. Η μη αποδοχή των cookies παρά τις αρνητικές συνέπειες της με κυριώτερη την αδυναμία πρόσβασης σε αρκετές ιστοσελίδες πολλές φορές είναι προτιμότερη από την αποδοχή. Εάν ο χρήστης δώσει συγκατάθεση για εγκατάσταση cookies στο σκληρό του δίσκο, δεν ενημερώνεται πάντα για το είδος των δεδομένων που συλλέγονται. Παρόλο που η δράση των cookies είναι δύσκολο να ελεγχθεί, εντούτοις υπάρχει δυνατότητα καλύτερης διαχείρισης τους (**Cookies Management**). Με τον τρόπο αυτό ελέγχεται η προέλευση, αποθήκευση και διαγραφή τους ή δίδεται η δυνατότητα άρνησης αποδοχής τους. Κάποιες δυνατότητες διαχείρισης των cookies παρέχουν επίσης ο Internet explorer και ο Netscape Navigator καθώς

και τα προϊόντα λογισμικού γνωστά ως “cookie busters” (Μουλίνος, 2004 : 103-105).

Μία τρέχουσα αρχιτεκτονική για την προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του διαδικτύου είναι το **Platform for Privacy Preferences (P3P)**, του World Wide web Consortium, το οποίο αποτελεί ένα είδος ιδιωτικής αυτορρύθμισης, επιτρέποντας στο χρήστη να εκφράσει τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας του, σε οποιοδήποτε ιστοχώρο επισκέπτεται.

Το πρότυπο P3P θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και από τα εξατομικευμένα συστήματα, γιατί δίνει στο χρήστη τη δυνατότητα να εκφράσει τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας, αφού ο ίδιος μπορεί προσδιορίσει ποια από τα προσωπικά του δεδομένα επιθυμεί να συλλεχθούν από τον πάροχο υπηρεσιών. Παρά το γεγονός ότι η τρέχουσα μορφή του P3P υπολείπεται αρκετά από το να εκφράσει όλες τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πρόταση προστασίας η οποία θα μπορούσε να βελτιωθεί επιτρέποντας την πραγματική επικοινωνία μεταξύ χρήστη και εξατομικευμένου συστήματος.

Παρά τις δυνατότητες του, το P3P, έχει δεχθεί αρκετή κριτική, γιατί δεν παρέχει καμία δυνατότητα εφαρμογής τεχνικών (κρυπτογραφίας, ψευδωνυμίας , ανωνυμίας κλπ) (Μουλίνος, 2004:107). Επίσης πολλοί υποστηρικτές της ιδιωτικότητας θεωρούν ότι το P3P δεν μπορεί να αποτελέσει ολοκληρωμένη απάντηση δεδομένου ότι μετατοπίζει την ευθύνη στο χρήστη.

Οι **τεχνολογίες κρυπτογράφησης** και αποκρυπτογράφησης (ειδικά με τη χρήση του δημοσίου κλειδιού) μπορούν να αποδειχθούν πολύ χρήσιμες στα συστήματα των βιβλιοθηκών (π.χ. στην παράδοση εγγράφων, αποθήκευση αναζητήσεων κ.λπ.) και να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν την προστασία της ιδιωτικότητας. Η χρήση κρυπτογραφικών μέσων δίνει τη δυνατότητα πληροφορίες και δεδομένα που αποθηκεύονται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή διαδίδονται μέσω του διαδικτύου να προστατεύονται από την παράνομη παγίδευση και γνώση του περιεχομένου τους τόσο από τους λοιπούς χρήστες όσο και από τις κρατικές αρχές (Καστανάς, 2001: 725). Οι κρυπτογραφικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται σήμερα αφορούν τη χρήση προκαθορισμένου ηλεκτρονικού μυστικού "κλειδιού" ή τη χρήση δημοσίου “κλειδιού”. Η χρησιμοποίηση του μυστικού κλειδιού είναι απαραίτητη για την αποκρυπτογράφηση του

περιεχομένου ενός μηνύματος, ενός αρχείου, ή μιας συναλλαγής. Με τη βοήθεια μαθηματικών αλγορίθμων καθίσταται δυνατή η μετατροπή ενός προσιτού σε άλλους κειμένου σε μία κωδικοποιημένη μορφή, την οποία δεν μπορεί να αποκωδικοποιήσει κανείς, εάν δε διαθέτει το μυστικό κλειδί (Κώστα , 2004: 66).

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να σκεφτούν τη δημιουργία και τη διάθεση εργαλείων κρυπτογράφησης στους χρήστες βιβλιοθηκών που συμμετέχουν στις online εξατομικευμένες συναλλαγές ή επικοινωνίες (ALA, *Guidelines for Developing a Library Privacy Policy*, 2003:8).

11. Έρευνα για την προστασία της ιδιωτικότητας στις ελληνικές βιβλιοθήκες

Για την καταγραφή της υπάρχουσας προβληματικής προστασίας προσωπικών δεδομένων στις ελληνικές βιβλιοθήκες, διεξήχθη έρευνα σε αντιπροσωπευτικό αριθμό βιβλιοθηκών. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας αντλήθηκε από τη μεθοδολογική προσέγγιση παρόμοιων ερευνών και κυρίως από την προσεκτική μελέτη του project του Loughborough, «Privacy in the digital library environment». Παρά την πεποίθηση ότι μία τέτοια έρευνα θα έπρεπε να απευθύνεται προς όλους τους εμπλεκόμενους (βιβλιοθήκες, χρήστες, προμηθευτές λογισμικού) και λόγω της αδυναμίας να υποστηριχτεί μία τόσο ολοκληρωμένη διαδικασία, δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο ζητούσε την άποψη των βιβλιοθηκονόμων στα σχετικά με τα ακόλουθα θέματα:

- Ύπαρξη πολιτικών προστασίας ιδιωτικότητας σε επίπεδο βιβλιοθήκης ή πατρώου οργανισμού.
- Βαθμός επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.
- Πρακτικές συλλογής αποθήκευσης και διάθεσης δεδομένων.
- Επίπεδο ανησυχίας προσωπικού και χρηστών.
- Γνώση της ισχύουσας νομοθεσίας προστασίας προσωπικών δεδομένων.
- Καταγραφή περιπτώσεων αθέμιτης επεξεργασίας και αντιδράσεων χρηστών και προσωπικού.
- Αναγκαιότητα δημιουργίας έγγραφων – οδηγιών πολιτικής ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Το ερωτηματολόγιο εστάλη σε 55 βιβλιοθήκες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Μεταξύ των βιβλιοθηκών συμπεριλαμβάνονταν κυρίως ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες (όχι σε επίπεδο μεμονωμένων βιβλιοθηκών αλλά σε κεντρικό επίπεδο συστημάτων βιβλιοθηκών

ακαδημαϊκών ιδρυμάτων), ερευνητικά ινστιτούτα και δημόσιες βιβλιοθήκες. Το ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από σχετική επιστολή στην οποία αναλύονταν οι λόγοι διεξαγωγής της έρευνας με την παράκληση για συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από το πλέον αρμόδιο πρόσωπο στην εκάστοτε βιβλιοθήκη. Έγινε προσπάθεια, ώστε παραλήπτες των εγγράφων να είναι διευθυντές ή προϊστάμενοι βιβλιοθηκών, ενώ όπου δεν υπήρχε αυτή η δυνατότητα τα έγγραφα αποστάλθηκαν στους διαχειριστές των αυτοματοποιημένων συστημάτων (system administrators). Με τον τρόπο αυτό έγινε προσπάθεια να εξασφαλιστούν πιο περιεκτικές και αντιπροσωπευτικές απαντήσεις. Η έρευνα έγινε σε χρονικό διάστημα δύο μηνών (Νοέμβριο - Δεκέμβριο 2004) και η ανταπόκριση ήταν αρκετά θετική, εάν ληφθεί υπόψη ότι από τα πενήντα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν τα τριάντα (ποσοστό συμμετοχής 60%).

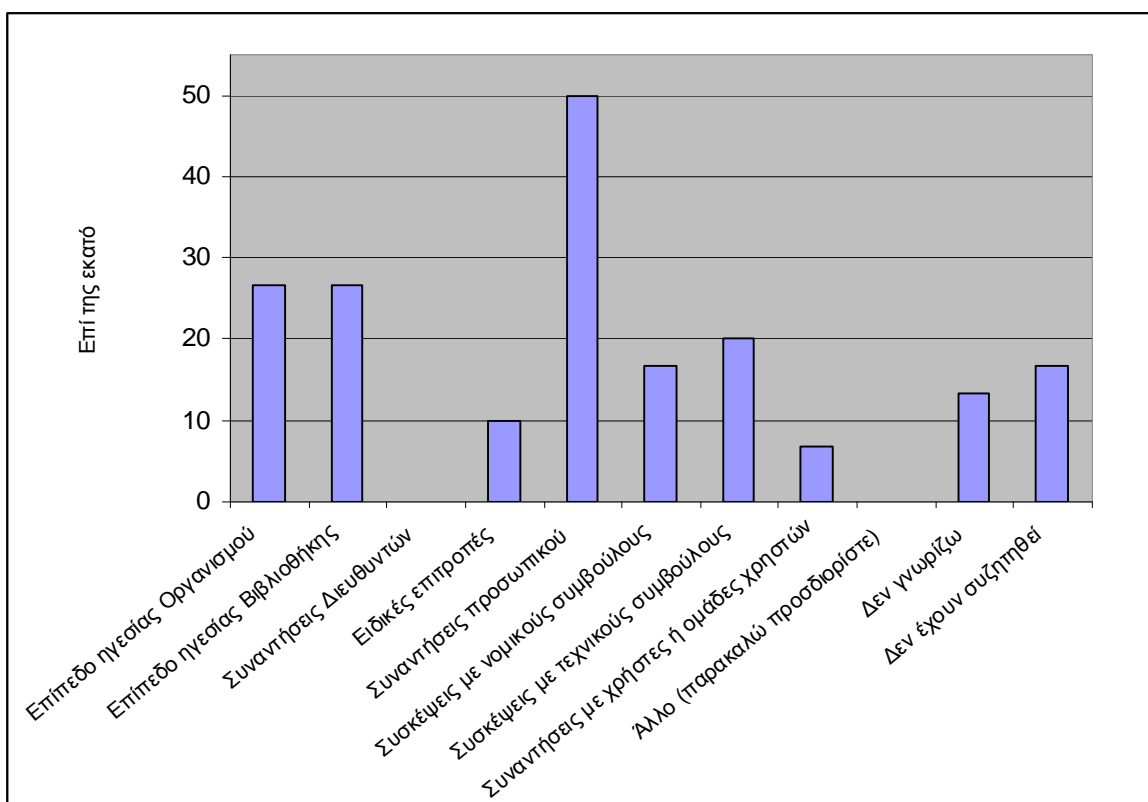
Απαντήσεις ερωτηματολογίου

Στη συνέχεια παρατίθενται οι ερωτήσεις και τα ποσοστά των απαντήσεων στις προϋπάρχουσες επιλογές, επιχειρείται ένα σύντομος σχολιασμός τους και γίνεται μία σύντομη προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων.

1. Έχουν συζητηθεί εντός του οργανισμού στον οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη σας ή εντός της βιβλιοθήκης σας θέματα ιδιωτικότητας (Privacy) και αν ναι σε πιο επίπεδο;

Στην ερώτηση αυτή υπήρχε δυνατότητα πολλαπλών επιλογών και τα ποσοστά που προέκυψαν καταδεικνύουν ότι συζητήσεις για ζητήματα ιδιωτικότητας έχουν γίνει σε:

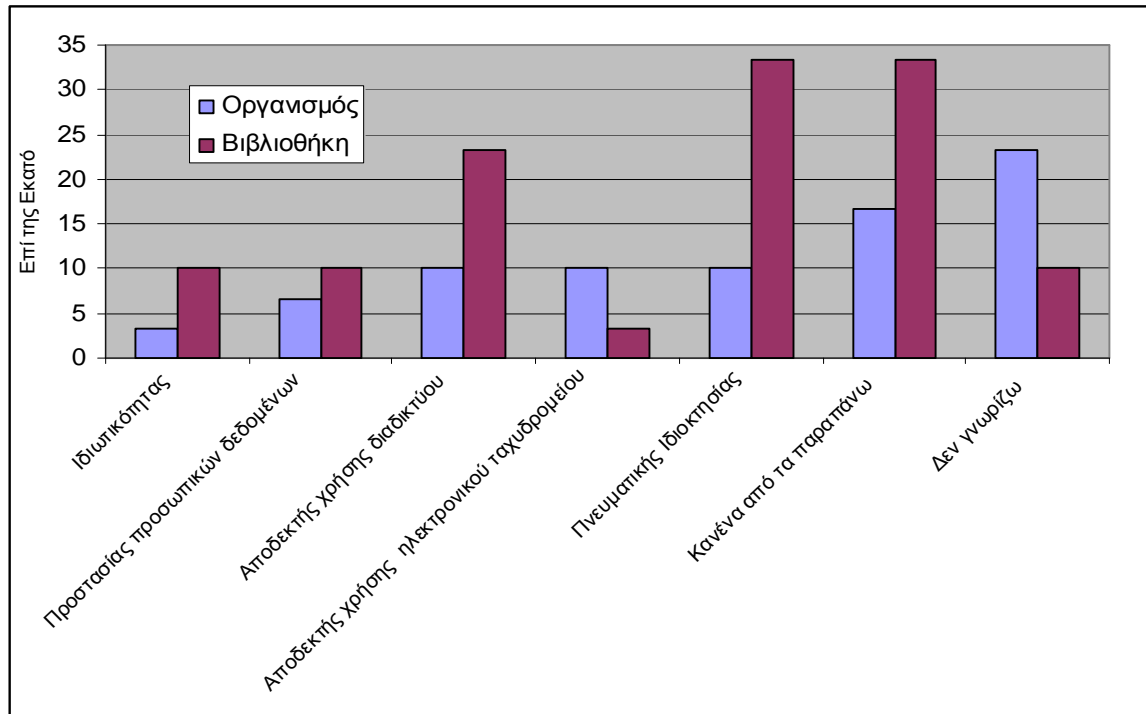
- Συναντήσεις προσωπικού(15:50%)
- Επίπεδο ηγεσίας Βιβλιοθήκης(8:26,6%)
- Επίπεδο ηγεσίας Οργανισμού(8:26,6%)
- Συσκέψεις με τεχνικούς συμβούλους(6:20%)
- Συναντήσεις με χρήστες ή ομάδες χρηστών(2:6,6%)
- Συσκέψεις με νομικούς συμβούλους(5:16,6%)
- Ειδικές επιτροπές (3:10 %)

2. Υπάρχει στον Οργανισμό στον οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη ή στη βιβλιοθήκη σας γραφτή δήλωση πολιτικής που να καλύπτει ή να σχετίζεται με τα ακόλουθα θέματα;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ	Σε επίπεδο Οργανισμού	Σε επίπεδο Βιβλιοθήκης
Ιδιωτικότητα	1:3,33%	3:10%
Προστασίας προσωπικών δεδομένων	2:6.6%	3:10%
Αποδεκτή χρήση διαδικτύου	3:10%	7:23,3%
Αποδεκτή χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	3:10%	1:3,3%
Πνευματικής Ιδιοκτησίας	3:10%	10:33,3%
Κανένα από τα παραπάνω	5:16,6%	10:33,3%
Δεν γνωρίζουν	7:23,3%	3:10%

Σχόλια: Μόνο σε μία βιβλιοθήκη υπάρχει γραπτή (τεκμηριωμένη) πολιτική η οποία να συμπεριλαμβάνει όλα τα παραπάνω ζητήματα. Σε άλλες δύο περιπτώσεις υπάρχουν στους κανονισμούς χρήσης της βιβλιοθήκης αναφορές περί προστασίας προσωπικών δεδομένων και πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και μηνύματα (pop up windows) για θεμιτή χρήση του ηλεκτρονικού υλικού.

3. Με πιο τρόπο τα παραπάνω έγγραφα διατίθενται στο προσωπικό και τους χρήστες των βιβλιοθηκών;

Σχόλια: Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την κοινοποίηση των πολιτικών αφορούν τη διάθεση φωτοτυπημένων αντιγράφων (11:36,6%) ή την ηλεκτρονική τους δημοσίευση στην ιστοσελίδα της βιβλιοθήκης(12:40%).

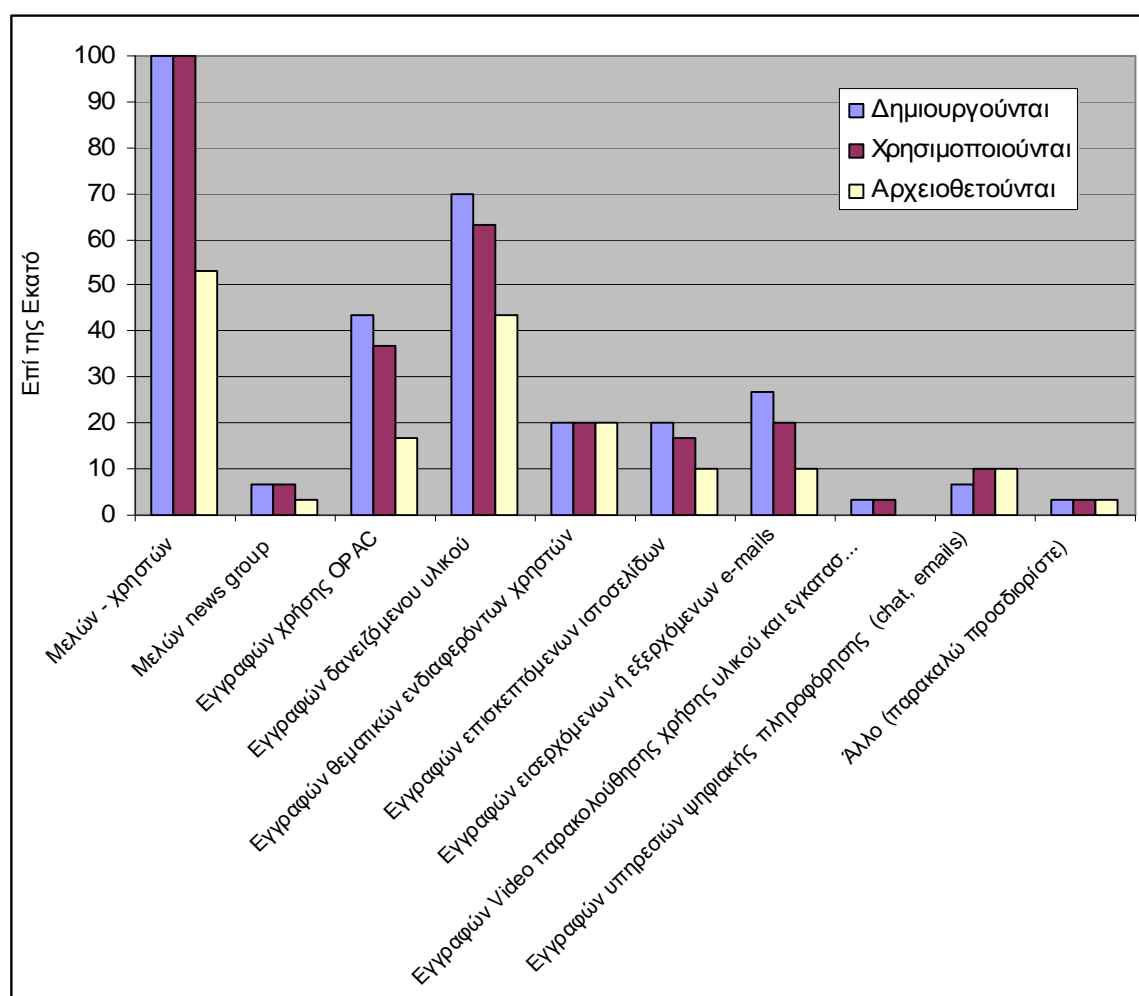
4. Δημιουργεί η βιβλιοθήκη σας ηλεκτρονικά αρχεία;

- Ναι (30:100%)

Σχόλια: Όλες οι βιβλιοθήκες που συμμετείχαν στην έρευνα δημιουργούν ηλεκτρονικά αρχεία. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι τα ποσοστά θα ήταν ίδια εάν στην έρευνα συμμετείχαν περισσότερες βιβλιοθήκες. Το υψηλό ποσοστό οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειονότητα των βιβλιοθηκών που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα έχουν αυτοματοποιήσει τις λειτουργίες τους.

5. Τι ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν προσωπικά προσδιορίσιμες πληροφορίες δημιουργούνται, χρησιμοποιούνται και αρχειοθετούνται;

- Οι τύποι αρχείων που δημιουργούνται συχνότερα αφορούν κυρίως λεπτομέρειες χρηστών(30:100%), εγγραφές δανεισμού (19:63%) εγγραφές OPAC (13:43.3%).
- Οι τύποι αρχείων που χρησιμοποιούνται συχνότερα αφορούν κυρίως λεπτομέρειες χρηστών(30:100%), εγγραφές δανεισμού (19:63%) εγγραφές OPAC (11:36.3%).
- Οι τύποι αρχείων που αρχειοθετούνται συχνότερα αφορούν κυρίως λεπτομέρειες χρηστών(16:53,3), εγγραφές δανεισμού (13:43.3%) εγγραφές OPAC (5:16,6%) και θεματικών ενδιαφερόντων χρηστών(3:10 %)
- Σε ποσοστό 47 % τα ηλεκτρονικά αρχεία των βιβλιοθηκών δεν αρχειοθετούνται.

Σχόλια: Εκτός των παραπάνω αρχείων δημιουργούνται και χρησιμοποιούνται επίσης αρχεία εγγραφών video μαθημάτων (μεταπτυχιακά μαθήματα, εκπαιδευτικά σεμινάρια), εγγραφών τηλεφωνικής εξυπηρέτησης χρηστών, εγγραφών χρήσης υπηρεσιών διαδανεισμού, εγγραφών χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών, εγγραφών κρατήσεων υλικού από τους χρήστες. Το γεγονός ότι τα ηλεκτρονικά αρχεία των βιβλιοθηκών δεν αρχειοθετούνται σε μεγάλο ποσοστό χρίζει περαιτέρω μελέτης προκειμένου να διαπιστωθεί εάν αυτό γίνεται για λόγους αποφυγής συγκέντρωσης μεγάλου όγκου προσωπικών δεδομένων (προς συμμόρφωση με τη νομοθεσία) ή γιατί οι βιβλιοθήκες δεν διαθέτουν τον εξοπλισμό για να προβούν σε αρχειοθέτηση.

6. Για ποιο σκοπό αυτά τα ηλεκτρονικά αρχεία χρησιμοποιούνται;

- Ανακλήσεις και υπενθυμίσεις (26:86,%)
- Έλεγχο κυκλοφορίας του υλικού μεταξύ των χρηστών (19:63%)
- Υπηρεσίες τρέχουσας ενημέρωσης (18:62,%)
- Έλεγχο διαδανεισμού (15:50 %)
- Έλεγχο αποθέματος(11:36,6%)
- Έλεγχο υπηρεσιών παροχής ψηφιακής πληροφόρησης, Έλεγχο επισκεπτόμενων ιστοσελίδων και Υπηρεσίες μάρκετινγκ βιβλιοθήκης(8:26,6%)
- Επίσης σε ποσοστό2% δηλώνεται ότι τα ηλεκτρονικά αρχεία χρησιμοποιούνται για την έκδοση στατιστικών στοιχείων καθώς επίσης και για τον έλεγχο χρήσης υπηρεσιών

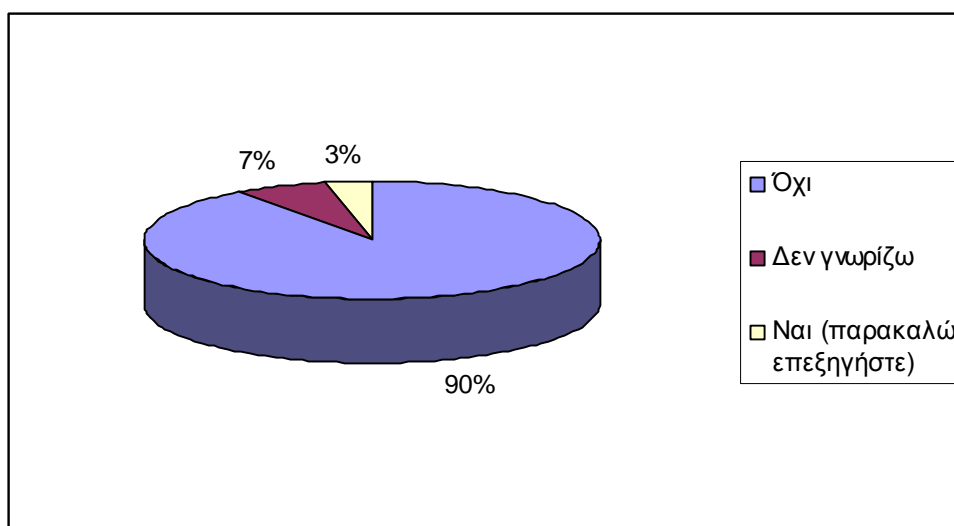
Σχόλια: Ενώ στην πλειονότητά τους οι βιβλιοθήκες δημιουργούν αρχεία με σκοπό τη διαχείριση και τον έλεγχο της κυκλοφορίας του υλικού, ένα πολύ μικρό ποσοστό χρησιμοποιεί αυτά τα αρχεία για παροχή υπηρεσιών επιπρόσθετης αξίας.

7. Υπάρχει πολιτική διαγραφής, γνωστοποίησης και διατήρησης των αρχείων αυτών;

- Όχι (22:73,3 %)
- Ναι (6:20%)
- Δεν γνωρίζουν (2:6,6%)

Σχόλια: Στο μεγαλύτερο ποσοστό των βιβλιοθηκών δεν υπάρχει γραπτή διατύπωση πολιτικής. Όμως ακόμα και στις περιπτώσεις όπου δηλώνεται η ύπαρξη τους, διευκρινίζεται ότι πρόκειται για πρακτικές σύμφωνα με τις οποίες τα αρχεία των μελών διαγράφονται με τη απόκτηση του πτυχίου και εφόσον δεν επιθυμούν να παραμείνουν μέλη της βιβλιοθήκης. Επίσης οι εγγραφές δανειζόμενου υλικού διαγράφονται με την επιστροφή του τεκμηρίου. Σε μία περίπτωση οι εγγραφές υπηρεσιών ψηφιακής πληροφόρησης (on line reference desk) διατηρούνται με σκοπό τη δημιουργία βάσης με συχνές ερωτήσεις και απαντήσεις. Η διατήρηση ανωνυμοποιημένων δεδομένων για στατιστικούς λόγους δηλώνεται ότι γίνεται μόνο σε μία βιβλιοθήκη.

8. Υπάρχει στον οργανισμό ή στην βιβλιοθήκη σας υπεύθυνος επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, και αν ναι, έχει κάποια ειδική εκπαίδευση;

Σχόλια: Σε ποσοστό 90 % απαντούν αρνητικά στην ερώτηση, γεγονός που αποδεικνύει την άγνοια των υποχρεώσεων που προκύπτουν από την νομοθετική ρύθμιση για την προστασία προσωπικών δεδομένων

9. Έχουν καταγραφεί στη βιβλιοθήκη σας ερωτήματα χρηστών σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων τους που κρατεί η βιβλιοθήκη;

- Δεν έχουν προκύψει σχετικά ερωτήματα (23:76%)
- Δεν γνωρίζουν (6:20 %)
- Υπάρχουν αλλά δεν καταγράφονται (1:3,3%).

Σχόλια: Η αρνητική απάντηση υποδηλώνει ή την άγνοια των υποκειμένων των δεδομένων ως προς τους κινδύνους που διατρέχουν ή την πλήρη εμπιστοσύνη τους ως προς τη βιβλιοθήκη.

10. Έχουν καταγραφεί στη βιβλιοθήκη σας περιστατικά εκδήλωσης ενδιαφέροντος, από Δημόσιες Αρχές (Αστυνομία, κ.λπ.) ή από εμπορικές επιχειρήσεις για γνωστοποίηση προσωπικών δεδομένων, μεμονωμένων χρηστών ή ομάδων;

Σχόλια:Ούτε έχουν προκύψει ούτε έχουν καταγραφεί παρόμοια περιστατικά (28:93%). Σε μία περίπτωση ζητήθηκαν τα αρχεία χρηστών από άλλη δημόσια αρχή. Το αίτημα αφορούσε την αντιγραφή της βάσης δεδομένων με τα ονόματα των φοιτητών του Πανεπιστημίου με σκοπό την παροχή προνομίων προς τους φοιτητές από την ενδιαφερόμενη δημόσια αρχή.

11. Πως αντέδρασε και σε ποιες ενέργειες προέβη η βιβλιοθήκη;

Σχόλια: Η αντίδραση της βιβλιοθήκης στην περίπτωση του αιτήματος άλλης δημόσιας αρχής για κοινοποίηση ήταν να ενημερωθεί ο υπεύθυνος της βιβλιοθήκης και η συνεργασία με το νομικό σύμβουλο του ιδρύματος.

12. Κατά τη διαδικασία διαπραγματεύσεων προμήθειας ή αναβάθμισης αυτοματοποιημένου συστήματος διαχείρισης λειτουργιών βιβλιοθήκης ή άλλου λογισμικού υποστήριξης και παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης, τίθενται παράμετροι προστασίας ιδιωτικότητας;

- Όχι (11:36,6%)
- Ναι (7:23%)
- Δεν γνωρίζουν (12:40%).

Σχόλια:Το θέμα απασχολεί την κοινότητα και έχουν γίνει συζητήσεις με τους προμηθευτές

σχετικά με την ασφάλεια των συστημάτων. Τίθενται προδιαγραφές οι οποίες αφορούν την δυνατότητα παραμετροποίησης του συστήματος για ελεγχόμενη πρόσβαση, από εξουσιοδοτημένα άτομα, στα προσωπικά δεδομένα χρηστών και στα αρχεία κυκλοφορίας υλικού.

13. Πιστεύετε ότι οι χρήστες ανησυχούν για τη τύχη των προσωπικών τους δεδομένων που κρατούνται στη βιβλιοθήκη;

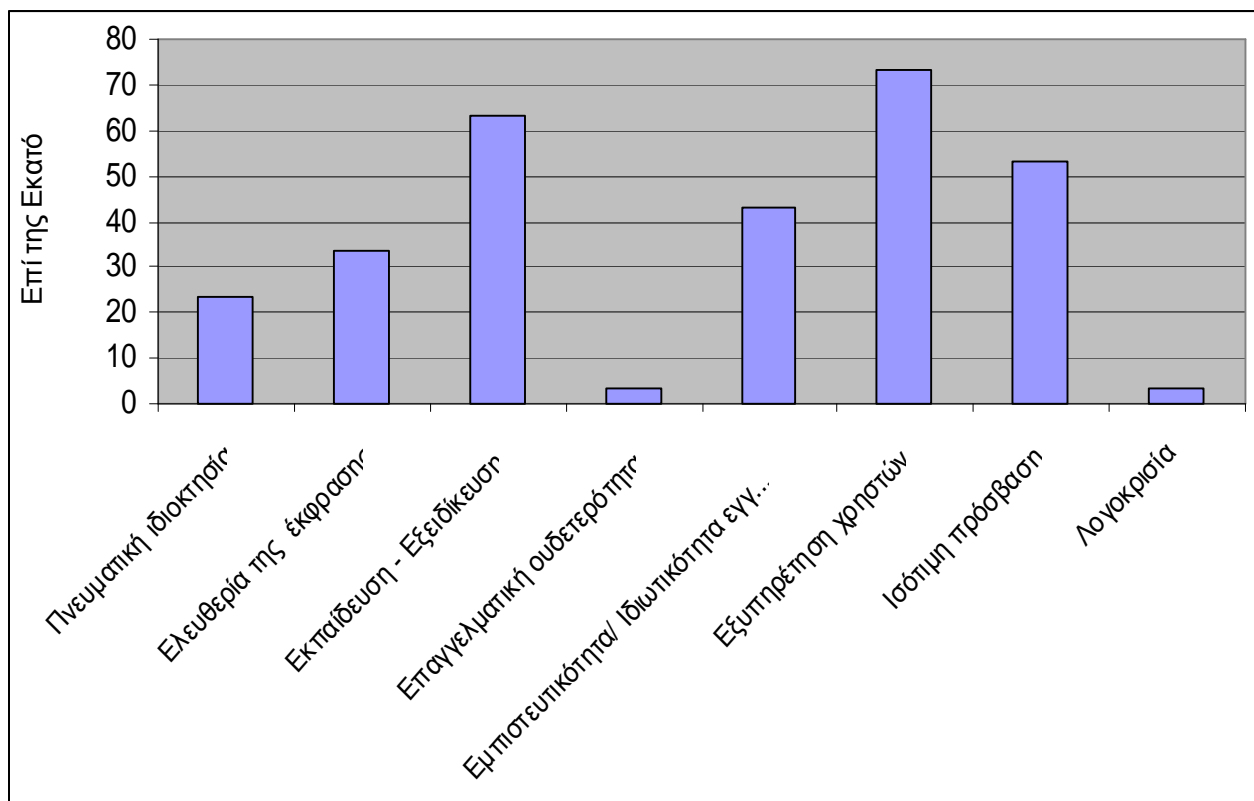
- Όχι (20:66%)
- Ναι (4:13,%)
- Δεν γνωρίζουν (6:20 %).

14. Με ποιο βαθμό σπουδαιότητας πιστεύετε ότι οι χρήστες των βιβλιοθηκών σας θα κατέτασσαν τα ακόλουθα θέματα;

- Κατάλληλες υποδείξεις από βιβλιοθηκονόμους, βασισμένες στη γνώση των εξειδικευμένων θεματικών περιοχών και αναγνωστικών συνηθειών τους και υψηλή ποιότητα ψηφιακών υπηρεσιών και πόρων (19: 63,3%)
- Παροχή ασφαλούς περιβάλλοντος ερευνητικής εργασίας και ασφαλής φύλαξη προσωπικών δεδομένων τους (15: 50%).

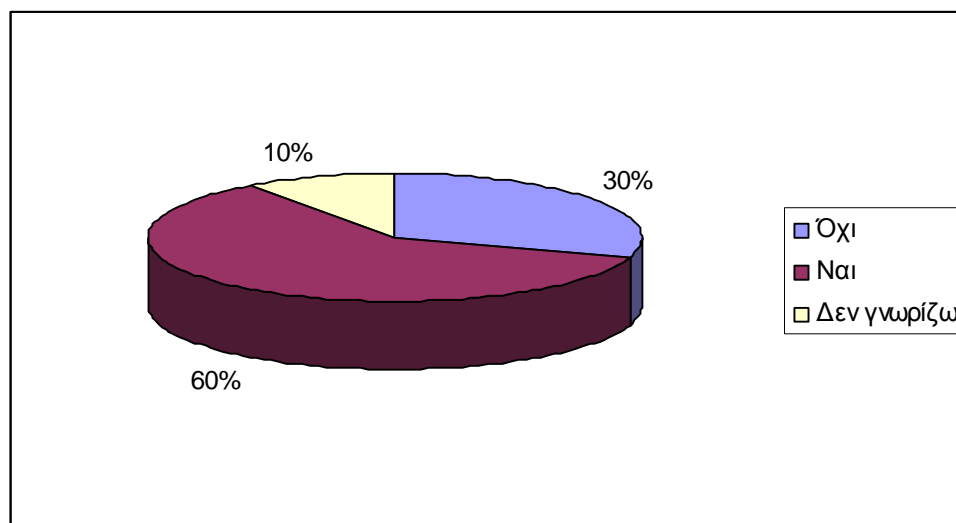
15. Από την ακόλουθη λίστα θεμάτων, ποια θεωρείτε τα τρία πιο σημαντικά για σας, ως βιβλιοθηκονόμοι και επιστήμονα της πληροφόρησης.

- Πνευματική ιδιοκτησία
- Ελευθερία της έκφρασης
- Εκπαίδευση – εξειδίκευση
- Επαγγελματική ουδετερότητα
- Εμπιστευτικότητα / ιδιωτικότητα εγγραφών
- Εξυπηρέτηση χρηστών
- Ισόνομη πρόσβαση
- Λογοκρισία

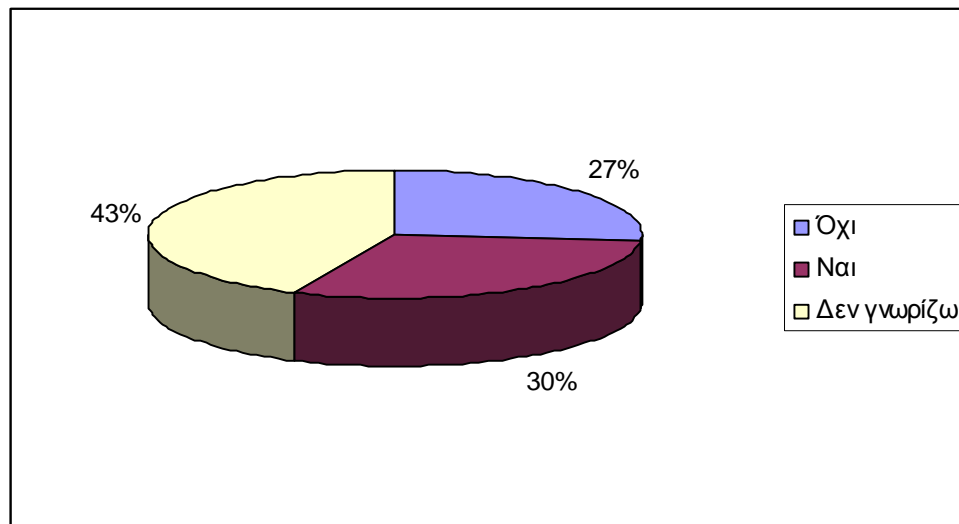
Σχόλια: Στην κορωνίδα των ενδιαφερόντων των ελλήνων βιβλιοθηκονόμων κατατάσσεται η όσο το δυνατόν καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών και ακολουθεί η εκπαίδευση και εξειδίκευσή τους, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται καλύτερα στις νέες απαιτήσεις του χώρου. Μεταξύ των τεσσάρων πιο σημαντικών θεμάτων που τους απασχολούν είναι και η ιδιωτικότητα - εμπιστευτικότητα των αρχείων προσωπικών δεδομένων.

16. Είστε ενημέρωτοι για την ισχύουσα εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικότητας;

- Ναι (18:60%)
- Όχι (9:30%)
- Δεν γνωρίζουν (3:10%)

17. Πιστεύετε ότι η ισχύουσα εθνική νομοθεσία, μπορεί να καλύψει ζητήματα σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και την προστασία της ιδιωτικότητας, που προκύπτουν στις βιβλιοθήκες;

- Δεν γνωρίζουν (13:43,3%)
- Ναι (9:30%)
- Όχι (8:27%)

18. Θεωρείτε απαραίτητη τη σύνταξη έγγραφων οδηγιών πολιτικής ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης;

- Ναι (29:96,1%).

19. Θεωρείτε απαραίτητη τη σύνταξη και υιοθέτηση κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης;

- Ναι(30:100%).

Συμπεράσματα έρευνας

Από την έρευνα προκύπτει ότι οι έλληνες βιβλιοθηκονόμοι δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον και επιθυμούν να ενημερωθούν σχετικά με τα νομικά και δεοντολογικά ζητήματα που προκύπτουν από την υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών στις βιβλιοθήκες καθώς και να συμμετέχουν στο διάλογο για τη διαμόρφωση δεοντολογικών κανόνων και εξειδικευμένων νομοθεσιών ή οδηγιών προστασίας ιδιωτικότητας και προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα και με βάση τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου συμπεραίνεται ότι:

- Μέχρι στιγμής ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων δεν έχουν απασχολήσει ιδιαίτερος τις ελληνικές βιβλιοθήκες. Για το λόγο αυτό, στις περισσότερες βιβλιοθήκες δεν υπάρχουν τεκμηριωμένες και σαφείς πολιτικές ιδιωτικότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει έλλειψη πολιτικών και σε επίπεδο βιβλιοθήκης και σε επίπεδο Οργανισμού.
- Οι συζητήσεις για θέματα πολιτικής, όπου και όταν γίνονται δεν διαχέονται σε όλο το εύρος της βιβλιοθήκης ή του οργανισμού, στον οποίο αυτή ανήκει.
- Δεν υπάρχουν ή δεν είναι γνωστό ότι υπάρχουν υπεύθυνοι προστασίας προσωπικών δεδομένων και δεν γνωστοποιείται στην Αρχή η έναρξη λειτουργίας ή η ύπαρξη αρχείων προσωπικών δεδομένων.
- Ενώ όλες οι βιβλιοθήκες δημιουργούν και χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά αρχεία προσωπικών δεδομένων παρατηρείται ότι τα ποσοστά αρχειοθέτησης είναι πολύ μικρότερα, σε σχέση με τα ποσοστά δημιουργίας και χρήσης των αρχείων. Τα εν λόγω αρχεία δημιουργούνται και χρησιμοποιούνται κυρίως για τον έλεγχο κυκλοφορίας του υλικού και δεν υπάρχει επίσημη πολιτική διαγραφής ή διατήρησης τους.
- Σε μία μόνο περίπτωση υπήρξε ενδιαφέρον και έγινε κοινοποίηση των αρχείων σε άλλη δημόσια Αρχή. Γενικότερα δεν έχει καταγραφεί καμία εκδήλωση ενδιαφέροντος για έρευνα των αρχείων από την αστυνομία ή από άλλους τρίτους, για χρήση των αρχείων για εμπορικούς σκοπούς. Υπήρξαν όμως μεμονωμένα συμβάντα προσπάθειας

παραβίασης της ιδιωτικότητας όταν ερευνητές που ενδιαφέρονταν να μάθουν για τα ερευνητικά ενδιαφέροντα άλλων χρηστών επιχείρησαν να αντλήσουν τα στοιχεία τους μέσω του προσωπικού και των αρχείων κυκλοφορίας υλικού των βιβλιοθηκών .

- Οι βιβλιοθηκονόμοι θεωρούν ότι δεν υπάρχει ανησυχία εκ μέρους των χρηστών για την τύχη των προσωπικών δεδομένων τους, αλλά έχουν την πεποίθηση ότι οι χρήστες θα έδιναν μεγάλη σημασία στην ύπαρξη ασφαλούς περιβάλλοντος ερευνητικής εργασίας και φύλαξης των προσωπικών στοιχείων που τους αφορούν .
- Διατηρώντας επιφυλάξεις ως προς τους κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από την αθέμιτη χρήση προσωπικών δεδομένων και τοποθετώντας την ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα μεταξύ των σημαντικότερων θεμάτων στο έργο τους, οι βιβλιοθηκονόμοι ενδιαφέρονται να ενημερωθούν για τους νέους κινδύνους και για τα ενδεδειγμένα μέτρα προστασίας. Είναι ενδιαφέρον ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τίθενται στους προμηθευτές των αυτοματοποιημένων συστημάτων προδιαγραφές ασφαλείας προσωπικών δεδομένων.
- Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των βιβλιοθηκονόμων είναι ενήμερο για την εθνική νομοθεσία προστασίας προσωπικών δεδομένων δεν γνωρίζει, εάν αυτή μπορεί να καλύψει τα ζητήματα που προκύπτουν στις βιβλιοθήκες.
- Τέλος είναι φανερή η αναγκαιότητα δημιουργίας πρακτικών οδηγιών ανάπτυξης πολιτικής ιδιωτικότητας καθώς και η δημιουργία κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Ως αναγνώριση αυτής της τελευταίας ανάγκης, στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας γίνεται μία απόπειρα δημιουργίας ενός κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων. Στην προσπάθεια αυτή γίνεται απόπειρα να υποστηριχτούν οι πρακτικές και αξίες των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης και να επιτευχθεί προσαρμογή και εναρμόνιση με τις απαιτήσεις της ισχύουσας ελληνικής νομοθεσίας.

12. Κώδικας δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων σε βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης

Ο παρών κώδικας προστασίας προσωπικών δεδομένων Βιβλιοθηκών και Υπηρεσιών Πληροφόρησης, επιχειρεί να εξειδικεύσει τους ρυθμιστικούς κανόνες του ισχύοντος εθνικού δικαίου περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα Ν. 2472/1997 όπως αυτός τροποποιήθηκε με τους Ν. 2819/2000, Ν.2915/2001, Ν. 3051/2002 και Ν. 3156/2003,¹⁵ και να τους προσαρμόσει στο ειδικό πλαίσιο και περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης.

1. Ορισμοί¹⁶

«*Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα,*»¹⁷ κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων. Δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα στατιστικής φύσεως συγκεντρωτικά στοιχεία, από τα οποία δεν μπορούν πλέον να προσδιορισθούν τα υποκείμενα των δεδομένων» (άρθρο 2^α).

Ειδικότερα:

- Δεδομένα που αφορούν ένα εν ζωή άτομο, το οποίο μπορεί να προσδιοριστεί είτε από τα ίδια τα δεδομένα, είτε από το συνδυασμό αυτών με άλλες πληροφορίες που κατέχει ή είναι πιθανό να έχει στην κατοχή του ο υπεύθυνος επεξεργασίας.
- Δεδομένα που αποτελούν μέρος του συστήματος αρχειοθέτησης της βιβλιοθήκης, τα οποία συλλέγονται και τηρούνται με σκοπό την επεξεργασία, από αυτοματοποιημένα ή μη συστήματα. Εκτός από τις πληροφορίες σε έγγραφη ή ηλεκτρονική μορφή

¹⁵ Ο ν. 2472/1997 με τις τροποποιήσεις του είναι διαθέσιμος σε ηλεκτρονική μορφή στο δικτυακό τόπο της Αρχής.

¹⁶ Χρησιμοποιούνται οι ορισμοί του ν. 2472/1997 και όπου απαιτείται γίνεται εξειδίκευση και ένταξή τους στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών.

¹⁷ Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου θα χρησιμοποιείται ο όρος δεδομένα.

συμπεριλαμβάνονται φωτογραφίες, φωνητικές εγγραφές, εγγραφές Video καθώς και δεδομένα που περιέχουν μια έκφραση άποψης σχετικά με ένα συγκεκριμένο άτομο.

- Δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της ταυτότητας ενός προσώπου (αριθμός ταυτότητας, αριθμός κοινωνικής ασφάλισης, κωδικός αναγνώρισης ή πρόσβασης, PIN κλπ.).

Τα δεδομένα που μετατρέπονται σε ανώνυμη μορφή και χρησιμοποιούνται για στατιστικούς ή ερευνητικούς σκοπούς στο πλαίσιο των σχετικών εργασιών της βιβλιοθήκης, δεν λογίζονται ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

«**Ευαίσθητα δεδομένα**», τα δεδομένα που αφορούν τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια και την ερωτική ζωή, καθώς και τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες.» (άρθρο 2^β).

Ειδικότερα:

- Στην κατηγορία των ευαίσθητων δεδομένων εμπίπτουν πληροφορίες σχετικές με τις αναγνωστικές προτιμήσεις εφόσον αποκαλύπτουν ευαίσθητα δεδομένα και τα ερευνητικά ενδιαφέροντα, την κατάσταση της υγείας, καθώς και πληροφορίες σχετικές με την πολιτική και συνδικαλιστική δράση όλων των φυσικών προσώπων, για τα οποία η βιβλιοθήκη τηρεί χειρόγραφα ή αυτοματοποιημένα αρχεία.

«**Υποκείμενο των δεδομένων**»,¹⁸ το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιοριστεί αμέσως ή εμμέσως, ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός η περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική.» (άρθρο 2^γ).

Ειδικότερα:

¹⁸ Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου θα χρησιμοποιούνται και οι όροι χρήστες και προσωπικό

- Εργαζόμενοι στη βιβλιοθήκη ή στο ίδρυμα ανεξαρτήτως της σχέσης εργασίας, βοηθητικό προσωπικό, υποψήφιοι υπάλληλοι καθώς και πρώην εργαζόμενοι.
- Ανάδοχοι έργων, προμηθευτές, εάν γι' αυτούς κρατούνται πληροφορίες από τις οποίες μπορεί να εξακριβωθεί η ταυτότητα τους.
- Εσωτερικοί ή εξωτερικοί χρήστες, σπουδαστές ή μέλη του ιδρύματος στο οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη.

Σε σχέση με την ποσότητα και ποιότητα των δεδομένων που συλλέγει και επεξεργάζεται η βιβλιοθήκη διακρίνουμε τους χρήστες της σε τρεις κατηγορίες: α) απλούς χρήστες β) δανειζόμενους και γ) απομακρυσμένους χρήστες. Η κατηγοριοποίηση αυτή έχει άμεση σχέση με την ποσότητα των δεδομένων που πρέπει να συλλέγονται και να επεξεργάζονται προκειμένου να παράσχονται οι προσδοκώμενες ή οι ζητηθείσες απ' αυτούς υπηρεσίες.

«**“Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”**»¹⁹, κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο, με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διατήρηση ή αποθήκευση, η τροποποίηση, η εξαγωγή, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, η διασύνδεση, η δέσμευση (κλείδωμα), η διαγραφή, η καταστροφή.» (άρθρο 2^δ).

Ειδικότερα:

- Η επεξεργασία περιλαμβάνει οποιαδήποτε εργασία, η οποία γίνεται δια χειρός ή από αυτοματοποιημένα συστήματα, συμπεριλαμβανομένων εργαλείων και λογισμικού διαδικτύου, και η οποία λαμβάνει χώρα σε οποιαδήποτε βιβλιοθήκη, συμβατική ή ψηφιακή, γενική ή ειδική, δημόσια ή ιδιωτική.

¹⁹ Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου θα χρησιμοποιείται ο όρος επεξεργασία

«**“Αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα”**»,²⁰ (αρχείο), σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία αποτελούν ή μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας, και τα οποία τηρούνται είτε από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο.» (άρθρο 2^ε).

Ειδικότερα:

- Όλα τα αρχεία που δημιουργούν οι βιβλιοθήκες για την κάλυψη των αναγκών και λειτουργιών τους με τη βοήθεια ή μη αυτοματοποιημένων μεθόδων συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που δημιουργούνται μέσω εργαλείων www και άλλου λογισμικού διαδικτύου. Επίσης τα αρχεία που δημιουργούνται από τη χρήση των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών των βιβλιοθηκών (υπηρεσιών διαδικτύου, ηλεκτρονικών πόρων, συσκευών παρακολούθησης υλικού και εγκαταστάσεων, συσκευών παγίδευσης επικοινωνιών ή τεχνολογιών πρόσβασης).

«**“Διασύνδεση”**», μορφή επεξεργασίας που συνίσταται στην δυνατότητα συσχέτισης των δεδομένων ενός αρχείου με δεδομένα αρχείου ή αρχείων που τηρούνται από άλλον ή άλλους υπεύθυνους επεξεργασίας ή που τηρούνται από τον ίδιο υπεύθυνο επεξεργασίας για άλλο σκοπό» (άρθρο 2^{στ}).

Ειδικότερα:

- Η διασύνδεση στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών, αφορά τη συσχέτιση δεδομένων αρχείων της βιβλιοθήκης με αυτά των προμηθευτών ή άλλων συνεργαζόμενων φορέων ή προσώπων καθώς και τη συσχέτιση αρχείων που προορίζονται για διαφορετικό σκοπό, ανεξάρτητα εάν αυτά ανήκουν στην ίδια τη βιβλιοθήκη ή στον πατρώο οργανισμό ή σε διαφορετικό φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

«**“Υπεύθυνος επεξεργασίας”**», οποιοσδήποτε καθορίζει τον σκοπό και τον τρόπο επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή

²⁰ Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου θα χρησιμοποιείται ο όρος αρχείο

υπηρεσία ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός» (άρθρο 2^ς).

Ειδικότερα:

- Υπεύθυνος επεξεργασίας μπορεί να είναι, η ίδια η βιβλιοθήκη, ο προϊστάμενος της βιβλιοθήκης ή οποιοδήποτε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο ανατίθεται αντίστοιχη αρμοδιότητα από τη βιβλιοθήκη ή τον οργανισμό στον οποίο αυτή εντάσσεται.
- Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οποιουδήποτε αρχείου ακόμα και εάν αυτό περιέχει προσωπικές του πληροφορίες, δεν θεωρείται ιδιοκτήτης του αρχείου.

«**Εκτελών την επεξεργασία**», οποιοσδήποτε επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό υπεύθυνου επεξεργασίας, όπως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός» (άρθρο 2^η).

Ειδικότερα:

- Εκτελών την επεξεργασία μπορεί να είναι ο βιβλιοθηκονόμος, ο διαχειριστής του συστήματος αρχειοθέτησης ή οποιοδήποτε άλλο μέλος του προσωπικού της βιβλιοθήκης ή του ιδρύματος και στο οποίο έχει ανατεθεί στο πλαίσιο των εργασιακών του καθηκόντων αντίστοιχη αρμοδιότητα.
- Αν η επεξεργασία διεξάγεται για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας από πρόσωπο μη εξαρτώμενο από αυτόν, η σχετική ανάθεση γίνεται υποχρεωτικά εγγράφως.

«**Τρίτος**», κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή ή υπηρεσία, ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός εκτός από το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τα πρόσωπα που είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον ενεργούν υπό την άμεση εποπτεία ή για λογαριασμό του υπεύθυνου επεξεργασίας» (άρθρο 2^θ).

Ειδικότερα:

- Τα πιθανά τρίτα πρόσωπα για τα αρχεία της βιβλιοθήκης μπορεί να είναι μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων, ιδιωτικοί και δημόσιοι οργανισμοί, εμπορικές εταιρίες, πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου, ανάδοχοι έργων, προμηθευτές καθώς επίσης και δημόσιες αρχές ή υπηρεσίες.

«**“Αποδέκτης”**, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ή δημόσια αρχή ή υπηρεσία, ή οποιοσδήποτε άλλος οργανισμός, στον οποίο ανακοινώνονται τα δεδομένα, ανεξαρτήτως εάν πρόκειται για τρίτον ή όχι» (άρθρο 2¹).

«**“Συγκατάθεση”** του υποκειμένου των δεδομένων, κάθε ελεύθερη, ρητή και ειδική δήλωση βουλήσεως, που εκφράζεται με τρόπο σαφή, και εν πλήρη επίγνωση, και με την οποία, το υποκείμενο των δεδομένων, αφού προηγουμένως ενημερωθεί, δέχεται να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Η ενημέρωση αυτή περιλαμβάνει πληροφόρηση τουλάχιστον για τον σκοπό της επεξεργασίας, τα δεδομένα ή τις κατηγορίες δεδομένων που αφορά η επεξεργασία, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και το όνομα, την επωνυμία και τη διεύθυνση του υπεύθυνου επεξεργασίας και του τυχόν εκπροσώπου του. Η συγκατάθεση μπορεί να ανακληθεί οποτεδήποτε, χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα» (άρθρο 2^{1α}).

Ειδικότερα:

- Η συγκατάθεση αφορά την άδεια εκ μέρους των υποκειμένων των δεδομένων για συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που τους αφορούν. Η συγκατάθεση δεν απαιτείται πάντα, εφόσον συντρέχουν οι άλλες νόμιμες βάσεις επεξεργασίας, αλλά είναι σκόπιμο να ζητείται κατά τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων.
- Συγκατάθεση δεν μπορεί να τεκμαίρεται από τη σιωπή. Κατά συνέπεια εάν δεν υπάρχει καμία απάντηση από την πλευρά των υποκειμένων των δεδομένων δεν συμπεραίνεται ότι αυτή έχει δοθεί.

«**Αρχή**» Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα²¹, ανεξάρτητη δημόσια αρχή με αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής της νομοθεσίας και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.» (άρθρο 2^{1β}).

«**Δημόσιες πληροφορίες**, τα δεδομένα που δημοσιοποιούνται σε δημόσιους καταλόγους, τηλεφωνικοί κατάλογοι, διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και οτιδήποτε βάσει της νομοθεσίας μπορεί να είναι δημόσια προσιτό».

2. Αρχές προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Η θεμιτή και σύμφωνη με το Ν. 2472/1997 συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, απαιτεί τη συμμόρφωση με τις ακόλουθες αρχές προστασίας δεδομένων, οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της μορφής επεξεργασίας των δεδομένων και του καθεστώτος ιδιοκτησίας των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης:

- Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων γίνεται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς.
- Τα δεδομένα είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας, είναι ακριβή, και τηρούνται διαρκώς ενήμερα.
- Τα δεδομένα δεν διατηρούνται σε μορφή που να προσδιορίζουν το υποκείμενο δεδομένων για περισσότερο χρόνο απ' όσο είναι απαραίτητο, ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας.
- Λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την τήρηση του απορρήτου και την αποτροπή της παράνομης ή χωρίς άδεια επεξεργασίας των δεδομένων.
- Η διαβίβαση των δεδομένων προς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) είναι ελεύθερη.

²¹Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου χρησιμοποιείται ο όρος Αρχή

Τα δεδομένα δεν μεταφέρονται εκτός της (Ε.Ε) ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), εκτός αν η εν λόγω χώρα υποδοχής εξασφαλίζει ικανοποιητικό επίπεδο προστασίας και τηρούνται όλες οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις και διαδικασίες του άρθρου 9 του Ν. 2472/1997.

3. Γενικές Υποχρεώσεις Βιβλιοθήκης και Υπηρεσίας Πληροφόρησης

Η Βιβλιοθήκη και Υπηρεσία Πληροφόρησης²² οφείλει να εναρμονίζεται με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των τεχνολογικών εξελίξεων και να εξασφαλίζει:

- Τη δημιουργία σύννομων πολιτικών ιδιωτικότητας οι οποίες, θα διευκολύνουν την ακώλυτη και ισόνομη πρόσβαση όλων των χρηστών τόσο στους συμβατικούς όσο και ηλεκτρονικούς πόρους και θα καλύπτουν ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων, αποδεκτής χρήσης διαδικτύου, αποδεκτής χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Την ανάληψη αρμοδιότητας υπευθύνου επεξεργασίας ή την ανάθεση αρμοδιότητας υπεύθυνου επεξεργασίας και προστασίας προσωπικών δεδομένων, σε φυσικό πρόσωπο με προσόντα αντίστοιχα της αρμοδιότητας του.
- Τους μηχανισμούς επαρκούς ασφάλειας και προστασίας, του απορρήτου της επικοινωνίας και της ασφάλειας δεδομένων.
- Την εκπαίδευση και ενημέρωση προσωπικού και χρηστών σχετικά με τις πολιτικές προστασίας, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη νομοθεσία.
- Την παροχή εμπιστευτικού περιβάλλοντος εργασίας και έρευνας για το προσωπικό και τους χρήστες.
- Την οριοθέτηση των απαιτήσεων των πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου καθώς και των

²² Εφεξής και για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου θα χρησιμοποιείται ο όρος Βιβλιοθήκη

προμηθευτών ηλεκτρονικού περιεχομένου ως προς την συλλογή, επεξεργασία και αρχειοθέτηση προσωπικών πληροφοριών, προς όφελος και σύμφωνα με τα δικαιώματα των χρηστών των βιβλιοθηκών

4. Γενικά δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων

Η βιβλιοθήκη εξασφαλίζει τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε τα υποκείμενα των δεδομένων να μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματα ενημέρωσης, πρόσβασης, αντίρρησης και προσωρινής δικαστικής προστασίας σύμφωνα με τα οποία δικαιούνται:

- Να γνωρίζουν και να συν-προσδιορίζουν ποια δεδομένα που τους αφορούν αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας καθώς και τη λογική της επεξεργασίας
- Να αποκτούν πρόσβαση στα δεδομένα τους, ώστε να μπορούν να ελέγξουν την ποσότητα την ποιότητα και την προέλευση αυτών, τους σκοπούς της επεξεργασίας, τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών, την εξέλιξη της επεξεργασίας για το χρονικό διάστημα από την προηγούμενη ενημέρωση ή πληροφόρησή τους,
- Να ζητούν από τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τους εκτελούντες την επεξεργασία πρόσβαση στα δεδομένα τους, ώστε να μπορούν να ελέγξουν εάν η ποσότητα των δεδομένων που συλλέγονται και διατηρούνται είναι αντίστοιχη των επιθυμητών υπηρεσιών και συναφής με τους σκοπούς συλλογής .
- Να προβάλλουν οποτεδήποτε αντιρρήσεις για την επεξεργασία των δεδομένων τους καθώς επίσης και για την κοινοποίηση τους.
- Να ασκούν το δικαίωμα διαγραφής των αρχείων δεδομένων τους, εφόσον δεν επιθυμούν τη διατήρηση της ιδιότητας του μέλους της βιβλιοθήκης
- Να ασκούν τα δικαιώματά τους ενώπιον της Αρχής και ενώπιον των δικαστικών αρχών οποτεδήποτε νιώθουν ότι προσβάλλονται τα συμφέροντά τους.

- Να ενημερώνονται για την ισχύουσα νομοθεσία και για τις πολιτικές προστασίας προσωπικών δεδομένων που ακολουθεί η βιβλιοθήκη

Εάν για κάποιο λόγο οι χρήστες δεν επιθυμούν πλέον τη διατήρηση της ιδιότητας μέλους της βιβλιοθήκης, η βιβλιοθήκη θα πρέπει να προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες διαγραφής των προσωπικών του δεδομένων ή ανωνυμοποίησής εάν πρόκειται να διατηρηθούν για ερευνητικούς ή στατιστικούς λόγους.

5. Ειδικές υποχρεώσεις και απαιτήσεις της βιβλιοθήκης

5.1. Οργάνωση συστήματος αρχείων

Η βιβλιοθήκη με την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας, κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και οργάνωσης οποιοδήποτε συστήματος αρχείων προσωπικών δεδομένων, υποχρεούται να εξασφαλίζει :

- Σαφήνεια ως προς το λόγο, για τον οποίο θα οργανωθεί το σύστημα.
- Έλεγχο ως προς τη νομιμότητα του σκοπού και των διαδικασιών συλλογής και επεξεργασίας.
- Έλεγχο ως προς την ύπαρξη παρόμοιων αρχείων προσωπικών δεδομένων με αυτά που πρόκειται να δημιουργήσει, σε κάποιο άλλο σύστημα εντός του οργανισμού και τη διαπραγμάτευση αξιοποίησης αυτού παρά τη δημιουργία ενός νέου παρόμοιου αρχείου.
- Θέσπιση σύννομων κανόνων πρόσβασης, επεξεργασίας και γνωστοποίησης των δεδομένων.

5.2. Γνωστοποίηση σύστασης και λειτουργίας αρχείου

Η βιβλιοθήκη, με την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας, υποχρεούται να γνωστοποιήσει εγγράφως στην Αρχή, τη σύσταση και λειτουργία αρχείου ή την έναρξη της επεξεργασίας. Κατά τη διαδικασία γνωστοποίησης στην Αρχή, πρέπει απαραίτητως να δηλώνονται:

- Η επωνυμία, και η ιδιότητα της βιβλιοθήκης καθώς επίσης και ο τόπος όπου είναι εγκατεστημένο το αρχείο.
- Ο σκοπός της επεξεργασίας των δεδομένων που περιέχονται ή πρόκειται να περιληφθούν στο αρχείο.
- Το είδος των δεδομένων που υφίστανται ή πρόκειται να υποστούν επεξεργασία ή περιέχονται ή πρόκειται να περιληφθούν στο αρχείο.
- Το χρονικό διάστημα για το οποίο προτίθεται να εκτελεί την επεξεργασία ή να διατηρήσει το αρχείο.
- Οι αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών στους οποίους ανακοινώνει ή ενδέχεται να ανακοινώνει τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.
- Οι ενδεχόμενες διαβιβάσεις και ο σκοπός της διαβίβασης δεδομένων σε τρίτες χώρες.
- Τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος και των μέτρων ασφαλείας του αρχείου ή της επεξεργασίας.

5.3. Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων

Οι βιβλιοθήκες στο πλαίσιο της εξασφάλισης εύρυθμης και αποτελεσματικότερης λειτουργίας τους συλλέγουν και επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα. Για την εξασφάλιση της νομιμότητας της επεξεργασίας θα πρέπει να ακολουθούνται οι αρχές του σκοπού, της αναλογικότητας και της διαφάνειας όπως ορίζονται από το ν. 2472/1997.

Η συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων είναι νόμιμη και κατά συνέπεια επιτρεπτή μόνο εάν το υποκείμενο των δεδομένων δώσει τη συγκατάθεσή του. Κατ' εξαίρεση η λήψη της συγκατάθεσης δεν απαιτείται όταν η συλλογή και επεξεργασία είναι αναγκαία για :

- Την εκτέλεση σύμβασης.
- Την εκπλήρωση υποχρέωσης από το νόμο.
- Τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων.

- Την εκτέλεση έργου δημοσίου συμφέροντος.
- Την ικανοποίηση έννομου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας, υπό τον όρο ότι αυτό υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των υποκειμένου των δεδομένων.

5.3.1. Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων χρηστών

Λαμβάνοντας υπόψη την κατηγοριοποίηση των χρηστών των βιβλιοθηκών σε απλούς, δανειζόμενους και εξωτερικούς χρήστες η συλλογή δεδομένων πρέπει να είναι αντίστοιχη και συναφής των υπηρεσιών που θέλουν να απολαμβάνουν.

- Ένα απλό μέλος της βιβλιοθήκης, το οποίο δεν έχει ή δεν επιθυμεί να έχει δικαιώματα πρόσθετων υπηρεσιών δεν χρειάζεται να δώσει πληροφορίες περισσότερες απ' αυτές που απαιτούνται π.χ. για την έκδοση κάρτας μέλους (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση).
- Όταν ο χρήστης ανήκει στην κατηγορία του δανειζόμενου ή του αποδέκτη περισσοτέρων υπηρεσιών, ή του εξωτερικού χρήστη πρέπει να εκτιμάται κάθε φορά η συνάφεια της ποσότητας και του είδους των πληροφοριών με τις προσφερόμενες υπηρεσίες.
- Όταν ο χρήστης επιθυμεί υπηρεσίες “επιπρόσθετης αξίας”, οι οποίες προϋποθέτουν τη δημιουργία “πορτραίτου” αναγνωστικών συνηθειών και προτιμήσεων, θα πρέπει να ενημερώνεται ότι απαιτείται συλλογή και επεξεργασία πρόσθετων πληροφοριών που τον αφορούν και τον προσδιορίζουν.

5.3.2. Συλλογή και επεξεργασία δεδομένων προσωπικού

Η βιβλιοθήκη με την ιδιότητα του υπευθύνου της επεξεργασίας προκειμένου να συλλέξει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν τους εργαζόμενους οφείλει να απευθύνεται στους ίδιους. Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων του προσωπικού θα πρέπει να πραγματοποιείται με θεμιτά μέσα και με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, της προσωπικότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των εργαζομένων στον χώρο της εργασίας και, γενικότερα, στο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων.

Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων του προσωπικού των βιβλιοθηκών επιτρέπεται όταν εξυπηρετούνται σκοποί που συνδέονται άμεσα :

- Με τη σχέση απασχόλησης και εφ' όσον είναι αναγκαία για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που θεμελιώνονται σε αυτή τη σχέση, είτε αυτές πηγάζουν από το νόμο είτε από σύμβαση.
- Με τη λειτουργία της βιβλιοθήκης, στην περίπτωση που αυτοί χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της. Η ποσότητα και ποιότητα της επεξεργασίας είναι συναφής με τις υπηρεσίες που επιθυμούν να έχουν.

Εν γένει, η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων απαγορεύεται, εκτός από τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις του ν. 2472/1997 (άρθρα 7 και 7^Α) και με την προϋπόθεση της τήρησης των σχετικών εγγυήσεων.

Η βιβλιοθήκη πρέπει να δύναται να συλλέγει πληροφορίες για την υγεία ή τις ιδιαίτερες ανάγκες υγείας, ενός μέλους του προσωπικού της ή ενός χρήστη, με σκοπό την εξασφάλιση δυνατοτήτων πρόσβασης και χρήσης των εγκαταστάσεων και πόρων της ή τη χρήση των δεδομένων εάν προκύψει έκτακτη ιατρική ανάγκη. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται η έγγραφη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.

5.4. Ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων

5.4.1. Γενικές υποχρεώσεις ενημέρωσης

Η βιβλιοθήκη όταν συλλέγει και επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα υποχρεούται να εξασφαλίσει την ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων για:

- Την ταυτότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας
- Τον σκοπό της συλλογής και επεξεργασίας.
- Τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων.
- Την ύπαρξη των δικαιωμάτων που απορρέουν από το νόμο.

- Το χρονικό διάστημα διατήρησης των δεδομένων.
- Την ενδεχόμενη διασύνδεση οποιοδήποτε αρχείων.

Η υποχρέωση ενημέρωσης επεξεργασίας για σκοπούς πέραν των αρχικών μπορεί να αρθεί, με απόφαση της Αρχής, εφόσον η επεξεργασία γίνεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

5.4.2. Ειδικές υποχρεώσεις ενημέρωσης έναντι του προσωπικού

Η Βιβλιοθήκη με την ιδιότητα του υπευθύνου της επεξεργασίας υποχρεούται έναντι του προσωπικού:

- Να γνωστοποιεί εκ των προτέρων τους σκοπούς της συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων.
- Να ενημερώνει σχετικά με τις πληροφορίες που υπάγονται στις «δημόσιες» και κοινοποιούνται προς δημόσια πρόσβαση.
- Να ενημερώνει για τη χρήση και το σκοπό οποιοδήποτε συστήματος καταγραφών και ελέγχου επικοινωνιών (τηλεφωνικών κλήσεων, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου).
- Να ενημερώνει για τη χρήση συσκευών ελέγχου και επιτήρησης ή την τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος στους σταθμούς εργασίας προσωπικού.

Σε εξαιρετικές περιστάσεις και όταν είναι αναγκαίο να αποκτηθούν πληροφορίες από τα αρχεία ενός εργαζόμενου, ο οποίος απουσιάζει, θα πρέπει εφόσον εξαντληθούν οι προσπάθειες εντοπισμού του υλικού από άλλη πηγή, να εξουσιοδοτείται ο διευθυντής της βιβλιοθήκης να έχει πρόσβαση σ' αυτά, εφόσον εξασφαλίσει προηγουμένως τη συγκατάθεση του εργαζόμενου.

5.4.3. Ειδικές υποχρεώσεις ενημέρωσης έναντι των χρηστών

Η βιβλιοθήκη υποχρεούται έναντι των χρηστών:

- Να προβαίνει στις απαραίτητες διαδικασίες και ενέργειες, ώστε κατά διαστήματα να

ενημερώνει για το είδος των πληροφοριών που αρχειοθετεί.

- Να ενημερώνει για τη χρήση συσκευών ελέγχου και επιτήρησης των εγκαταστάσεων ή την τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος στους σταθμούς εργασίας χρηστών. Στην περίπτωση που εγκαθιστά κάμερες ελέγχου υλικού και εγκαταστάσεων πρέπει να παρέχει τις κατάλληλες εγγυήσεις ότι τα αρχεία που δημιουργούνται δεν θα χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε άλλο σκοπό και να προβλέπει την άμεση διαγραφή τους κατά τακτά χρονικά διαστήματα.
- Να αναζητά τρόπους πρόσβασης σε όλες τις μορφές πληροφορίας αποφεύγοντας να δημιουργεί αρχεία με το ιστορικό των κινήσεων.
- Να ενημερώνει για τις πολιτικές και πρακτικές προστασίας που εφαρμόζει και να προειδοποιεί τους χρήστες πώς να αρνούνται, να θέτουν εκτός λειτουργίας ή να διαγράφουν τα αρχεία που δημιουργούν ίχνη.
- Να ενημερώνει για τους πρόσθετους κινδύνους ιδιωτικότητας που προκύπτουν από τη χρήση ηλεκτρονικών πόρων και υπηρεσιών.
- Να ζητά και να λαμβάνει τη συγκατάθεση των χρηστών για την περίπτωση αποστολής προς αυτούς χειρόγραφων ή ηλεκτρονικών μηνυμάτων σχετικών με τις δραστηριότητες της ίδιας της βιβλιοθήκης ή τις δραστηριότητες του πατρικού οργανισμού.

Εάν η βιβλιοθήκη χρησιμοποιεί τον δικτυακό της τόπο για να συλλέγει προσωπικά δεδομένα (ονόματα και διευθύνσεις ατόμων που ζητούν ενημερωτικές πληροφορίες κ.λπ ή άλλα στοιχεία που επιτρέπουν μέσω του ηλεκτρονικού προσδιορισμού τους την αναγνώριση της ταυτότητας τους), είναι σημαντικό να παρέχονται στα υποκείμενα των δεδομένων όλες οι πληροφορίες που απαιτούνται για τη θεμιτή επεξεργασία και για τη διαφάνεια των διαδικασιών.

5.4.3.1.Ειδικές υποχρεώσεις των χρηστών

Οι χρήστες που αναλαμβάνουν έρευνα, η οποία περιλαμβάνει τον χειρισμό προσωπικών δεδομένων που τηρούνται από τη βιβλιοθήκη, υποχρεούνται να προβαίνουν στις απαραίτητες ενέργειες ώστε :

- Ο υπεύθυνος επεξεργασίας και το αρμόδιο τμήμα υπηρεσιών προς το κοινό να ενημερώνεται για την προτεινόμενη έρευνα πριν από την έναρξή της.
- Το υποκείμενο της έρευνας να ενημερώνεται για τη φύση της έρευνας και να δίνει τη συγκατάθεσή του για τη χρησιμοποίηση των προσωπικών του δεδομένων.

Γενικότερα οι χρήστες έχουν την υποχρέωση να μη χρησιμοποιούν τα δεδομένα που συλλέγονται για το σκοπό μιας έρευνας, για τους σκοπούς άλλης έρευνας ουσιαστικά διαφορετικής στη φύση της και στο αντικείμενο της από την πρώτη.

5.5. Πρόσβαση τρίτων στα αρχεία προσωπικών δεδομένων

Συχνά απαιτείται η πρόσβαση τρίτων (πάροχων υπηρεσιών, ανάδοχων έργων, ή προμηθευτών) σε εγκαταστάσεις- εξοπλισμό που αποθηκεύονται προσωπικά δεδομένα με σκοπό την αναβάθμιση, συντήρηση ή επισκευή αυτού. Στις περιπτώσεις αυτές η βιβλιοθήκη πρέπει:

- Να ζητά την αυθεντικοποίηση της ταυτότητας των προσώπων αυτών.
- Να περιορίζει την είσοδο σε περιοχές όπου προσωπικά δεδομένα αποθηκεύονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία.
- Να απαιτεί την υπογραφή συμφωνιών μη κοινοποίησης δεδομένων σε τρίτους, όταν η πρόσβαση στα αρχεία προσωπικών δεδομένων είναι αναπόφευκτη.

5.6. Διασύνδεση αρχείων δεδομένων

Η διασύνδεση αρχείων επιτρέπεται μόνον υπό τους προβλεπόμενους όρους του άρθρου 8 του Ν.2472/1997 και εφόσον γίνει γνωστοποίηση της διαδικασίας στην Αρχή:

- Για κάθε διασύνδεση δύο ή περισσότερων αρχείων που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς επιβάλλεται η γνωστοποίηση του υπεύθυνου επεξεργασίας ή η από κοινού γνωστοποίηση των υπεύθυνων επεξεργασίας στην Αρχή.
- Εάν ένα τουλάχιστον από τα αρχεία που πρόκειται να διασυνδεθούν περιέχει ευαίσθητα δεδομένα, ή η διασύνδεση έχει ως συνέπεια την αποκάλυψη ευαίσθητων δεδομένων, ή για την πραγματοποίηση της διασύνδεσης πρόκειται να γίνει χρήση ενιαίου κωδικού αριθμού, απαιτείται η προηγούμενη άδεια της Αρχής (άδεια διασύνδεσης).

Εάν θεωρηθεί ότι πρέπει να γίνει διασύνδεση για σκοπούς σύναψης συμφωνιών με προμηθευτές ή για εκτέλεση έργων σε επίπεδο κοινοπραξιών θα πρέπει να υπάρχει προηγούμενη άδεια της Αρχής, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις και να μελετούνται όλες οι πιθανότητες κακής χρήσης. Επειδή αυτής της φύσης η διασύνδεση μπορεί να αφορά αρχεία τα οποία βρίσκονται και εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να τηρούνται οι προϋποθέσεις και διαδικασίες του άρθρου 9 του ν. 2472/1997 και να τηρούνται οι σχετικές εγγυήσεις.

5.7. Διατήρηση αρχείων δεδομένων

Η βιβλιοθήκη οφείλει να διατηρεί τα δεδομένα μόνο τόσο χρονικό διάστημα όσο απαιτείται για την πραγματοποίηση των σκοπών συλλογής και επεξεργασίας. Εάν σε ορισμένες περιπτώσεις, απαιτείται η κράτηση ορισμένων πληροφοριών μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, και προκειμένου να εξασφαλίζεται η νομιμότητα απαιτείται:

- Τα δεδομένα να χάνουν τον εξατομικευμένο χαρακτήρα τους.
- Να ληφθούν τα απαραίτητα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την ασφαλή αποθήκευση των δεδομένων και διατήρηση της ακεραιότητάς τους.

Για να διατηρηθούν δεδομένα σε μορφή που προσδιορίζουν την ταυτότητα των υποκειμένων, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απ' αυτό που απαιτείται για την πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής και της επεξεργασίας, χρειάζεται αιτιολογημένη

απόφαση της Αρχής.

5.8. Κοινοποίηση δεδομένων

Η βιβλιοθήκη οφείλει να εξασφαλίσει ότι το προσωπικά δεδομένα που κρατά υπό τον έλεγχό της δεν αποκαλύπτονται σε αναρμόδιους τρίτους. Η κοινοποίηση επιτρέπεται όταν τα υποκείμενα δεδομένων έχουν δώσει τη συγκατάθεσή τους, καθώς και σε εκείνες τις περιστάσεις που ο ν. 2472/1997 επιτρέπει τη γνωστοποίηση χωρίς συγκατάθεση και εφόσον έχει δοθεί η σχετική άδεια της Αρχής.

Εάν οι λόγοι γνωστοποίησης εμπίπτουν στις εξαιρέσεις επεξεργασίας χωρίς συγκατάθεση των άρθρων 5, 7 και 7^Α του ν. 2472/1997 πρέπει οι πιθανοί τρίτοι που μπορεί να ζητήσουν προσωπικά δεδομένα να είναι σε θέση να παρέχουν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία, ώστε να στηριχθεί το αίτημά τους (π.χ. ένα ένταλμα ή επίσημη τεκμηριωμένη δήλωση ότι οι πληροφορίες απαιτούνται υπέρ μιας τρέχουσας έρευνας).

Τα δεδομένα μπορούν επίσης να αποκαλυφθούν σε τρίτους χωρίς συγκατάθεση όταν:

- Πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για ερευνητικούς σκοπούς, υπό τον όρο των κανόνων σχετικά με τη χρήση προσωπικών δεδομένων για έρευνα
- Αφορούν πληροφορίες που η βιβλιοθήκη υποχρεούται από τη νομοθεσία να παρέχει στο κοινό.

Εφόσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι, θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η επιθυμία οποιουδήποτε μέλους του προσωπικού, για μη κοινοποίηση δεδομένων που το αφορούν. Η άρνηση κοινοποίησης δεν πρέπει να έχει δυσμενείς επιπτώσεις για αυτούς που την επιθυμούν.

Στο πλαίσιο της βιβλιοθήκης κρίνεται σκόπιμο ορισμένες πληροφορίες αναφορικά με τα ακόλουθα πρόσωπα, να ανήκουν στις δημόσιες πληροφορίες:

- Ονόματα όλων των μελών της εφορείας της βιβλιοθήκης.
- Ονόματα όλων των μελών του συμβουλίου της βιβλιοθήκης.
- Ονόματα όλων των μελών του προσωπικού της βιβλιοθήκης.

5.8.1. Υποχρεώσεις προσωπικού

Όλες οι κατηγορίες προσωπικού που έχουν σχέση με την επεξεργασία δεδομένων θα πρέπει:

- Να ενημερώνονται για την ισχύουσα νομοθεσία και γνωρίζουν ποιες κοινοποιήσεις δεδομένων επιτρέπονται.
- Να αποφεύγουν τη διάθεση προσωπικών λεπτομερειών για οποιοδήποτε χρήστη της βιβλιοθήκης σε οποιοδήποτε τρίτο. Πληροφορίες σχετικές με εγγραμμένους χρήστες, με δανεισμούς κ.λπ. δεν θα γνωστοποιούνται εάν δεν εξακριβώνεται η κάρτα ταυτότητα του ερωτώμενου προκειμένου να διαπιστωθεί ότι πρόκειται για το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων ή για νόμιμο εκπρόσωπό του.
- να εξασφαλίζουν ότι δεν αποκαλύπτονται ακούσια στοιχεία που προσδιορίζουν συγκεκριμένους χρήστες, είτε αφήνοντας στην οθόνη του υπολογιστή προσωπικές πληροφορίες ορατές σε άλλους χρήστες είτε συζητώντας με άλλους συναδέλφους ή χρήστες

5.8.2. Ειδικές υποχρεώσεις των χρηστών

Ειδικότερα οι χρήστες που αναλαμβάνουν έρευνα η οποία περιλαμβάνει τον χειρισμό προσωπικών δεδομένων οφείλουν να εξασφαλίσουν ότι:

- Ο υπεύθυνος επεξεργασίας και το αρμόδιο τμήμα υπηρεσιών προς το κοινό ενημερώνεται για την προτεινόμενη έρευνα πριν από την έναρξή της.
- Το υποκείμενο της έρευνας ενημερώνεται για τη φύση της έρευνας και δίνει τη συγκατάθεσή του για τη χρησιμοποίηση των προσωπικών του δεδομένων.
- Τα δεδομένα που συλλέγονται για το σκοπό μιας έρευνας, δεν θα χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς άλλης, ουσιωδώς διαφορετικής στη φύση της και στο αντικείμενο της από την πρώτη.

5.9. Ασφάλεια, απόρρητο δεδομένων και επεξεργασία

Η βιβλιοθήκη, με την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας, υποχρεούται να φροντίζει για την τήρηση του απορρήτου και την ασφαλή φύλαξη των δεδομένων. Για το λόγο αυτό θα οφείλει να τηρεί τις προϋποθέσεις του άρθρου 10 του ν. 2472/1997. Ειδικότερα θα πρέπει:

- Να λαμβάνει τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την προστασία του απορρήτου της επεξεργασίας, και την προστασία των δεδομένων από τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, τυχαία απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση και κάθε άλλη μορφή αθέμιτης επεξεργασίας.
- Να επιλέγει για την διεξαγωγή της επεξεργασίας ή για την εκτέλεση των απαιτούμενων για την ασφάλεια εργασιών, πρόσωπα με αντίστοιχα επαγγελματικά προσόντα που παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις από πλευράς τεχνικών γνώσεων και προσωπικής ακεραιότητας.
- Να μεριμνά και να λαμβάνει τις απαραίτητες εγγυήσεις για την ασφαλή φύλαξη και ακεραιότητα των δεδομένων που χρησιμοποιούνται για υποστήριξη κοινών λειτουργιών εντός του οργανισμού ή για υποστήριξη εργασιών σε επίπεδο κοινοπραξίας.
- Να παρέχει τη δυνατότητα διατήρησης της ανωνυμίας σε όσους το επιθυμούν.
- Να ενημερώνει τους εκτελούντες την εργασία για τις ευθύνες και υποχρεώσεις τους.

Τα μέτρα αυτά πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφαλείας ανάλογο προς τους κινδύνους που συνεπάγεται η επεξεργασία και η φύση των δεδομένων που είναι αντικείμενο της επεξεργασίας

Επιπρόσθετα μέτρα θα πρέπει να λαμβάνονται αναφορικά με:

- Την προμήθεια συστήματος αυτοματοποίησης λειτουργιών βιβλιοθήκης ή άλλου λογισμικού επικοινωνιών. Η προϋπόθεση ύπαρξης χαρακτηριστικών ασφαλείας δεδομένων και εξασφάλισης ιδιωτικότητας, καθώς και χαρακτηριστικών που θα επιτρέπουν την εναρμόνιση με τις απαιτήσεις που προκύπτουν από την ισχύουσα

νομοθεσία, πρέπει να αποτελεί μέρος των προδιαγραφών υιοθέτησης οπουδήποτε συστήματος ή λογισμικού.

- Τη διαβίβαση εγγράφων ή αρχείων, έντυπης ή ηλεκτρονικής μορφής, τα οποία περιέχουν προσωπικά δεδομένα. Οποιαδήποτε διαβίβαση σχετικών με προσωπικά δεδομένα εγγράφων είτε στο πλαίσιο του ίδιου της ίδιας της βιβλιοθήκης είτε στο πλαίσιο του οργανισμού θα πρέπει να γίνεται υπό όρους ασφάλειας ισοδύναμης με τους προσδοκώμενους κινδύνους, και κατάλληλης για τον τύπο των προσωπικών δεδομένων που διαβιβάζονται. Η διαβίβαση εγγράφων με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα πρέπει να γίνεται αφού έχουν προηγηθεί διαδικασίες κρυπτογράφησης.
- Τη διάθεση ηλεκτρονικών υπολογιστών σε άλλες υπηρεσίες ή οργανισμούς. Πριν τη διαδικασία οποιασδήποτε δωρεάς ή διάθεσης υλισμικού (hardware), θα πρέπει να προηγείται ο καθαρισμός αυτών από τα σχετικά αρχεία προσωπικών δεδομένων. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η εκούσια ή ακούσια διάδοση προσωπικών δεδομένων, είναι προτιμότερο να ζητούνται από τους αποδέκτες εγγυήσεις για μη χρησιμοποίηση αρχείων που ανακαλυφτούν εκ των υστέρων.

Εάν για λόγους διατήρησης η βιβλιοθήκη προβεί σε βελτίωση ή αλλαγή του υλισμικού (hardware) ή λογισμικού, ή μετάπτωση των δεδομένων από μία μορφή (format) σε άλλη οφείλει:

- Να μεριμνά για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν λόγω της μετάπτωσης, ή του τεχνολογικού πεπαλαιωμένου και να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να αποφευχθούν ενέργειες που θα οδηγήσουν στην απώλεια, το απρόσιτο ή το δυσανάγνωστο των δεδομένων.
- Να διενεργεί επιτυχείς δοκιμές μεταφοράς δεδομένων στα νέα συστήματα ή formats πριν αυτά τεθούν σε εφαρμογή, και τα παλαιά απορριφτούν.

5.9.1. Ειδικές υποχρεώσεις προσωπικού

Η τήρηση του απορρήτου και η ασφάλεια των δεδομένων, απαιτεί από το προσωπικό των βιβλιοθηκών, ως εκτελούντες την εργασία:

- Να τηρούν με εμπιστευτικότητα και επαγγελματική εχεμύθεια το απόρρητο των συναλλαγών των χρηστών, τις ερευνητικές τους συνήθειες καθώς και άλλες πληροφορίες που τους προσδιορίζουν.
- Να ενημερώνουν τον υπεύθυνο επεξεργασίας για τυχόν προκλήσεις παραβίασης της ιδιωτικότητας των αρχείων της βιβλιοθήκης.
- Να ενημερώνονται και να ενημερώνουν για τις νέες τεχνολογικές μεθόδους και εργαλεία διαφύλαξης της ιδιωτικότητας και να μεριμνούν στο πλαίσιο των καθηκόντων τους για την άμεση εφαρμογή και κοινοποίηση τους στους χρήστες.

Ειδικότερα οι διαχειριστές των αυτοματοποιημένων συστημάτων καθώς και οι υπεύθυνοι ασφαλείας δικτύων και συστημάτων θα πρέπει να ενημερώνουν για τους κινδύνους που προκύπτουν με τη χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και να προτείνουν ενδεδειγμένες τεχνολογικές λύσεις.

6. Κυρώσεις

Επισημαίνεται ότι παραβίαση των κανόνων προστασίας προσωπικών δεδομένων, είτε σκόπιμη είτε από αμέλεια, μπορεί να οδηγήσει σε πειθαρχικές, διοικητικές, ποινικές και αστικές κυρώσεις, όπως προβλέπεται στην οικεία κάθε φορά νομοθεσία

7. Εφαρμογή

Ο παρών κώδικας εφαρμόζεται σε κάθε βιβλιοθήκη, ανεξάρτητα από το είδος της (συμβατική ή ψηφιακή) ή από το καθεστώς ιδιοκτησίας (δημόσια ή ιδιωτική).

13. Επίλογος

Η εισαγωγή της υπολογιστικής τεχνολογίας στους περισσότερους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας, η αύξηση της μηχανογράφησης και δικτύωσης της πληροφορίας, οι σύγχρονες μορφές συναλλαγών και γενικότερα η όλο και αυξανόμενη αυτοματοποιημένη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων, έδωσαν μία ποιοτικά διαφορετική διάσταση στο ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Υπό την επίδραση των τεχνολογικών αλλαγών κάθε βάση δεδομένων με προσωπικές πληροφορίες καθίσταται δυνητικά πιθανός στόχος κακόβουλης χρήσης και διαχείρισης (ψηφιακής εγκληματικότητας και υποκλοπής).

Οι βιβλιοθήκες συλλέγουν και θα συνεχίσουν να συλλέγουν προσωπικά δεδομένα αποσκοπώντας στην εξασφάλιση καλύτερης λειτουργίας τους αλλά και στην παροχή καλύτερων υπηρεσιών προς τους χρήστες τους. Παρά την καλή πίστη των βιβλιοθηκών, τα αρχεία αυτά είναι δυνατό να αποτελέσουν στόχο εμπορικής εκμετάλλευσης και χρήσης διαφορετικής του αρχικού σκοπού συλλογής τους. Στην προσπάθεια να διατηρηθεί η ιδιωτικότητα και η εμπιστευτικότητα έχουν γίνει και συνεχίζουν να γίνονται πολλές προσπάθειες είτε από την πλευρά της πολιτείας είτε από την πλευρά των επιστημονικών και επαγγελματικών ενώσεων.

Όταν διακυβεύονται συνταγματικά δικαιώματα και ελευθερίες όπως του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων της ελευθερίας στην πληροφόρηση και της ελευθερίας της έκφρασης, ο ρόλος της πολιτείας (του κοινοβουλίου) στη ρύθμιση είναι καθοριστικός και επιβεβλημένος. Όμως, η αδυναμία του Κοινοβουλίου να προβλέψει και να διαγνώσει τα ζητήματα που τίθενται από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, επιβάλλει τη συνεργασία των «ειδικών» που εισηγούνται τις ρυθμίσεις και την περαιτέρω εξειδίκευσή τους. Οι νέες ρυθμιστικές ανάγκες επιτάσσουν τον αναπροσαρμοστικό ρόλο του κράτους στην παραγωγή του δικαίου. Ο σύγχρονος νομοθέτης επιβάλλεται να διαπραγματευτεί και να δημιουργήσει νέες μορφές διαλόγου και σύνθεσης και μεταξύ των κρατικών οικονομικών και κοινωνικών θεσμών

και μεταξύ των κανονιστικών τεχνικών. Ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ρύθμισης ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων στις βιβλιοθήκες είναι απαραίτητο να συγχωνεύει τις αξίες, τις πρακτικές και τα μέτρα αυτοπροστασίας των επιστημόνων και επαγγελματιών πληροφόρησης και να εξετάζει τις εξελίξεις των τεχνολογιών προστασίας ιδιωτικότητας. Η αποτελεσματικότερη προστασία της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας των αρχείων προσωπικών δεδομένων βιβλιοθηκών θα επιτευχθεί με τις συντονισμένες προσπάθειες όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Εν προκειμένω, η ευθύνη για την προστασία βαρύνει και την πολιτεία και την Αρχή και τις βιβλιοθήκες και τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων. Απαιτούνται ειδικοί και προσεκτικοί χειρισμοί καθώς και εγγυήσεις ώστε να συγκεραστούν τα αντικρουόμενα δικαιώματα και συμφέροντα. Οι ελληνικές βιβλιοθήκες θα πρέπει να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της εποχής μας, να αναγνωρίσουν στην πράξη τη σπουδαιότητα της προστασίας της ιδιωτικότητας στους κόλπους τους και να δημιουργήσουν σύννομες πολιτικές ιδιωτικότητας και κώδικες δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Οι επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών στην ιδιωτικότητα των αρχείων βιβλιοθηκών ας αποτελέσουν την αφορμή ώστε οι βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης να γίνουν “ασφαλείς λιμένες” για τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών, του προσωπικού και των συνεργατών τους.

14.Βιβλιογραφία

Ανθίμου Κ. (2000) “Προστασία προσωπικών δεδομένων και ΜΜΕ”, *Κριτική Επιθεώρηση (ΚριτΕ)* 1, σ. 271-318

Ανθόπουλος Χ. (1999) “Η αυτορρύθμιση των μέσων πληροφόρησης: γενικές όψεις” *ΤοΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ)*, σ. 435 – 486

Ανθόπουλος, Χ. (2001) *Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Εκδόσεις Σάκκουλα

ACRL, 2003. *Code of ethics for Special collections librarians*
[Διαθέσιμο στο: http://www.rbms.nd.edu/standards/code_of_ethics.shtml] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/11/2004)

ACRL, 2003. *Intellectual Freedom Principles for Academic Libraries:an interpretation of the Library Bill of Rights*
[Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/intellectual.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/11/2004)

ALA, 2003. *Questions and Answers on Privacy and Confidentiality*
[Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/interpretations/gandaonprivacyandconfidentiality.doc>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 9/11/2004)

ALA. *Top tips for protecting privacy online*
[Διαθέσιμο στο: <http://www.fontanalib.org/Tipsheet.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/11/2004)

ALA, 2003. *Guidelines for Developing a Library Privacy Policy*, pp1-28
[Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/oif/iftoolkits/toolkitsprivacy/guidelinesfordevelopingalibraryprivacypolicy/guidelinesprivacypolicy.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 9/11/2004)

ALA, 1995. *Code of Ethics*[Διαθέσιμο στο:<http://www.ala.org/alaorg/oif/ethics.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 9/9/2004)

ALA, 2004. *Privacy Tool kit*
[Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/oif/iftoolkits/toolkitsprivacy/privacyprocedures/procedures.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/9/2004)

ALA, 1991. *Policy Concerning Confidentiality of Personally Identifiable Information about Library User*
[Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/Template.cfm?Section=otherpolicies&Template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=13087>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 9/9/2004)

ALA, 1996. *Library Bill of Rights*
[Διαθέσιμο στο:<http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/librarybillrights.htm>]

Αρχή δεδομένων προστασίας προσωπικού χαρακτήρα [Διαθέσιμο στο: <http://www.dpa.gr>]

ASIS, 1992. *ASIS professional Guidelines*

[Διαθέσιμο στο <http://www.asis.org/AboutASIS/professional-guidelines.html> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/11/2004)

Αυγουστιανάκης, Μ.,(2001) “Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων”, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 3 (11), σσ.673-710

Baker, Sh., (1992) “Needed: An Ethical Code for Library Administrators” *Journal of Library Administration*, pp. 161-170

Βασιλάκης, Ε.,(1984) “Το πρόβλημα της προστασίας του πολίτη απέναντι στην καταχρηστική εφαρμογή της πληροφορικής” *Αρμενόπουλος* 38(11) σσ. 865-870

Βιδάλης, Τ., (2001) “Νέα δικαιώματα και Σύνταγμα ένας απολογισμός. Το νέο Σύνταγμα”. Στο Τσάτσος Δ.Θ, Βενιζέλος, Ε., και Κοντιάδης Ξ., (επιμ). *Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001*, Εκδόσεις Σάκκουλα

Bielefield. A. and Cheeseman, L., (1994.) *Maintaining the privacy of Library records: a handbook and Guide*, -Schuman Publ

Bierbaum, E.-G., (1994) “*Searching for the Human Good: some suggestions for a code of Ethics for Technical Services*”, *Technical Services Quarterly* 11, pp.1-18

Blume, P., (2003) “Danish data protection with respect to law libraries”, *International Journal of Legal Information*; 31 (4), pp.452-461

Bohlman, E., (2002) “Privacy in the age of Information”, *The Journal of Information, Law and Technology (JILT)* [Διαθέσιμο στο:<http://elj.warwick.ac.uk/jilt/02-2/bohlman.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 23/9/2004)

Brown, E. T., (1998) “Privacy and computerised data bases” *IASSIST Quarterly* [Διαθέσιμο στο: <http://iassistdata.org/publications/iq/iq22/iqv223brown.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 22/9/2004)

Burger, H R., (1993) *Information Policy: a framework for evaluation and policy Research*::Ablex,

Γέροντας, Α., (2002) *Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων : μια συμβολή στην ερμηνεία του ν. 2472/1997 «προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»* Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Γέροντας, Α., (1990) *Πληροφορική και δίκαιο*, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Γκρίτζαλης, Δ.(2004) “Ασφάλεια Πληροφοριακών συστημάτων και υποδομών : εννοιολογική θεμελίωση”. Στο Κάτσικας Σ., Γκρίτζαλης Δ., Γκρίτζαλης Σ. (επιμ) *Ασφάλεια πληροφοριακών συστημάτων*. Αθήνα, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών σσ. 19-50

Callan, J., et.al: (2003) “*Personalization and Recommender Systems in Digital Libraries*”, DELOS-NSF Workshop on Personalization and Recommender Systems in Digital Libraries

[Διαθέσιμο στο :<http://www.ercim.org/publication/ws-proceedings/Delos-NSF/Personalisation.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 25/10/2004)

Cannata J. A. and Jeanne Pia Mifsud Bonnici. “Can Self-Regulation satisfy the translational requisite of successful Internet regulation”, 17th BILETA Annual Conference. [Διαθέσιμο στο <http://www.bileta.ac.uk/02papers/cannataci.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 22/9/2004)

Capurro, R., (2003) “The concept of information”

[Διαθέσιμο στο: <http://www.capurro.de/infoconcept.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 20/11/2004)

Chia, Chr. and Garcia J., (2002) “The personalization challenge in public libraries: perspectives and prospects” International Network of Public Libraries, Bertelsmann Foundation, Gutersloh [Διαθέσιμο στο: http://www.public-libraries.net/html/x_media/pdf/personalisation_engl.pdf] (Ημερομηνία πρόσβασης: 22/9/2004)

Chmara, T., (2001) “Privacy and confidentiality issues in providing public access to the Internet”, *Library Administration and Management*, 15(1), pp.20-22.

Code of practice for information Brokers.

[Διαθέσιμο στο: <http://www.synec-doc.be/synec/brok.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 22/12/2004)

Coombs K. A., (2004) “Walking a Tightrope: Academic Libraries and Privacy”, *The Journal of Academic Librarianship* 30(6) pp.493-498.

Cranor, L., Langheinrich, M., Marchiori, M., 2000), The Platform for Privacy Preferences 1.0 (P3P 1.0) Specification, W3C Candidate Recommendation, [Διαθέσιμο <http://www.w3.org/TR/P3P>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 13/1/2005)

Δαγτόγλου, Π.Δ.. (1991) *Ατομικά δικαιώματα τ. Α'*, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας

Davies, J.E., (1997) “Managing information about people: data protection issues for Academic library managers”, *Library Management* 18 (1)·pp. 42–52

Davison R. M (2000) “Professional ethics in information system. A personal perspective”, *Communication of the Associations for Information Systems*. 3(2) [Διαθέσιμο στο :<http://portal.acm.org/citation.cfm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 13/1/2005)

Diamond, R., Dragich, M., (2001) “Professionalism in Librarianship: shifting the focus from malpractice to good practice”, *Library Trends* 49 (1) pp.396

DePallo, M., (2000) AARP National Survey on Consumer Preparedness and E-Commerce: A Survey of Computer Users Age 45 and Older. AARP [Διαθέσιμο στο: <http://research.aarp.org/consume/ecommerce.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/10/2004)

Desai, M.S., Richards, T.C. and Desai, K.J (2003) “E-commerce policies and costumer privacy”, *Information Management & Computer Security*, 11 (1), pp. 19–27

Δόνος, Π., Μήτρου, Λ., Φ. Μιτλεττον, και Β. Παπακωνσταντίνου (2002) *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της*, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Dole V. W, Hurych M. J and Koehler C. W (2000) “Values for librarians in the information age: an expanded examination”, *Library Management*, 21 (6), pp. 285-297

DuMont, R. (1991) “Ethics in Librarianship: a management model”, *Library Trends*, 40 pp. 201-202

EFF (2003), *Plan for Library Book Tagging Generates Privacy Concerns*
[Διαθέσιμο στο http://www.eff.org/Privacy/Surveillance/RFID/20031002_eff_pr.php]

EEB [Διαθέσιμο στο: <http://www.eeb.gr/deontology.htm>]

Engel, C.,(2002), “The role of law in the governance of the internet” *Max-Planck Project Group Law of Common Goods- Preprint 13* [Διαθέσιμο στο: <http://www.mpp-rdg.mpg.de>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/1/2005)

Estabrook Leigh S., (1996) "Sacred Trust or Competitive Opportunity: Using Patron Records", *Library Journal*,121 (1) , pp. 48–49

Estabrook Leigh S et. al, (2003),"Public Libraries' Response to the Events of September 11th." [Διαθέσιμο στο <http://lrc.lis.uiuc.edu/web/911.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/10/2004)

Estabrook Leigh S. et al., (2003) “Public Libraries and Civil Liberties: A Profession Divided” [Διαθέσιμο στο: <http://lrc.lis.uiuc.edu/web/PLCL.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/10/2004)

EAHIL (1993) “EAHIL code of ethics” Board paper, September, 1993

Ζερη Π. (1999) “Κρατική ρύθμιση και αυτορρύθμιση των υπερλεωφόρων πληροφοριών: σχετικά με την αναγκαιότητα ενός ριζικού επαναπροσδιορισμού του δικαίου”, *ΤοΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ)* 3-4, σσ.. 407- 433

Falk, H. (2004) “Privacy in libraries”, *The Electronic Library*, 22 (3) pp. 281-284

FTC (1998) “*Privacy: A Report to Congress*” [Διαθέσιμο στο <http://www.ftc.gov/reports/privacy3/priv-23a.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/8/2004)

Fifarek, A., (2002) “Technology and Privacy in the Academic Library”, *Online Information Review* 26(6), pp. 366-374

Gardner, Carrie.,(2002). “Fact act or fiction: privacy in American Libraries” Proceedings of 12th Conference of Freedoms and Privacy, pp1-5
[Διαθέσιμο στο: <http://www.cfp2002.org/proceedings/proceedings/gardner.pdf>]
(Ημερομηνία πρόσβασης: 10/8/2004]

Ghaphery, J., (2002) “ My Library at Virginia Commonwealth University: Third year evaluation” *D-Lib Magazine*, 8(7/8).
[Διαθέσιμο στο: <http://www.dlib.org/dlib/july02/ghaphery/07ghaphery.html>]
(Ημερομηνία πρόσβασης: 9/11/2004)

Gibbons, S., (2003) “Building Upon the MyLibrary Concept to better meet the information needs of College Students”, *D-Lib Magazine*, 9 (3) pp.
[Διαθέσιμο στο: <http://www.dlib.org/dlib/march03/gibbons/03gibbons.html>]

(Ημερομηνία πρόσβασης: 9/11/2004)

Gillman, P., (1985) Data protection? But I'm a librarian *Aslib Proceedings*; 37 (8) pp. 311-313

Gorman, M., (2001) “Privacy in the Digital environment—issues for libraries”:67th IFLA Council and General Conference, pp. 1-9

[Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/145-083e.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 9/11/2004)

Graham, K S., (1994) “Privacy in the information age: individual freedom faces competition from technological advance”

[Διαθέσιμο στο <http://www.ccsr.cse.dmu.ac.uk/resources/privacy/prinfoage.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 02/01/2005)

Gritzalis, S., (2004) “Enhancing Web privacy and anonymity in the digital era”, *Information Management & Computer Security* 12 (3), pp. 255-288

Gurau C, Ranchhod A and Gauzente C., (2003) “To legislate or not to legislate: a comparative exploratory study of privacy/personalization factors affecting French, UK and US Web sites”, *Journal of Consumer marketing*, 20 (7), pp. 652-664 [Διαθέσιμο στο <http://hermia.emeraldinsight.com>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 15/09/2004)

GVU's 10th WWW User Survey. Graphics, Visualization and Usability 1998,Lab, Georgia Tech, [Διαθέσιμο στο http://www.cc.gatech.edu/gvu/user_surveys/survey-1998-10/] (Ημερομηνία πρόσβασης: 7/9/2004)

Harris, R., (2003) “*SF Library Wants to Track Books with Computer Chi*”, Associated Press [Διαθέσιμο στο http://www.usatoday.com/tech/news/internetprivacy/2003-10-03-sf-library-rfid_x.htm] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/9/2004)

JISC (2002) *Data Protection Code of Practice for the HE and FE Sections* [Διαθέσιμο στο <http://www.jisclegal.ac.uk/dataprotection/DataProtectionLinks.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 19/9/2004)

ICOLN (2002) *Privacy Guidelines for electronic resources vendors*. [Διαθέσιμο στο:http://test.ccla.lib.fl.us/news/ICOLC_privacy_2002.pdf#search='International%20Coalition%20of%20Library%20Consortia] (Ημερομηνία πρόσβασης: 19/9/2004)

Ιγγλεζάκης, Ι.,(2003) *Εναίθητα προσωπικά δεδομένα*, ΑθήναΕκδόσεις Σάκκουλα

Ιγγλεζάκης Ι.,(2002) “Προστασία των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο (Internet)” *Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου*(Επισκ.Ε.Δ) , ΔΗ (3), σ. 679 – 699

IETF, [Διαθέσιμο στο www.ietf.org/overview.html]

IFLA, Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/faife/ethics/frcode-e.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 23/10/2004)

IFLA *Developing Policies and Procedures for the Library Association*”. [Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/VII/s40/pub/devpol-e.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 23/10/2004)

Illinois Library Association and American Library Association (2002) “*Privacy and Confidentiality in libraries*”, pp 1-15
[Διαθέσιμο στο <http://www.ila.org/pdf/privacy.pdf>].(Ημερομηνία πρόσβασης: 23/10/2004)

“Information Technologies and Personal Data Privacy. Computers, Cyberlaw, and Policy”
[Διαθέσιμο στο:<http://www.law.buffalo.edu/Academics/courses/629/materials/privacy.htm>]
(Ημερομηνία πρόσβασης: 22/10/2004)

Joshiyura,Smita (2002) “*Code of Ethics for Collection Developers*”
[Διαθέσιμο στο <http://www.azla.org/culd/papers/2002/joshiyura.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 23/9/2004)

Καλαντζής, Α.,(1996) “Η προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων”, *Νομικό Βήμα (NoB)* 44,σ. 314 – 329

Κανελοπούλου- Μπότη, Μ., (2004) *Το δίκαιο της πληροφορίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη

Καράκωστας, Ι., (2004) “Προστασία της ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας” *Δίκαιο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΔΙΜΕΕ)*,1(1),σ.54 – 58

Καστανάς Η.(2001).,“*Ιντερνετ και προστασία προσωπικών δεδομένων*”. *Δικαιώματα του ανθρώπου* (11) σ. 711-732

Κάτσικας Σ., Γκρίτζαλης Δ., Γκρίτζαλης Σ.(επιμ.), (2004) *Ασφάλεια Πληροφοριακών συστημάτων*, Αθήνα Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών

Kendall, M.,(2002) “Developing a data protection policy for an information service”, *Legal Information Management*, 2 (4), pp.26-31

Κική, Γ. Π., (2003) *Κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας*, Αθήνα,Εκδόσεις Σάκκουλα

Κιοντούζης, Ε. (2002) *Μεθοδολογίες ανάλυσης και σχεδιασμού πληροφοριακών συστημάτων*, Αθήνα, Εκδόσεις Μπένου

Κώστα, Ε., 2004. *Συνταγματικά ζητήματα του διαδικτύου με έμφαση στην προστασία Προσωπικών δεδομένων και την ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο*. Μεταπτυχιακή εργασία , ΕΚΠΑ. ΝΟΠΕ. ΠΜΣ Δημοσίου δικαίου

Kobsa, A., (2001) “Tailoring privacy to user’s needs” Διαθέσιμο στο: <http://www.ics.uci.edu/~kobsa/papers/2001-UM01-kobsa.pdf> (Ημερομηνία πρόσβασης: 22/10/2004)

Κουτσοράδης, Α.,(1998) *Η ροή πληροφοριών στις αστικές έννομες σχέσεις* Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Leruge, J.F (2002) “Internet effective rules: the role of Self-Regulation ”, *The EDI Law Review* (8), pp.197–207

Lee, J. M., (1988). “Confidentiality: from the stacks to the witness stand”, *American Libraries*, 19(6), pp.444-450

- Lee, Ya Ching, (2003) “Will self-regulation work in protecting on line privacy?”, *Online Information Review*, 27 (4), pp. 276-287
- Μάλλιος, Ε., (2004) *Το ανθρώπινο γονιδίωμα, γενετική έρευνα και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, Εκδόσεις. Σάκκουλα,
- Μαρίνος, Μ., (1992) *Λογισμικό:νομική προστασία και συμβάσεις II, χ.ο*
- Miller, J., (2003) “Ethics and the mission of our profession” *Impact: journal of the career development Group*, 6(1/2) [Διαθέσιμο στο: <http://www.careerdevelopmentgroup.org.uk/impact/sprin03/ethics.htm>> (Ημερομηνία πρόσβασης: 22.9.2004)
- Μήτρου, Λ., (2002) *Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα
- Μήτρου, Λ., (1996) “Προστασία του περιβάλλοντος εναντίον της προστασίας πληροφοριών”, *Νόμος και Φύση* σσ. 8-31
- Μήτρου, Λ., (1999) Η προστασία των προσωπικών δεδομένων, Στο Εθνική Επιτροπή τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Η αγορά του Ιντερνετ στην Ελλάδα, Αθήνα
- Μήτρου, Λ., (1999) *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Μήτρου Λ., (2004) Προστασία προσωπικών δεδομένων. Στο Κάτσικας Σ., Γκρίτζαλης Δ., Γκρίτζαλης (επιμ) *Ασφάλεια πληροφοριακών συστημάτων*, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών σσ. 443-524.
- Μήτρου, Λ., (1998) *Τεχνολογία και προστασία προσωπικών δεδομένων: 7ο πανελλήνιο συνέδριο εμπορικού δικαίου Η εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στο εμπορικό δίκαιο* Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Μήτρου, Λ., (1998) “Ιδιωτικός βίος:η διστακτική και αβέβαιη πορεία της προστασίας προσωπικών πληροφοριών”, Στο *Τα εικοσάχρονα του συντάγματος 1975*. Το Σύνταγμα Επιστημονικά Συνέδρια, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σσ. 33 -52
- Μήτρου, Λ.,(2001) “Προστασία προσωπικών δεδομένων: ένα νέο δικαίωμα;” Στο Τσάτσος Δ.Θ., Βενιζέλος Ε., Κοντιάδης Ξ. (επιμ) *Το Νέο Σύνταγμα: πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001*, Εκδόσεις Σάκκουλα
- Μήτρου, Λ., (2005) (Αυτο)ρύθμιση στον Κυβερνοχώρο (υπό έκδοση).
- Μιχαηλίδης Νουάρος, Γ., (1983) “Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου”, *Το ΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ)*, 3, σσ 369 – 391
- Μπώκος, Γ. Δ., (2002), *Τεχνολογία και Πληροφόρηση* , Αθήνα, Παπασωτηρίου
- Μουλίνος, Κ., (2004) Τεχνολογίες διαχείρισης ταυτότητας, Στο Κάτσικας Σ., Γκρίτζαλης Δ., Γκρίτζαλης, Σ.,(επιμ.) *Ασφάλεια πληροφοριακών συστημάτων*. Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών σσ.87-111
- LLGC-NLW (2001), *Data protection policy* , pp 1-7

- [Διαθέσιμο στο: http://www.llgc.org.uk/gwyb/dpa/dp_policy.pdf] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/9/2004)
- Netiquette [Διαθέσιμο στο <http://www.albion.com/netiquette/corerules.html>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 11/11/2004)
- Nijboer, J., (2004) “Big Brother versus anonymity on the Internet: implication for Internet Service providers, libraries and Individuals since 9/11” *New library World* 105(1202/1203), pp. 256-261
- Neuhaus, P., (2003) “Privacy and Confidentiality in Digital Reference”. *Reference and User Services Quarterly*, 43(1). pp.26-36
- Nicholson, S., (2003) “The bibliomining process: Data warehousing and data mining for library decision making”. *Information Technology and libraries*, 22 (4), pp146-148
- Nolan, C W.,(1993) “The confidentiality of interlibrary loan records” *Journal of Academic Librarianship*, 19 (2) pp.81-86
- Παπαδημητρίου, Κ.,(1986) “Η χρησιμοποίηση οπτικοακουστικών μέσων στην επιχείρηση για την παρακολούθηση των εργαζομένων”, *Επιθεώρηση εργατικού δικαίου (ΕΕργ.Δ)*, 45, σσ. 153 – 160
- Πισκοπάνη Α.Μ, (2004).*Προστασία δεδομένων και επιστημονική έρευνα*. Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ. ΝΟΠΕ. ΠΜΣ Δημοσίου δικαίου
- Personalization Consortium. Personalization & Privacy Survey , Edgewater Place, MA (2000), [Διαθέσιμο στο <http://www.personalization.org/SurveyResults.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης: 10/10/2004)
- Poynder, R., (2002) “Key moves for info pros” *Information World Review*; (186) pp.44-46 [Διαθέσιμο στο: <http://www.itweek.co.uk/features/1137277>] (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)
- Ρεθυμνιωτάκη, Ε., (2003) *Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής*. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλας,
- Reidenberg, J. R., (2001) *The Toysmart Bankruptcy* [Διαθέσιμο στο:<http://reidenberg.home.sprynet.com/Toysmart.pdf>] (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)
- Rubin, R. E. (2000). *Foundations of Library and Information Science*, New York, Neal – Schuman publ
- Schrader, A., (1999). Internet censorship: issue for teacher-librarians. *Teacher Librarian: the journal for school library professionals*, (May-June 1999) pp 8-12 [Διαθέσιμο στο <http://www.media-awareness.ca/eng/webaware/librarians/schrader.htm>] (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)
- Shawn, N.,(2003) *Academic Library Code of Ethics*.

[Διαθέσιμο στο: <http://dlist.sir.arizona.edu/archive/00000347/>] (Ημερομηνία πρόσβασης 18/11/2004)

SCONUL (2002), *Data Protection Issues: checklists for Libraries* [Διαθέσιμο στο: www.sconul.ac.uk/activities/info_systems/papers/dpa_checklist.doc Ημερομηνία πρόσβασης: 25.10.2004]

Simitis, S., (1981) “Impact of data protection laws on social science research”, *Transnational Data Report* 4 (3) pp.13-14

Σταθόπουλος, Μ., (2000) “Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους”, *Νομικό Βήμα (NoB)*, 48(1) σσ. 1 – 19

Shuler, J., (2004) “Privacy and Academic Libraries: Widening the Frame of Discussion”. *The Journal of Academic Librarianship* 30(2), pp 157 -159

Severson, R.,(1995) “The recovery of ethics in librarianship”, *Journal of Information Ethics* ,2(2) 11-15

Sommestad, D., (2001). *Personalization or Privacy. a study regarding the protection of privacy in personalized mobile services from an U.S. / E.U.*
Thesis (PhD),University of Lund pp. 47

[Διαθέσιμο στο: [http://web2.jur.lu.se/internet/biblioteket/examensarbeten.nsf/0/675C1E988382A1D5C1256ACA003DA1D7/\\$File/xsmall.pdf?OpenElement](http://web2.jur.lu.se/internet/biblioteket/examensarbeten.nsf/0/675C1E988382A1D5C1256ACA003DA1D7/$File/xsmall.pdf?OpenElement) (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)

Sturges P, Iliffe U. and Dearnley, J. (2001) “Privacy in the digital library environment” [Διαθέσιμο στο: http://www.ffzg.hr/infoz/lida/lida2001/present/sturges_et_al.doc] (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)

Sturges P, Teng V and Iliffe U. (2001) “User Privacy in the digital library environment: a matter of concern for information professionals”, *Library Management* 22(8/9), pp. 364-370

Sturges P., Davies E, Dearnley J, Iliffe U, Oppenheim C and Hardy R (2003) “User privacy in the digital library environment: an investigation of policies and preparedness, *Library Management* 24(1/2). pp. 44-50

Sturges, P., (2002) “Remember the human: the first rule of netiquette, librarians and the Internet” *Online Information Review*. 26 (3), pp. 209- 216

Sturges P., Davies E, Dearnley J, Iliffe U, Oppenheim C and Hardy R “Privacy in the digital library environment”.London, The Council for Museums, Archives and Libraries, 2002

Tennant, R.,(1999) “Personalizing the Digital Library”, *Library Journal*, 8, pp.36-38

Τουντόπουλος, Β., (1999). “Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων” *Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών(ΔΕΕ)*,576, – 582

Τουντόπουλος, Β.,(1999) Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, “ΤοΣΥΝΤΑΓΜΑ”(ΤοΣ) 1 σσ 21-39

Trusina, I., (2003) “Library Ethic Codes and their Implementation: freedom of access on the Internet”

[Διαθέσιμο στο: <http://www.internet-librarian.com/presentations/Trushina.pdf>]

(Ημερομηνία πρόσβασης 17/9/2004)

TRUSTe [Διαθέσιμο στο: [http://www.truste.org/.](http://www.truste.org/)]

Τσάτσος Δ., Βενιζέλος Ε., Κοντιάδης Ξ.,(επιμ.) (2001)Νέα δικαιώματα και Σύνταγμα ένας απολογισμός. Το νέο Σύνταγμα. Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 Εκδόσεις Σάκκουλα

USA PATRIOT Act [Διαθέσιμο στο <http://www.ala.org/ala/oif/ifissues/usapatriotact.htm>]

University of California Los Angeles(UCLA) (2000),“Surveying the Digital Future,” [Διαθέσιμο στο: <http://www.ccp.ucla.edu/pages/internet-report.asp>] (Ημερομηνία πρόσβασης 6/12/2004)

University of Kent at Canterbury, *Data protection Act 1998 . code of practice* pp 1-17

[Διαθέσιμο στο: <http://www.kent.ac.uk/data-protection/Forms/DPA.BOOKLET.pdf>]

(Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)

Vaagan. R., (ed.) (2002), *The ethics of librarianship: an international survey*

Warren, S. and Brandeis, L. (1890), *The rights to privacy*, “*Harvard Law Review*”, 5, pp. 193-220. [Διαθέσιμο στο :<http://www.louisville.edu/library/law/brandeis/privacy.html>]

(Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)

Warren, A, (2002) *Right to privacy? The protection of personal data in UK public organisations* “*New Library World*” 103 (11/12) pp. 446-456 [Διαθέσιμο στο: <http://oberon.emeraldinsight.com>] (Ημερομηνία πρόσβασης 8/9/2004)

Weiner, R. G., (1997) “*Privacy and Librarians: An Overview*”, *Texas Library Journal* 73(1) Spring [Διαθέσιμο στο: <http://www.txla.org/pubs/tlj-1q97/privacy.html>]

Winter, K., (1997, A, “*Privacy and the Rights and responsibilities of librarians*” *The Katharine Sharp Review* [Διαθέσιμο στο: <http://edfu.lis.uiuc.edu/review/winter1997/winter.html>]

(Ημερομηνία πρόσβασης 13/11/2004)

Χαλαζωνίτης, Κ., (1995) “*Οι ευαίσθητες πληροφορίες*” Στο Αλεξανδρή Ν., Κιουντούζης Ε., Τραπεζάνογλου Β., (επιμ) *Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα* Εκδόσεις Ελληνικής Εταιρείας Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής (ΕΠΥ), σσ 303-318.

15.Παράρτημα Ι. Ερωτηματολόγιο έρευνας

Έρευνα πολιτικών ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων στις ελληνικές βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Έχουν συζητηθεί εντός του οργανισμού στον οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη σας ή εντός της βιβλιοθήκης σας θέματα ιδιωτικότητας (Privacy) και αν ναι σε πιο επίπεδο;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Επίπεδο ηγεσίας Οργανισμού	
Επίπεδο ηγεσίας Βιβλιοθήκης	
Συναντήσεις Διευθυντών	
Ειδικές επιτροπές	
Συναντήσεις προσωπικού	
Συσκέψεις με νομικούς συμβούλους	
Συσκέψεις με τεχνικούς συμβούλους	
Συναντήσεις με χρήστες ή ομάδες χρηστών	
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	
Δεν γνωρίζω	
Δεν έχουν συζητηθεί	

2. Υπάρχει στον Οργανισμό στον οποίο ανήκει η βιβλιοθήκη ή στη βιβλιοθήκη σας γραπτή δήλωση πολιτικής που να καλύπτει ή να σχετίζεται με τα ακόλουθα θέματα;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Γραπτή δήλωση πολιτικής	Οργανισμός	Βιβλιοθήκη
Ιδιωτικότητα		
Προστασίας προσωπικών δεδομένων		
Αποδεκτής χρήσης διαδικτύου		
Αποδεκτής χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου		
Πνευματικής Ιδιοκτησίας		
Κανένα από τα παραπάνω		
Δεν γνωρίζω		

3. Με πιο τρόπο τα παραπάνω έγγραφα διατίθενται στο προσωπικό και τους χρήστες των βιβλιοθηκών;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Φωτοτυπημένα αντίγραφα διαθέσιμα στη βιβλιοθήκη	
Ηλεκτρονικές εκδόσεις προσβάσιμες μέσω της ιστοσελίδας της βιβλιοθήκης	
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	

4. Δημιουργεί η βιβλιοθήκη σας ηλεκτρονικά αρχεία;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Ναι	
Όχι	
Δεν γνωρίζω	

Εάν η απάντηση στην ερώτηση 4 είναι Ναι.

5. Τι ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν προσωπικά προσδιορίσιμες πληροφορίες δημιουργούνται, χρησιμοποιούνται και αρχειοθετούνται;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

	ΔΗΜΙΟΥΡ.	ΧΡΗΣΙΜ.	ΑΡΧΕΙΟΘ.
Μελών - χρηστών			
Μελών news group			
Εγγραφών χρήσης OPAC			
Εγγραφών δανειζόμενου υλικού			
Εγγραφών θεματικών ενδιαφερόντων χρηστών			
Εγγραφών επισκεπτόμενων ιστοσελίδων			
Εγγραφών εισερχόμενων ή εξερχόμενων e-mails			
Εγγραφών Video παρακολούθησης χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων			

Εγγραφών υπηρεσιών ψηφιακής πληροφόρησης (chat, emails)			
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)			

6. Για ποιο σκοπό αυτά τα ηλεκτρονικά αρχεία χρησιμοποιούνται;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Έλεγχο αποθέματος	
Έλεγχο διαδανεισμού	
Ανακλήσεις και υπενθυμίσεις	
Υπηρεσίες τρέχουσας ενημέρωσης	
Υπηρεσίες μάρκετινγκ βιβλιοθήκης	
Έλεγχο κυκλοφορίας του υλικού, μεταξύ των χρηστών	
Έλεγχο αποδεκτής χρήσης διαδικτύου	
Έλεγχο αποδεκτής χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου	
Έλεγχο επισκεπτόμενων ιστοσελίδων	
Έλεγχο σωστής χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων	
Έλεγχο υπηρεσιών παροχής ψηφιακής πληροφόρησης	
Δεν γνωρίζω	
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	

7. Υπάρχει πολιτική διαγραφής, γνωστοποίησης και διατήρησης των αρχείων αυτών;

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Δεν γνωρίζω	
Ναι (παρακαλώ επεξηγήστε)	

8. Υπάρχει στον οργανισμό ή στην βιβλιοθήκη σας υπεύθυνος επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, και αν ναι, έχει κάποια ειδική εκπαίδευση;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
-----	--

Δεν γνωρίζω	
Ναι (παρακαλώ επεξηγήστε)	

9. Έχουν καταγραφεί στη βιβλιοθήκη σας ερωτήματα χρηστών σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων τους που κρατεί η βιβλιοθήκη;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Δεν γνωρίζω	
Ναι (παρακαλώ επεξηγήστε)	

10. Έχουν καταγραφεί στη βιβλιοθήκη σας περιστατικά εκδήλωσης ενδιαφέροντος, από Δημόσιες Αρχές (Αστυνομία, κλ.π.) ή από εμπορικές επιχειρήσεις, για γνωστοποίηση προσωπικών δεδομένων, μεμονωμένων χρηστών ή ομάδων;

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Δεν γνωρίζω	
Ναι (παρακαλώ επεξηγήστε)	

Εάν η απάντηση στις ερωτήσεις 9 και 10 είναι Ναι

11. Πως αντέδρασε και σε ποιες ενέργειες προέβη η βιβλιοθήκη;

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Αρνήθηκε οποιαδήποτε συνεργασία	
Γνωστοποίησε τα δεδομένα	
Ενημέρωσε τον υπεύθυνο επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων	
Απευθύνθηκε στους νομικούς συμβούλους του οργανισμού ή της βιβλιοθήκης	
Απευθύνθηκε στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων	
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	
Δεν γνωρίζω	

- 12. Κατά τη διαδικασία διαπραγματεύσεων προμήθειας ή αναβάθμισης αυτοματοποιημένου συστήματος διαχείρισης λειτουργιών βιβλιοθήκης ή άλλου λογισμικού υποστήριξης και παροχής υπηρεσιών πληροφόρησης, τίθενται παράμετροι προστασίας ιδιωτικότητας;**

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι (παρακαλώ επεξηγήστε)	
Δεν γνωρίζω	

- 13. Πιστεύετε ότι οι χρήστες ανησυχούν για τη τύχη των προσωπικών τους δεδομένων που κρατούνται στη βιβλιοθήκη;**

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι	
Δεν γνωρίζω	

- 14. Με ποιο βαθμό σπουδαιότητας πιστεύετε ότι οι χρήστες των βιβλιοθηκών σας θα κατέτασσαν τα ακόλουθα θέματα;**

Το 4 δείχνει τον υψηλότερο βαθμό σπουδαιότητας

Το 1 δείχνει τον χαμηλότερο βαθμό σπουδαιότητας

Σωστός έλεγχος αποθέματος δεδομένων	4	3	2	1
Κατάλληλες υποδείξεις από βιβλιοθηκονόμους, βασισμένες στη γνώση των εξειδικευμένων θεματικών περιοχών και αναγνωστικών συνηθειών τους	4	3	2	1
Κατάλληλες υποδείξεις από βιβλιοθηκονόμους, βασισμένες στη γνώση των αναγνωστικών συνηθειών άλλων χρηστών	4	3	2	1
Υψηλή ποιότητα ψηφιακών υπηρεσιών και πόρων	4	3	2	1
Εξασφάλιση ασφαλούς περιβάλλοντος ερευνητικής εργασίας	4	3	2	1
Ασφαλής φύλαξη προσωπικών δεδομένων τους	4	3	2	1
Ενημέρωση αναφορικά με τις τρέχουσες εξελίξεις σε εξειδικευμένα θέματα που άπτονται των ενδιαφερόντων τους.	4	3	2	1

15. Από την ακόλουθη λίστα θεμάτων, ποια θεωρείτε τα τρία πιο σημαντικά για σας, ως βιβλιοθηκονόμου και επιστήμονα της πληροφόρησης.

Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Πνευματική ιδιοκτησία	
Ελευθερία της έκφρασης	
Εκπαίδευση - Εξειδίκευση	
Επαγγελματική ουδετερότητα	
Εμπιστευτικότητα/ Ιδιωτικότητα εγγραφών	
Εξυπηρέτηση χρηστών	
Ισότιμη πρόσβαση	
Λογοκρισία	

16. Είσαστε ενήμεροι για την ισχύουσα εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικότητας;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι	
Δεν γνωρίζω	

17. Πιστεύετε ότι η ισχύουσα εθνική νομοθεσία, μπορεί να καλύψει ζητήματα σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και την προστασία της ιδιωτικότητας, που προκύπτουν στις βιβλιοθήκες;

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι	
Δεν γνωρίζω	

18. Θεωρείτε απαραίτητη τη σύνταξη έγγραφων οδηγιών πολιτικής ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι	

19. Θεωρείτε απαραίτητη τη σύνταξη και υιοθέτηση κώδικα δεοντολογίας προστασίας προσωπικών δεδομένων βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης

(Παρακαλώ σημειώστε tick σε ότι ισχύει) (√)

Όχι	
Ναι	

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Βιβλιοθήκη	
Τύπος Βιβλιοθήκης	
Οργανισμός στον οποίο ανήκει	

Εάν επιθυμείτε να συμπληρώσετε το ονοματεπώνυμο και τη θέση που κατέχετε στον οργανισμό σας καθώς και τηλέφωνο επικοινωνίας παρακαλώ συμπληρώστε το στη συνέχεια.²³

Ονοματεπώνυμο	
Θέση	
Τηλέφωνο/E-mail	

²³ Τα προσωπικά σας δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της παρούσης έρευνας και στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων δεν θα περιλαμβάνονται προσωπικά προσδιορίσιμες πληροφορίες.